

378.05
๗๔๔๖๗
ธ.๒

NO. 70

บริจาค

เกร็ดประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จันทนา พรหมเศรษฐี

งานยุทธศาสตร์

เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2546

h240845

๑๙ พ.ธ. ๒๕๔๖

เกร็ดประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จันทนา พรหมเศรณี

จัดพิมพ์ : งานยุทธศาสตร์
เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2546

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ซอยสุขุมวิท 23 กทม. 10110
โทรศัพท์ 0-2664-1000 ต่อ 5620, 5621
โทรสาร 0-2260-0129

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม
ปีที่พิมพ์ 2546

พิมพ์ที่ : สันติศิริการพิมพ์
1316 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 57 บางพลัด กทม.
โทรศัพท์ 0-2424-3975
นายสันติพงษ์ กาลอรุณ ผู้พิมพ์-ผู้โฆษณา

ท่านอาจารย์จันทนา พรหมเศรษฐ์

กระผมเป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์จันทนา พรหมเศรษฐ์ เมื่อมาศึกษาที่ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร สถาบันการศึกษาที่นักการศึกษา ครูอาจารย์ หรือผู้ที่ไฝ่ฝันจะเป็นครู เป็นนักการศึกษา ไฝ่ฝันที่จะมาศึกษาที่สถาบันแห่งนี้ นั่นคือเกียรติภูมิอันยิ่งใหญ่ในอดีต กระผมได้ซึมซับความรู้ความคิดทางการศึกษา การวัดผล ประเมินผล ที่มีความหมายกับชีวิตมาจนถึงวันนี้ นั่นมิใช่เพียงความรู้สึกส่วนบุคคล เพียงความรู้สึกรู้ของการเป็นศิษย์และครู แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับศิษย์ทุกคน และส่งผลไปสู่ระบบการศึกษาทั่วประเทศด้วย นิสิตเก่าของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้มีบทบาททางการศึกษาสมัยใหม่ กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ ท่านอาจารย์ได้มีส่วนอย่างแรงกล้าในความเป็นจริงนั้น

กระผมได้ติดตามวัตรปฏิบัติของท่านอาจารย์สืบเนื่องมา ท่านอาจารย์ร่วมวางรากฐานและเสียสละเพื่อสถาบันการศึกษามากมาย อดทน และไม่เคียดแค้นขอความเห็นใจจากใคร วัตรปฏิบัติใน "ความเป็นครู" สั่งสอนและเป็นครูด้วยชีวิตจิตใจ ตรงไปตรงมา เสียสละ สมณะ และไฝ่ฝันที่จะเห็นการศึกษาพัฒนาเด็ก เยาวชน และสังคมไทยอย่างแท้จริง วัตรปฏิบัติที่พวกเราต้องศึกษาและพัฒนาตนเอง

คุณูปการบุคคลอีกมากมาย ครูบาอาจารย์ ศิษย์เก่า เจ้าหน้าที่ คณงาน ที่ร่วมสร้างสถาบันการศึกษาแห่งนี้ เรามักเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์น้อยเกินไป ถ้าเราลืมอดีต ลืมประวัติศาสตร์ แล้วเราจะมีปัจจุบันและอนาคตที่มีรากฐานและรุ่งโรจน์ได้อย่างไร

กราบท่านอาจารย์ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

(ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3 ตุลาคม 2546

สารบัญ

เกร็ดประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	15
ไม้กวาดศาลเจ้า	49
เรื่องจริงที่เขียนให้อ่านเล่น	53
ภาคผนวก	73

อนิทยา พรหมเสงี่ยม
80/143 ช.45 ม.จันทบุรี
ก.เทพารักษ์ สมุทรปราการ 10270.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทนา พรหมเสรี

รับพระราชทานปริญญาเกิตติมศักดิ์

การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการอุดมศึกษา

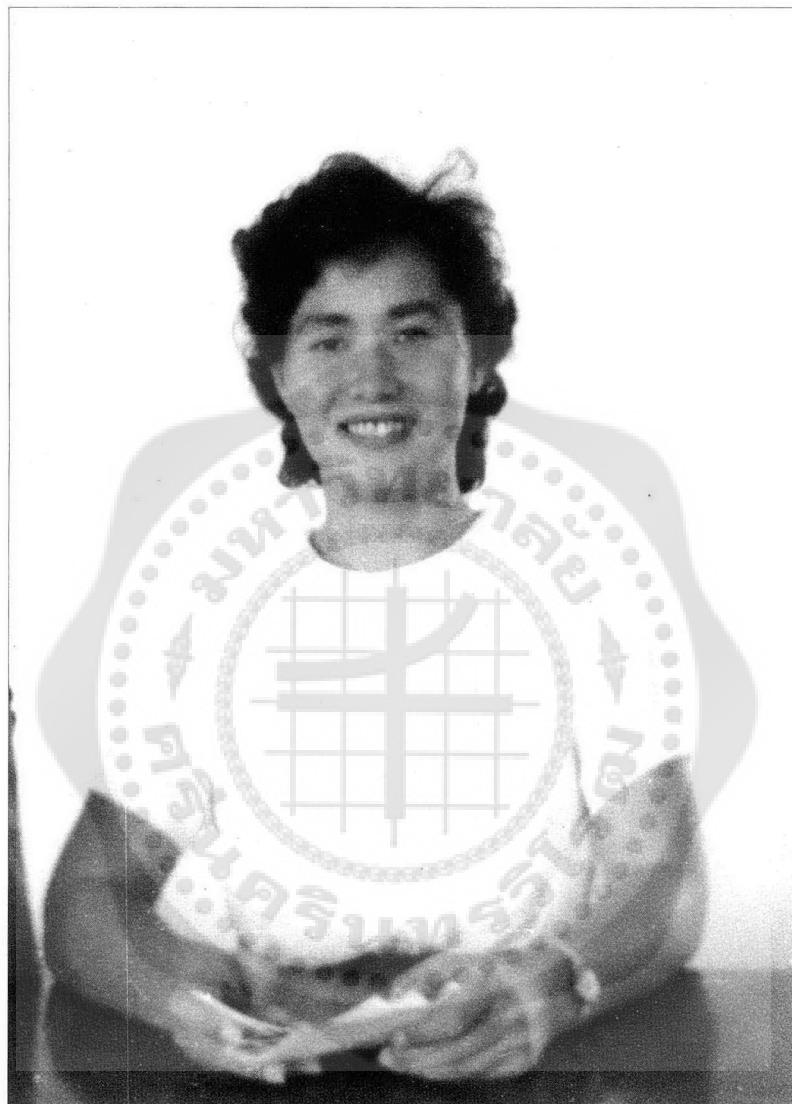
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15 ธันวาคม 2546

๑๖๓๓ ทายปัดม พร. บรมรูปการฉน
 ทำนอ์ทศ สัโรช จิตร์ คุณสิริ จิตร์
 และ ดมัทนา พรณมเสรณี.
 ๕๕๑ ๕๕๑ คุณฉนร์ สัทธิพนธ์ และ จุกนอ์

พี่ "ไก่ทอง" 29 ก.ย. 2522

หน้าว่าง

คำนำ

เนื่องจากข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ มศว ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งตลอดมาจนเกษียณอายุ ท่านอธิการบดี ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ขอให้ข้าพเจ้าเขียนประวัติ มศว เพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลังได้อ่าน รู้สึกมีความยินดีที่ได้รับข้ออธิการบดี มศว อีกครั้งหนึ่ง เมื่ออายุย่าง 85 ประวัติ มศว อย่างละเอียดสมบูรณ์ ครบถ้วน มีอยู่แล้วในหนังสือหลายเล่ม* ในหนังสือเล่มนี้ข้าพเจ้าเขียนเฉพาะเกร็ดของประวัติ มศว ซึ่งหมายถึงเรื่องราวของเหตุการณ์ บุคคล ความรู้สึก ความคิดเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเขียนเล่าตามความเป็นจริง ใช้ภาษาพูดซึ่งง่ายกว่าภาษาเขียน หากมีข้อความใดๆ ที่ผู้อ่านเห็นว่าไม่ควรเปิดเผย หรือนำมาเล่าในที่นี้ หรือกระทบถึงบุคคล สถาบัน ด้วยประการใดก็ตาม ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบ ท่านอธิการบดีวิรุณ ได้ให้อิสระภาพในการเขียนแก่ข้าพเจ้าไว้แล้ว โดยบอกว่าจะไม่มีการตัด แก้ เปลี่ยน ข้อความใดๆ ในต้นฉบับของหนังสือนี้

สนิท พนมสวัสดิ์

- * - อนุสรณ์ 50 ปี ความเป็นเพื่อนแสนแสน 3 จัดทำโดยแสนแสน 3
- แสนแสน 168 อนุสรณ์ 50 ปี จัดทำโดย แสนแสน 168 รุ่น 4
- สารานุกรมศึกษาศาสตร์ อันดับที่ 1 จัดทำโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดทำโดย คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ที่ระลึก วันศาสตราจารย์สาโรช บัวศรี พุทธศักราช 2542 จัดพิมพ์โดย ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หน้าว่าง

เกร็ดประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

28 เมษายน 2492

ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่กับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง (พ.ศ. 2492) จนเปลี่ยนมาเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษา (พ.ศ. 2496) และเป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (พ.ศ. 2517) เกษียณฯ จากไปเมื่อปี 2522 เวลานั้นข้าพเจ้าอายุ 85 ปี โชคดีที่สมองยังไม่เสื่อมไปมากนัก ยังพอมีกำลังเขียนเล่าประสบการณ์ที่ มศว โดยเฉพาะ “เรื่องข้าพเจ้าไม่ลืม” ไว้ ณ ที่นี้

สังคมทั่วไปรู้สึก มศว ดีเพียงไร

มีบางคนไม่เชื่อว่า สมเด็จพระเทพฯ เป็นศิษย์เก่า มศว

คนในบ้านข้าพเจ้าอยู่มานานนับสิบปี เห็นข้าพเจ้าออกไปทำงานทุกวันบอกกับใครๆ ว่า ข้าพเจ้าเป็นครูสอนโรงเรียนมาแต่ครั้ง ที่ สุขุมวิท 23 ซอยประสานมิตร ก็ได้ไถ่จากสุขุมวิท 42 ซอยกล้วยน้ำไท บ้านข้าพเจ้าเท่าใดนัก

ลูกชายเพื่อนบ้านของข้าพเจ้าบอกคุณพ่อของเข่าว่าจะสมัครสอบคัดเลือกเข้าเรียนแพทย์ เลือกเรียนที่ มศว คุณพ่อบอกว่า เขาจะเรียนแพทย์ให้เลือก แพทย์จุฬาฯ หรือแพทย์รามฯ มิฉะนั้นก็ให้ไปสมัครเรียนอย่างอื่น ข้าพเจ้าไม่ทราบเหตุผลของทั้งพ่อและลูก แต่ในที่สุดเวลานี้ลูกเรียนอยู่ที่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ

ในช่วงเวลาที่รัฐบาลเตรียมงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระย่า ข้าพเจ้าเห็นท่านอธิบดีสมคิด โชติกวณิชย์ ในจอโทรทัศน์แทบทุกวัน ติดตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายคำชี้แจงในการก่อสร้างพระเมรุมาศและอื่นๆ ในฐานะที่ท่านเป็นอธิบดีกรมศิลปากร มีใครสักกี่คนที่รู้ว่าท่านอธิบดีสมคิด โชติกวณิชย์ เคยเป็นศิษย์แสนสแป 168 ของ มศว

จะมีใครสักกี่คนที่รู้ว่า คุณหมอมอรรวิทย์ ดันติวัฒนทรัพย์ ผอ. ร.พ.อุ้มผาง จังหวัดตาก แพทย์ดีเด่น 5 รางวัล นั้นเป็นศิษย์เก่า คณะแพทยศาสตร์ มศว

ศิษย์เก่า มศว ที่สังคมทั่วไปรู้สึกกันมากเห็นจะเป็น คุณเบ็นซ์ พรชิตา ณ สงขลา ดาราละครทีวี เธอเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนประถมสาธิต มัธยมสาธิตและคณะศิลปกรรมศาสตร์ ของ มศว ข้าพเจ้ารู้จักเธอเพราะได้เห็นและชมการแสดงบทบาทของเธอในละครเรื่อง “ทับตะวัน” คุณจอย ศิริลักษณ์ ผ่องโชค ดาราละครทีวี ศิษย์เก่าคณะศิลปกรรมศาสตร์ มศว ข้าพเจ้าชอบการแสดงบทบาททางเอกในเรื่อง “สาวน้อยคาเฟ่” ของเธอ ศิษย์เก่า มศวที่เป็นดารา นอกจากสองท่านที่กล่าวถึงนี้ คงยังมีอีกหลายคน ข้าพเจ้าไม่รู้จัก แต่สังคมส่วนมากเขารู้จักกันดี

ถ้าจะให้กล่าวถึงศิษย์เก่า มศวที่เป็นคนดี คนเด่น คนดัง คนเก่งแล้ว ให้นื้อที่อีกสัก 100 หน้ากระดาษก็คงไม่พอ แต่อยากกล่าวไว้เป็นที่ระลึกอีกสักสองสามท่าน

คุณบุญชู ตรีทอง มีลายเซ็นชื่อของท่านอยู่ท้ายประกาศทบวงมหาวิทยาลัยสองฉบับ เรื่องการแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในฐานะเป็น รมต.ว่าการทบวงมหาวิทยาลัย คุณบุญชูจบ กศ.บ. สาขาวิทยาศาสตร์ แล้วออกไปประกอบอาชีพทางธุรกิจ จนมีฐานะขั้นเศรษฐี บริจาคเงินสิบล้านให้โรงเรียนเก่าในการหาเสียงเป็นผู้แทนจังหวัดลำปาง ข้าพเจ้าได้ข่าวนี้จากสังคมชาวลำปาง จะจริงเท็จประการใด ข้าพเจ้าเชื่อคนดีอย่าง คุณบุญชู ตรีทอง ทำได้ ท่านเคยเป็นลูกศิษย์วิชา Ed.401 Evaluation in Education ของข้าพเจ้า เป็นศิษย์คนดี คนเก่ง ของ มศว

มศว มีนักสู้ทางความคิดอยู่สองท่าน

รศ.ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ รศ.ชม ภูมิภาค ท่านต่อสู้กับความคิดเห็นของ บุคคล กรม กอง สถาบันที่คัดค้านการเป็นมหาวิทยาลัย และการก่อตั้งคณะแพทยศาสตร์ขึ้นใน มศว ท่านต่อสู้อยู่ถึง 16 ปี งานสู้ของท่านเป็นไปอย่างเงียบๆ ไม่มีใครรู้ว่าท่านทำอะไรบ้างข้าพเจ้าเองไม่ทราบว่ารศ.ประเสริฐ เป็นผู้เข้าไปชี้แจงต่อคณะปฎิวัติขณะที่มีอบนิสิตกำลังรอคำตอบอยู่ที่ลานพระบรมรูปฯ

ไม่มีใครรู้ว่าคุณชมไปพูดอะไร สั่งอะไร กับแกนนำมีอบนิสิต จึงทำให้มีอบนิสิตออกมาในรูปที่ไม่เหมือนมือบต่างๆ ที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ มีอบนิสิตเป็นมือบเงียบๆ เรียบร้อย ไม่มีเสียงตะโกนด่า ไม่มีการยั่วโทสะตำราจ ไม่มีการทำลายอาคารบ้านเรือน ไม่มีการทะเลาะกับสุนัขอตำรวจ ไม่มีโลโก้ที่น่าเกลียด และฯลฯ ข้าพเจ้าชอบสำนวนโวหารที่คุณชมเขียนในหนังสือราชการถึงรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย และถึงเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คุณชม นอกจากจะเป็น “คนกล้าคิด” แล้วยังเป็น “คนกล้าทำ” อีกด้วย

คุณชมเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง รุ่น 1 เป็นหนึ่งในทีมรักบี้ชนะเลิศของโรงเรียน คุณประเสริฐเป็นศิษย์ มศวรุ่น 2 ทั้งสองท่านเคยเป็นศิษย์และอาจารย์เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้า เป็นบุคคลที่ข้าพเจ้าไม่ลืม

และชาว มศว ก็ไม่ควรลืมด้วย

โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร เปิดทำการอยู่ 5 ปี ปิดไป 50 กว่าปีมาแล้ว สังคมทั่วไป
ไม่มีใครรู้จัก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เปิดทำการอยู่ 25 ปี ปิดไป 29 ปีมาแล้ว เวลานี้ไม่มีใครรู้จัก

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดทำการมา 29 ปีแล้ว เวลานี้สังคมทั่วไปก็ยังไม่รู้จักดีนัก แม้แต่ชื่อเขาก็เรียกกันผิดๆ เขาเรียก โรงเรียนประสานมิตร บ้าง วิทยาลัยประสานมิตร บ้าง มหาวิทยาลัยประสานมิตร บ้าง บางรายเรียก ประสานมิตร เฉยๆ สังคมทั่วไปมีความเห็นว่า จุฬาฯ ดีกว่าประสานมิตร ธรรมศาสตร์ดีกว่าประสานมิตร ประสานมิตรดีกว่ารามฯ ใครจะเห็นอย่างไรมันเป็นความรู้สึกส่วนตัว เราไม่มีองค์กรจัดอันดับมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษาอย่างในสหรัฐฯ ประชาชนทั่วไปเขารู้ว่ามหาวิทยาลัยใดเป็น “Bigten” มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยใดบ้างที่สอนเก่งทางอาชีพใด แพทย์ วิศวกรรม ครู นาฏศิลป์ ฯลฯ

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ข้าพเจ้าย้ายที่ทำงานจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท มาอยู่ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เพราะ “อยากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยมากกว่าเป็นครูโรงเรียนมัธยม” ประการหนึ่ง และ “อยากมาทำงานกับ อาจารย์ ดร.สาโรช” อีกประการหนึ่ง โอกาสให้ข้าพเจ้าเลือก ถ้าข้าพเจ้ายังทำงานอยู่ที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ก็หมดหวังที่จะได้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เพราะโรงเรียนเตรียมอุดมฯ เวลานั้นย้ายออกจากสังกัด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาสังกัดกระทรวงศึกษาฯ แล้ว โอกาสจะไปเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ก็มีไม่น้อย เวลานั้นท่านหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ กำลังทำงานก่อตั้งวางรากฐาน มข. อยู่ ท่านเป็นพี่ชายของ อาจารย์สนั่น สุมิตร ผอ.โรงเรียนเตรียมอุดมฯ เจ้านายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเคยเรียนวิชาวิธีสอนคณิตศาสตร์กับท่านที่ จุฬาฯ ถ้าข้าพเจ้าจะไปขงงานท่านทำท่านอาจไม่ปฏิเสธ คุณสิริ ภรรยาอาจารย์ ดร.สาโรช แนะนำว่า มข.ยังไม่มีดีกรีเรียน ยังไม่มีนักศึกษาละเลย คงอีกนานกว่าจะสร้างเสร็จจึงงานให้อาจารย์ทำ ไปอยู่ มข.ข้าพเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะไปเป็นลูกน้องใคร สอนนิสิตง่ายกว่าสอนนักเรียนมัธยม ยากที่สุดคือสอนนักเรียนประถม สำหรับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเข้ามาทำงานที่ วิทยาลัยฯ ปี 2496 ซึ่งเป็นปีที่มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ให้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขึ้น ณ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ปี 2497 วิทยาลัยฯ ประสาทปริญญา กศ.บ. ข้าพเจ้าเปลี่ยนจากครูโท โรงเรียนเตรียมอุดมฯ มาเป็นอาจารย์โท วิทยาลัยวิชาการศึกษา ภายในสองปีเท่านั้น ไม่มีใครรู้จักโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน ข้าพเจ้าเองเมื่อเข้าไปทำงานใหม่ๆ ยังคิดว่า โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงคือโรงเรียนมัธยม หลังจากที่ตั้งอยู่ขวามือทางเข้าวิทยาลัยฯ แท้ที่จริงโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงก็อยู่แห่งเดียวกันกับ วิทยาลัยวิชาการศึกษา นั่นเอง ไข่ดีกนอน ดีกรีเรียนเดียวกัน อาจารย์สอนคนเดียวกัน

อาจารย์-ศิษย์รุ่นบุกเบิก

อาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง 35 ท่าน¹ ทุกท่านเป็นอาจารย์รุ่นบุกเบิกของ มศว

นักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ทั้ง 5 รุ่น 168 คน เป็นศิษย์รุ่นบุกเบิกของ มศว

นิสิตวิทยาลัยฯ รุ่นแรก 32 คน เป็นศิษย์รุ่นบุกเบิกของ มศว²

อาจารย์รุ่นบุกเบิกที่อยู่กับ มศว โดยตลอด จนเกษียณอายุราชการ เป็นอาจารย์คู่ทุกข์คู่ยากหรืออาจารย์เพื่อนยากของ มศว มี 18 ท่าน ข้าพเจ้าขอจารึกชื่อไว้ ณ ที่นี้

1. ม.ร.ว.จूरืพรหม กมลาศน์ "Wh" ในสายตาของเพื่อนร่วมวัย นักฟุตบอลรูปหล่อของสถาปัตย์ฯ จุฬาฯ โค้ชทีมรักบี้ขณะเลิศจของ มศว สมัยบุกเบิก เคยไปผจญภัยก่อตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมฯที่เพชรบูรณ์ พร้อมกับข้าพเจ้า
2. อาจารย์สมปอง พิริยกิจ "เรือเกลือ" ในสายตาของเพื่อนสนิท อ.บ.จุฬาฯ ก่อนข้าพเจ้า 2 รุ่น รู้เรื่องภาษาไทยระดับปรมาจารย์
3. อาจารย์ระวี สงวนทรัพย์ อ.บ.จุฬาฯ หลังข้าพเจ้าสืบทอดว่ารุ่น คุยกับคุณระวีแล้วหมดข้อสงสัย ในคำถามที่ว่า "ดาวทุกดวงในท้องฟ้า หมุนเหมือนโลกเราหรือเปล่า"
4. อาจารย์ประเทือง มหารักษ์กะ อ.บ.จุฬาฯ หลังข้าพเจ้าไม่น้อยกว่า 8 รุ่น 24 ปีที่ผ่านมาเคยพบกันครั้งเดียวที่งานแสนสแนบ 168
5. อาจารย์พนัส หันนาคินทร์ รองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก เคยรักษาการในตำแหน่งอธิการบดี มศว เคยเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยม ประสานมิตร ก่อนเปลี่ยนชื่อเป็นมัธยมสาธิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา
6. อาจารย์สุนทรี พิริยกิจ วท.บ.จุฬาฯ ซ้อนท้ายจักรยานยนต์อาจารย์สมปองมาทำงานทุกวัน วันหนึ่งอาจารย์สมปองขับจักรยานยนต์มาถึงปากซอยประสานมิตร แล้วฟังรู้ว่า ไม่มีอาจารย์สุนทรีซ้อนท้ายอยู่ รีบขับรถกลับไปตามหา ไม่ทราบว่าคุณอาจารย์สมปองออกรถที่ไหน จึงทำให้อาจารย์สุนทรีหลุดไปจากที่นั่งซ้อนท้ายได้
7. อาจารย์ ดร.ศิลา จายนียโยธิน บัณฑิตวิทยาศาสตร์ จากฟิลิปปินส์ ปัจจุบันคุยกันทางโทรศัพท์บ่อยๆ
8. อาจารย์อัมพา โชติกเสถียร เธอเป็นรองศาสตราจารย์ เป็นหัวหน้าภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คนแรกของ มศว เธอลาออกไปรักษาตัว บ่นคิดถึงวิทยาลัยฯ หายป่วยแล้วจะมาทำงานโดยไม่รับเงินเดือน แต่เธอก็ถึงแก่กรรมไปเสียก่อน จนบัดนี้ข้าพเจ้าก็ยังคิดถึงเธออยู่ไม่หาย
9. อาจารย์สุพจน์ ชะนะมา วท.บ.จุฬาฯ เคยเห็นคุณสุพจน์ ครั้งหนึ่ง ที่งานแสนสแนบ 168 ไม่ได้ทักทายกัน
10. อาจารย์เจริญ เครือวัลย์ วท.บ.จุฬาฯ ไม่เคยได้ข่าวคุณเจริญเลยตั้งแต่เกษียณฯ
11. อาจารย์นิยม เรืองจันทร์ อ.บ.จุฬาฯ หลังข้าพเจ้าหลายรุ่น ถกเถียงกับข้าพเจ้าทุกวันที่ได้ะอาหารอาจารย์

เรื่องการพูดการใช้ภาษาไทย

12. อาจารย์นาฏเจี๊ยะ สุมวรงค์ เพื่อนร่วมรุ่น ม.1 ของข้าพเจ้า ที่โรงเรียนประจำจังหวัดลำปาง พบกันครั้งสุดท้ายที่ห้องพิเศษโรงพยาบาลพร้อมมิตร

13. อาจารย์ประสาธ หลักศิลา หัวหน้าสำนักอธิการวิทยาลัยฯ ดร.ทางเศรษฐศาสตร์ของธรรมศาสตร์สงสัยว่าจะเป็นคนแรกของประเทศไทย คงต้องถามธรรมศาสตร์ดู

14. อาจารย์สวาท เสนาณรงค์ อ.บ.จุฬาฯ รุ่นที่ข้าพเจ้าเคยทำงานร่วมกันมาหลายหน้าที่ ตั้งแต่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ เป็น “แม่สีม่วง”³ อาจารย์สอนวิชาภูมิศาสตร์ฟิสิกส์ กรรมการตรวจข้อสอบวิชาภูมิศาสตร์ ม.8 ของกระทรวงศึกษาฯ กรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิติปรัชญาโท เคยมีศิษย์สีม่วง “คนหนึ่ง” เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้า บอกว่า วิชาภูมิศาสตร์ที่เรียนกับข้าพเจ้านั้น นำไปใช้ได้อีกสองปีที่มหาวิทยาลัยในอเมริกา อาจารย์สวาทและข้าพเจ้าเกษียณฯ ปีเดียวกัน ตั้งแต่นั้นจนบัดนี้ ยังไม่พบกันเลย

15. อาจารย์มยุรี สุวัฒน์ นักเรียนทุน ก.พ. ศิษย์เก่าอังกฤษ ท่านอธิการ ดร.สาโรช จัดให้เป็น “อาจารย์รุ่นจิ๋วของท่านคนหนึ่ง”

16. อาจารย์เนือทิพย์ ลืออำรุง ศิษย์เก่าอเมริกา อาจารย์รุ่นจิ๋วของท่านอธิการสาโรช บุคลิกของเธอสอดมน่าเอ็นดู ไม่มีอะไรแสดงว่าเธอเป็นลูกสาวเศรษฐีเจ้าของโรงแรมใหญ่ย่านพัฒนาพงษ์

17. อาจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ อาจารย์รุ่นจิ๋วของท่านอธิการสาโรช อีกคนหนึ่ง อ.บ.จุฬาฯ หลังข้าพเจ้าราว 8 รุ่น ปัจจุบันยังติดต่อกันอยู่

ข้าพเจ้าคืออาจารย์เพื่อนยาก มศว คนที่ 18 อาจารย์รุ่นบุกเบิก 35 ท่านนั้น มีหลายท่านเป็นนักเรียนทุนรัฐบาลเพ่งสำเร็จมาจากอังกฤษและอเมริกา อาทิ อาจารย์วิชัย ต้นสิริ อดีต รมช.กระทรวงศึกษาฯ อาจารย์ขวลิต ธนะขันธ์ อดีตผู้อำนวยการธนาคารชาติ อาจารย์สุรเดช วิเศษสุการ ท่านเหล่านี้ไม่ได้อยู่กับเรานาน ท่านต้องไปรับใช้หน่วยงานรัฐสำคัญอื่นๆ อาจารย์ศิลา จายนียโยธิน อาจารย์อัมพา โชติกเสถียร และข้าพเจ้าเพ่งสำเร็จปริญญาโทจากอเมริกา ย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมอุดมฯ อาจารย์ศิลาเป็นนักเรียนทุนรัฐบาล ข้าพเจ้าทุนฟูลโบรท์ อาจารย์อัมพา ทุนส่วนตัว ข้าพเจ้าและอาจารย์ศิลาเคยเรียนที่มหาวิทยาลัยเดียวกับท่านอธิการ (Ohio State U.) โดยที่ชื่อลงท้ายด้วยเสียง “อา” ทั้งสามคน ท่านอธิการสาโรช เรียกเราว่า ทีม “Three r’s” (reading, writing, arithmetic) และน่าจะบันทึกในที่ประชุมปฐมนิเทศนิสิตใหม่ทุกปีว่า เป็นทีมงานแข็งที่ได้ช่วยบุกเบิกก่อตั้งวิทยาลัยฯ นี่มา อาจารย์รุ่นบุกเบิกเกือบทั้งหมดเป็นบัณฑิตอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลายท่านเพ่งสำเร็จ หลายท่านย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมอุดมฯ

ศิษย์รุ่นบุกเบิก 200 คนที่กล่าวในที่นี้ เป็นนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง 5 รุ่น 168 คน คัดเลือกมาจาก

นักเรียนจรมัธยม 6 ที่สอบได้คะแนนสูงสุดของจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เข้ามาเรียนหลักสูตร ป. ป.ป. ป.ม. สามปี และหลักสูตร กศ.บ.อีกสี่ปี ศิษย์ กศ.บ.รุ่นนี้ อยู่กับวิทยาลัยฯ นานถึงเจ็ดปี รุ่นอื่นๆ อยู่กันเพียงสี่ปีบ้าง สองปีบ้าง มีความผูกพันกับวิทยาลัยฯ มาก เกาะกลุ่มกันเหนียวแน่น จัดงานวันนัดพบทุกปี (วันแสนแสบ 168) ตลอดมา ปีแรกๆ จัดที่วิทยาลัยฯ ปีหลังต่อมาเมื่อตึกที่พวกเขาเคยนอน เคยเรียน หายไป สนาม สระน้ำที่เคยลงเล่นหายไป อาจารย์ที่เคยสอน เคยกินเคยนอนอยู่กับเขาก็หายไป จึงย้ายไปจัดงานวันนัดพบตามโรงแรม ซึ่งสะดวกสำหรับสมาชิกที่อยู่ไกลๆ เดินทางมาร่วมงานไป-กลับในวันเดียวไม่ได้ เมื่อสามปีที่แล้วมา ข้าพเจ้าได้พบกับคุณประวิทย์ อัศวเศรษ ศิษย์แสนแสบคนหนึ่งที่ได้ตั้งรกรากอยู่สหรัฐอเมริกา เดินทางมาร่วมงาน “วันแสนแสบ 168” ด้วย โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ไม่เป็นที่รู้จักทั่วไป เพราะเปิดอยู่ 5 ปีแล้วเปลี่ยนเป็น วิทยาลัยวิชาการ ศึกษา ข้าพเจ้าเองตอนนั้นเป็นอาจารย์ใหม่เข้าไปสอนแทนอาจารย์พิเศษท่านหนึ่ง ก็ยังไม่ทราบว่ กำลังสอนนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง แปลกใจและสงสัยว่าทำไมนิสิตในชั้นนั่งกางเกงขาล้นแต่งฟอร์มนักเรียน ศิษย์รุ่นบุกเบิกอีก 32 คน คัดเลือกมาจากผู้ที่มีวุฒิ ป.ม. และเป็นผู้ที่ได้รับปริญญา กศ.บ. ใบแรกของวิทยาลัยฯ ท่านอธิการสาโรช ให้ข้าพเจ้าออกข้อสอบคัดเลือกวัดความรู้รอบตัว 100 ข้อ ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าใครได้คะแนนจากข้อสอบของข้าพเจ้าเท่าไร แต่ทราบล่วงหน้าอยู่แล้วว่าคงไม่มีใครทำคะแนนได้มาก เพราะข้อสอบยากมาก คนออกเองก็ยังไม่ตอบไม่ได้หลายข้อ เมื่อเข้ามาเป็นนิสิต ท่านให้ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา พอสำเร็จ กศ.บ.แล้ว ท่านเลือกไว้เป็นอาจารย์วิทยาลัยฯ 6 คน คือ คุณสำรวล รัตนอาจารย์ คุณสมบุญณ์ พรรณภาพ คุณทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ คุณเกียรติ ศรีพงษ์ คุณสุภรณ์ ศรีพล และคุณบุญถึง แน่นหนา เลื่อนฐานะจากศิษย์มาเป็นอาจารย์ เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้า ในเวลาต่อมาคุณทรงศักดิ์ ได้รับเลือกให้เป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ (หัวหน้าคณะวิชาการศึกษาเดิม) และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สังคมไทยทั่วไปถือว่าเป็น “นาย” หรือ “ผู้บังคับบัญชา” ของข้าพเจ้า

ผู้นำรุ่นบุกเบิก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นสถาบันผลิตครูปริญญาแห่งแรกของประเทศ เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของท่านอธิการ ดร.สาโรช เนื่องจากความไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่ของครูเวลานั้น ที่ทำให้ท่านต้องคิด ครูที่สอนอยู่ตามโรงเรียนประถม มัธยม ทั่วประเทศ มีไม่กี่คนที่เป็นครู ป.ป. ป.ม. ข้าพเจ้าเองผ่านโรงเรียนสี่แห่งในสามจังหวัด (ลำปาง เชียงใหม่ กรุงเทพฯ) จนจบมัธยม 8 ไม่เคยพบครู ป.ป. หรือ ป.ม. แม้แต่คนเดียว คนทั่วไปเห็นว่า ใครที่อ่านออกเขียนได้ก็ให้เป็นครูสอนชั้นประถมได้ ครูโรงเรียนอนุบาลบางคนอ่านหนังสือไม่ออกก็มี ใครที่ไม่อยากทำงานหนักก็พากันมาเลือกอาชีพครู ครั้งหนึ่งท่านอธิบดีกรมการฝึกหัดครู (บุญถิ่น อัตถากร) เล่าว่ามีผู้ปกครองพาลูกมาขอเข้าโรงเรียนฝึกหัดครู พูดยังให้ท่านเห็นใจว่า “ลูกคนนี้ไ้่งกว่าคนอื่น จะให้เรียนอย่างอื่นไม่ได้” คนทั่วไปยกย่องครูว่าเป็น “คนดีที่น่าสงสาร” เปรียบครูเหมือน “เรือจ้าง” ท่านอธิการสาโรช มีความปรารถนา

อย่างแรงกล้าที่จะยกวิทยฐานะของครู ป.ม.ให้เป็นครู กศ.บ. อยากให้ครูมีชีวิตที่ดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ อยากให้สังคมมองเห็นครูเป็น “ปราชญ์ผู้ทรงศีล” ไม่ใช่ “คนดีที่น่าสงสาร” หรือ “คนแจวเรือจ้าง” ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะ ท่าน ม.ล.ปิ่น มาลากุล เห็นชอบกับความคิดของท่าน จึงมอบภารกิจให้ท่านเป็นผู้นำก่อตั้ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา ขึ้น เพื่อผลิตครูตามความปรารถนาของท่าน

นอกจากเป็นอธิการวิทยาลัยฯ แล้ว ท่านอธิการสาโรช ยังเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา (ครูประจำชั้น) และสอนนิสิตด้วย ข้าพเจ้าเข้าไปนั่งเรียนกับนิสิตในชั้นที่ท่านสอน ติดตามไปฟังท่านประชุมอบรมนิสิตทั้งวิทยาลัยฯ ทุกครั้ง ท่านสอนสนุก ท่านพูดเรื่องยากให้ฟังง่าย เขียนเรื่องยากให้อ่านง่าย ทำให้ข้าพเจ้าได้รับความหมายของหลักประชาธิปไตย หลักและปรัชญาของการศึกษาแผนเก่า แผนใหม่ ดีขึ้นมากกว่าที่ข้าพเจ้าเคยรู้และเรียนมาแต่ก่อนข้าพเจ้ารู้แต่เพียงว่า “ประชาธิปไตย” เป็นระบอบของการปกครองประเทศแบบหนึ่ง ประเทศต่างๆ ในโลกนี้ใช้ระบอบการปกครองหลายแบบ บางประเทศใช้แบบอิตาเลียน (authoritarian) ฮิตเลอร์ใช้แบบเผด็จการ (นำประเทศอยู่ 10 ปี ประเทศก็พัง) ท่านจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ของเราใช้แบบเผด็จการบางโอกาส (ตอนสั่งประหารคอมมิวนิสต์และผู้ร้ายวางเพลิงเผาบ้าน คนไทยชอบ อยากให้นายกฯ คนอื่นใช้แบบนี้บ้าง) ไทยใช้แบบประชาธิปไตยครึ่งใบ (ยังไม่เต็มใบเหมือนสหรัฐฯ นักวิจารณ์การเมืองเป็นผู้ให้ข้อนี้) ไม่ได้คิดลึกลงไปถึงว่า “หลักประชาธิปไตย” ใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้ในการปกครองบ้าน (พ่อแม่เลี้ยงลูก) ปกครองโรงเรียน (ครูสอนนักเรียน) ได้อย่างไร คนที่มีบุคลิกลักษณะเป็นประชาธิปไตยนั้น มีพฤติกรรมแสดงออกให้เห็นได้อย่างไรบ้าง ท่านอธิการสาโรช สอนนิสิตให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” และสิ่ง (ให้อิโหว่แก่นิสิตที่กำลังจะสำเร็จออกไป) ให้ประพุดติตนเป็นคนมีน้ำใจประชาธิปไตยตลอดไป ข้าพเจ้าคิดว่าคนที่เกิดและอยู่มาในสังคมอิตาเลียนไทยอย่างข้าพเจ้า จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาเป็นประชาธิปไตยได้ยาก แม้จะฝึกการใช้หลักประชาธิปไตยอย่างเข้มงวด ทนฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่บีบบังคับหรือโฆษณา หลอกลวงให้คนอื่นเห็นดีเห็นงามตามตน ตัดสิน หรือประเมินผลตามความเป็นจริง ไม่ใช่ตามอารมณ์ อย่างไรก็ตาม คงเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นประชาธิปไตยไม่ได้ 100 % (เต็มใบ) ท่านอธิการสาโรชเองก็ไม่ได้เป็นประชาธิปไตย 100 % ดังจะเห็นได้จากที่ท่านจัดงานเลี้ยงโต๊ะจีนแสดงความยินดี ที่ที่มรักบี้แสนแสบมีชัยในการแข่งขันชิงชนะเลิศ ท่านเชิญที่มรักบี้และเพื่อนของเขา อาจารย์มาร่วมงานเลี้ยง ท่านออกเงินส่วนตัว เป็นค่าจัดงานเลี้ยงทั้งหมด นี่คือนิยามอิตาเลียนไทย ถ้าท่านเป็นประชาธิปไตย ท่านคงต้องให้ทุกคนที่มากินเลี้ยงเฉลี่ยออกเงินเท่าๆ กันด้วย ตามหลัก sharing, participating, and co-operation วิทยาลัยฯ มีอาคาร “ประชาธิปไตยขึ้นสมอง” ในช่วงระยะเวลาที่ ท่านอธิการสาโรช เป็นผู้ปกครอง (2496-2512)

วันหนึ่ง ท่านอธิการสาโรช ไปกระทรวงฯ ให้ข้าพเจ้าเข้าสอนนิสิตแทน รู้สึกประหม่ออยู่บ้าง เพราะยังไม่เคยสอนนักเรียนระดับอุดมฯ เลย เรื่องที่จะเข้าไปสอนก็ควรจะมีสาระระดับเดียวกับที่ท่านสอน ข้าพเจ้าไม่นิยมครูอาจารย์

ที่เข้าไปพูดเล่น ๆ กับนักเรียนเพื่อฆ่าเวลา พอรู้เรื่องวิธีสอนเด็กประถมแบบสอนเป็นคำ (Alphabetical Method) กับสอนเป็นประโยค (Sentence Method) จากที่เข้าไปนั่งฟัง ท่านอธิการสาโรช สอนนิสิต จึงนำเรื่องนี้เข้าไป “สนทนา” (ถาม-ตอบ-แสดงความคิดเห็น) กับนิสิตในชั้น ข้าพเจ้าพูดถึงโรงเรียนแผนเก่าใช้ “วิธีสอนเป็นคำ” โรงเรียนแผนใหม่ใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” นิสิตคนหนึ่งยกมือแสดงความคิดเห็นว่า วิธีสอนสองวิธีนี้จะใช้วิธีใดสอนเด็ก ก็อ่านออกเขียนได้เหมือนกัน ทำไมจึงจะให้นิยมใช้เหมือนโรงเรียนแผนใหม่ ข้าพเจ้าฟังความคิดเห็นและข้อสงสัยของนิสิตผู้นี้แล้ว ตกใจ ข้าพเจ้าเคยเจอกับคำถามของเด็กมัธยมแก่น ๆ ที่แก่งลองภูมิครูที่เขาไม่ชอบ คำถามของเด็กประถมที่ไร้เดียงสา “ทำไมคนจึงหายใจทางจมูก” ข้าพเจ้าตอบได้ด้วยดีทุกคำถาม แต่คำถามของนิสิตผู้นี้ ข้าพเจ้าตอบไม่ได้ดีสมศักดิ์ศรีของอาจารย์นิสิตปี 3 วิทยาลัยวิชาการศึกษา เพราะข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีผลงานวิจัยใดที่จะมาอ้างอิงได้ว่า “วิธีสอนเป็นประโยค” ดีกว่า “วิธีสอนเป็นคำ” ครั้นจะบอกไปตรง ๆ ว่าข้าพเจ้าตอบไม่ได้ให้รอถามท่านอธิการก็กลัวจะ “เสียหน้า” เพราะความเป็น “อัตตาธิปไตย” ยังติดในนิสัยอยู่ รู้สึกสำนึกว่า ครูจะต้องรู้อะไรในโลกนี้ดีกว่าศิษย์ สามารถตอบคำถาม แก้อธิบายข้อสงสัยได้ทุกข้อ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง ข้าพเจ้าจะตอบคำถามของนิสิตผู้นั้นโดยการแสดงความคิดเห็นส่วนตัว ก็พอดีหมดเวลาชั่วโมงสอนแทนท่านอธิการวันนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า “วิธีสอนเป็นคำ” ทำให้เด็กเปลี่ยนสมอง ครูเปลืองเวลาสอนไปในการให้ท่องจำรูปและเสียงของสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ ทั้งหมดก่อน แล้วจึงให้หัดผสมอักษรเป็นคำที่ไม่มีความหมาย เช่น เกื่อ-เกือ กัวะ-กัวว เด็กอ่านออกเขียนได้เป็นคำ ๆ เท่านั้น ต้องไปหัดแต่งประโยค แต่งข้อความในชั้นมัธยม เท่าที่เห็น ๆ กัน เด็ก ป.3 ในโรงเรียน “แผนเก่า” ของเรา อ่านและเขียนหนังสือยังไม่ได้ดีนัก “วิธีสอนเป็นประโยค” ทำให้เด็กเรียนได้เร็ว เด็กอนุบาลก็อ่านออกเขียนได้ ข้าพเจ้าเคยเห็น “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” ช่วยกันเขียนโดยเด็กชั้นอนุบาล ของโรงเรียนสาธิตที่มหาวิทยาลัย Ohio State เป็นหนังสือเล่มใหญ่ ใช้กระดาษวาดเขียนเย็บติดกันเป็นเล่ม ในเล่มมีภาพเขียน มีตัวหนังสือโต ๆ บอกความหมายของรูปภาพกำกับไว้ นักเรียนประถมสาธิตชั้นเด็กเล็กของเราก็ค่อยช่วยกันแต่ง “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” (ของเขา) เหมือนกัน เมื่อท่านอธิการสาโรช ให้นิสิตสาขาประถมศึกษาไปทดลองใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” ที่โรงเรียนประถมสาธิต “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” เป็นผลงานชิ้นหนึ่งจากการทดลองใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” ข้าพเจ้าไม่ทราบว่านิสิตที่ไปทำการทดลองมีใครบ้าง นอกจากคุณสุษะดิเดช สมบัติพานิช ข้าพเจ้าไม่ลืมนิสิตที่ยกมือแสดงความคิดเห็นถามวันนั้น เขาไม่ใช่ “เด็กมัธยมแก่น ๆ” ไม่ใช่ “เด็กประถมไร้เดียงสา” แต่ข้าพเจ้าเห็นแววของ “นักคิดวิจารณ์” (Critical Thinking) ในตัวเขา ในเวลาต่อมา เขาเป็นอาจารย์เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้าและเป็น อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดร.พจน์ สะเพียรชัย ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจและหายห่วงทุกครั้งที่ได้ร่วมงานคุ้มครองการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท ข้าพเจ้าไม่ถนัดทางด้านสถิติ วิจัย และตัวเลขแสดง “ค่า” ต่าง ๆ จึงทิ้งไว้ให้ ดร.พจน์ คุมทั้งหมด ข้าพเจ้าคุมเรื่องการใช้ถ้อยคำ ภาษา อาจารย์กรรมการอีกท่านหนึ่งดูเรื่องเนื้อหา นิสิต เป็นผู้เลือกอาจารย์กรรมการเอง บัณฑิตวิทยาลัย เป็นผู้ตั้ง ยังสงสัยอยู่ว่า จะมีนิสิตปริญญาโทคนใดบ้างรู้สึกว่า ตนเองคิดผิดที่เลือกข้าพเจ้าเป็นกรรมการ

เพราะข้าพเจ้าเข้มงวดกวดขัน เอาจริงเอาจัง และดู จนเกินไป นิสิตปริญญาโทผู้หนึ่งนำร่างวิทยานิพนธ์มาให้ ข้าพเจ้าตรวจ เพียงอ่านบทนำเท่านั้น ข้าพเจ้าก็หยุดบอกเขาว่า เขาใช้สำนวนโวหารเหมือนพระเทศน์ เขียน วิทยานิพนธ์ ไม่ใช่เขียนหนังสืออ่านเล่นหรือหนังสือวรรณคดี ห้ามเขียนภาษาฟุ่มเฟือย อย่าคิดว่าวิทยานิพนธ์ เล่มหนาๆ จะแสดงความเก่งของผู้เขียน หนามากก็ต้องเสียค่าพิมพ์มาก ข้าพเจ้าห้ามไม่ให้เขาใช้ศัพท์สำนวนโวหาร คำพังเพยเปรียบเทียบ วันนั้น เขานั่งฟังและจดที่ข้าพเจ้าห้ามอยู่ถึงสองชั่วโมง ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าข้าพเจ้าทำเกินไป ตั้งแต่เขาจบไปก็ไม่ได้พบและไม่ทราบว่าเขาไปทำงานอยู่ที่ไหน ข้าพเจ้านึกขอโทษเขาอยู่เสมอ

ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา เวลานั้น เห็นว่าโรงเรียนประถมควรเลิกใช้ “วิธีสอนเป็นคำ” และเปลี่ยนมาใช้วิธีสอนแบบใหม่ สั่งให้กระทรวงศึกษา พิมพ์ “แบบเรียนเบสิค” ให้ครูใช้ สอนโรงเรียนประถมบางโรงเรียนก่อน “แบบเรียนเบสิค” เป็นเรื่องของเด็กชายปัญญากับเด็กหญิงเรณู เป็นใคร ทำอะไร ไปที่ไหนบ้าง ปรากฏว่าเด็กเรียนอยู่ไม่กี่วันก็จำเรื่องของเด็กชายปัญญา เด็กหญิงเรณู ตามที่มีอยู่ใน หนังสือได้หมด ครูให้หัดอ่านออกเสียงพร้อมกัน เด็กก็อ่านได้ปากเปล่า โดยไม่ต้องเปิดดูหนังสือ เหมือนท่องสูตรคูณ แต่ถ้าถามว่า คำไหนเป็นชื่อของเด็กหญิงเรณู ประโยคไหนบอกว่าเด็กชายปัญญาไปโรงเรียน เด็กก็ชี้ไม่ได้ แสดง ว่าครูสอนให้รู้เรื่องเด็กชายปัญญา เด็กหญิงเรณู เท่านั้น แต่ไม่ได้สอนให้อ่านออกเขียนได้ด้วย “แบบเรียนเบสิค” เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านทั่วไป นักวิชาการในกระทรวงฯ ผู้หนึ่งเรียกท่านรัฐมนตรีว่า “เด็กชายปัญญา” ตัวละครนำใน “แบบเรียนเบสิค” พอหมดสมัย ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรี “แบบเรียนเบสิค” ก็ เลิกล้มไป น่าเสียดายที่ไม่มีใครสานต่อโครงการนำวิธีสอนแผนใหม่เข้ามาใช้ของท่าน ยังมีคู่มือครู แบบเรียน ชุดบันไดก้าวหน้าอีก 5 เล่ม ที่กระทรวงศึกษาฯ เตรียมไว้ใช้ “แบบเรียนเบสิค” แต่งโดย นายกี กิรติวิทย์พาร (หลวงกี) เวลานั้นเก็บไว้ในพิพิธภัณฑที่ห้องฟ้าจำลอง แบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้า 5 เล่ม ยังไม่ได้พิมพ์ เก็บไว้ที่ ศูนย์พัฒนาแบบเรียน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาฯ ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่ข้าพเจ้าไม่ลืม ท่านมีความคิดก้าวหน้า มองเห็นการณ์ไกล วิทยาลัยฯ เกิดขึ้นได้ก็เพราะท่านเป็นผู้ผลักดันให้ตราพระราชบัญญัติ วิทยาลัยวิชาการศึกษา

ข้าพเจ้ารู้จัก ท่านอธิการสาโรช ตั้งแต่เข้าเรียนอักษรศาสตร์ปี 1 ที่จุฬาฯ ท่านอยู่ปี 4 ได้รู้จักท่านใกล้ชิดดี ขึ้นเมื่อเข้ามาเป็นลูกน้องท่านที่วิทยาลัยฯ ท่านเป็นคนที่จะทำอะไรต้องเล็งผลเลิศ ทำแล้วผลงานต้องออกมาเป็นเลิศ ผลงานทางการเรียนและการทำงานของท่านออกมาในระดับเกรด A เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกต ข้าพเจ้าเคยอ่าน Term Paper (ภาคินพนธ์) ของท่านที่ ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ของมหาวิทยาลัย Ohio State อาจารย์เขียน A และ Excellence ไว้ที่หน้าปก ชมนักศึกษาอเมริกันก็เขียนภาษาอังกฤษไม่ได้ของท่าน ครั้งหนึ่งในงานเลี้ยง ชุมนุมอาจารย์ที่สนามตีกอล์ฟ ท่านออกมาร้องเพลงโอเปร่า ท่านร้องได้เหมือนนักร้องโอเปร่า เสียงท่านก็ดีด้วย ข้าพเจ้าประหลาดใจมาก ไม่คิดว่าท่านจะชอบร้องเพลง ไม่มีโอกาสถามท่านว่า ท่านชอบร้องเพลงลูกทุ่ง หรือ

ไทยสากล หรือรีออค บ้างหรือเปล่า คนบางคนชอบฟังเพลงแต่ร้องไม่ได้ ให้หัดเท่าไรก็ร้องไม่ได้ บางคนไม่เห็นร้องเพลงเลยตลอดชีวิต บางคนร้องเพลงไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนทำอะไร เข้าห้องน้ำ ขับแท็กซี่ ไม่ทราบว่าคุณานอธิการชอบร้องเพลงหรือไม่ แต่ท่านก็ร้องเพลงไขว่ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ท่านอธิการสาโรช เป็นคนมีอารมณ์ดี เจียบๆ มีเรื่องทำให้พวกเราหัวเราะกันอยู่เสมอ ท่านเป็น “ผู้ใหญ่” ที่ “ผู้น้อย” กล้าเข้าใกล้ ห้องอธิการอยู่ตึกสาม ชั้นสอง ใกล้บันไดขึ้น เปิดประตูไว้ตลอดเวลา ใครๆ จะเข้าไปพบท่านก็ได้ เนื่องจากท่านวานให้ข้าพเจ้าไปทำหน้าที่เลขาส่วนตัวแทน อาจารย์ปราณี อัครเวศน์ ซึ่งย้ายไปอยู่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ข้าพเจ้าจึงย้ายจากห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่ เข้ามานั่งที่โต๊ะนักเรียน มุมห้องอธิการ เห็นอาจารย์นิสิต มีปัญหาเข้ามาขอให้ท่านใช้อำนาจตัดสินปัญหาให้ อาจารย์เข้ามาเสนอโครงการและความคิดเห็นว่าวิทยาลัยฯ ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรอย่างไบบ้าง อาจารย์ นิสิต ที่ไม่มีปัญหาก็เดินเข้ามา สวัสดีท่าน ทำความเคารพให้ท่าน ทักทายสองสามคำแล้วก็ออกไป ท่านตอบรับทุกกรณีได้ด้วยดี มีนิสิตทั้งชั้นพากันเข้ามาพบท่าน ขอเลิกเรียนวิชาที่อาจารย์ท่านหนึ่งกำลังสอนอยู่ เขาบอกว่าทั้งชั่วโมงเขานั่งถือปากกาคอยจด ก็จดอะไรไม่ได้เลย เพราะอาจารย์ได้แต่บ่นว่ากล่าวสั่งสอนจริยธรรมท่านพูดกับนิสิตกลุ่มนั้นอย่างเห็นใจและเป็นกันเองประมาณหนึ่งชั่วโมง นิสิตจึงสงบและกลับออกไป ท่านพูดว่า “อาจารย์มีความรู้มากมาย (ระดับ ดร.) ทำไมเราจึงไม่ฉลาดพอที่จะเอาความรู้จากอาจารย์ได้” การที่ใครจะเลิกเรียนวิชาใดที่ลงทะเบียนไปแล้วก็ยอมทำได้ แต่ต้องไปทำเรื่องขอที่นายทะเบียนวิทยาลัยฯ ถ้ามีเหตุผลถูกต้องตามระเบียบของวิทยาลัยฯ เช่น ป่วย จะมาเรียนตลอดเทอมไม่ได้ เขาก็จะให้ถอนการเรียนวิชานั้นได้ คืนเงินค่าหน่วยกิตให้ด้วย ถ้าบอกเหตุผลว่าขอเลิกเรียนเพราะไม่ชอบอาจารย์ก็คงจะไม่มีการขอยื่นที่ไหนเขาให้เลิก ถ้าจะเลิกเสียเอง ไม่ไปเข้าชั้นเรียน ถึงเวลาอาจารย์ส่งเกรดก็จะแจ้งไปทางทะเบียนว่านิสิตผู้นี้ไม่ได้มาเข้าชั้นและไม่ได้สอบ ทางทะเบียนเขาก็จะบันทึกเกรด “ตก” ไว้ในใบแจ้งคะแนนภรรยาของนักศึกษาภาคค่ำผู้หนึ่งเข้ามาพบท่านเล่าปัญหาครอบครัวให้ท่านฟัง ขอให้กระทรวงฯ ไล่สามีออกจากงาน ท่านอธิการรับฟัง ไม่ได้พูดถามอะไรเธอเลย จดชื่อสามีเธอไว้แล้วบอกว่า ขอให้ได้พบสามีเธอก่อน แล้วจึงจะรู้ว่าจะช่วยเธอได้อย่างไรบ้าง ท่านตามตัวสามีเธอให้มาพบ ไม่ทราบว่าคุณานพูดกับเขาอย่างไร เรื่องของเธอก็เจียบไปนายโส ภารโรงตึกสาม มีปัญหาเศรษฐกิจส่วนตัว ต้องยืมเงินอาจารย์ทุกคนเป็นประจำ ไม่เว้นแม้แต่ท่านอธิการ เขาจะเดินเท้าเปล่า หมอบๆ เข้ามาคุกเข่าพนมมือหน้าโต๊ะท่าน ขอยืมเงิน 20 บาท ท่านก็ควักใบละ 20 บาทออกมาให้ บอกว่า “เอาไป เอาไป แล้วไม่ต้องเอามาคืน” ข้าพเจ้าขำนายโส เมื่อนึกเปรียบเทียบกับการของคนอื่นๆ เขาเกรงกลัวท่านกันทั้งนั้น เห็นท่านเดินมาแต่ไกลก็เตรียมตัวคอยทำความเคารพ ไม่มีใครที่กล้าเข้ามาพูดหรือถามอะไรท่านเลย อาจารย์หลายท่านที่รู้ว่า นายโสไม่ได้เอาเงินไปซื้อสมุดดินสอแบบเรียนให้ลูกอย่างที่เขา แต่เอาไปกินเหล้าหมด ก็ไม่ให้เงินนายโสไป แต่จัดหาสมุด ดินสอ แบบเรียน ข้าวสารไว้ แล้วให้นายโสพาลูกมารับไปเอง ครั่งสุดท้ายนายโสมายืมเงินข้าพเจ้า จะขอยืมมากกว่า 20 บาท จะจัดงานโกนจุกลูก แยกที่มากินเลี้ยง

(เหล่า) เขาจะช่วย “ลงขัน” ให้อายุ เสรีงานแล้วจะนำเงินมาคืน ข้าพเจ้าจนมากบอกไปว่า นายโสจะไม่ได้ทำไรจากงานโกนจุกลูกและจะสูญทุนทั้งหมดด้วย ห้ามไม่ให้จ้างงานโกนจุกลูก ถ้ายังขึ้นจัด ข้าพเจ้าจะชวนอาจารย์ทั้งหมดไม่ให้นายโสยืมเงินอีกต่อไป จากนั้นอีกนาน นายโสลาออก ได้ข่าวว่าไปรับจ้างทำงานช่างไม้ตามบ้านและเลิกเหล่าแล้ว วิทยาลัยฯเวลานั้นมีคนงานภารโรงไม่เกิน 20 คน เป็นชาวบ้านแถบริมคลองแสนแสบไม่เคยทำงานในโรงเรียนหรือสถานที่ราชการมาก่อน ท่านอธิการเรียกคนงานเก่าๆ ไม่ค่อยรู้หนังสือสองคนมาสั่งงานเอง ท่านให้คนหนึ่งมีหน้าที่เดินเก็บเศษขยะทั่วบริเวณวิทยาลัยฯ

อีกคนหนึ่งให้มีหน้าที่ล้างส้วมทุกห้องของทุกตึก กำชับให้ทำหน้าที่นี้อย่างเดียว ห้ามไปทำอย่างอื่น เริ่มแปดโมงเช้าถึงสี่โมงเย็นทุกวัน ท่านให้ทางสำนักงานจัดเครื่องมือทำงานให้ ให้หาตระกร้าเบาๆ ที่سهยพาดิด้ตัวได้ และไม่เสียบขยะที่มีเหล็กแหลมคมสวมตรงปลาย ข้าพเจ้าไม่รู้จักชื่อทั้งสองคนนี้ แต่เห็นเขาทำงานเคร่งครัดตามที่ท่านอธิการสั่งทุกประการ มีการโรงอีกหลายคนที่ย้ายไปไม่มี คนหนึ่งชื่อ นายสมพงษ์ เคยบวชเป็นพระได้เปรียญมาแล้ว แต่ไม่ทราบว่าได้กี่ประโยค ไม่เห็นมีใครเรียก “มหา” เขาชอบแต่งหนังสือธรรมะ พิมพ์เล่มเล็กๆ แจกเพื่อนและอาจารย์ ข้าพเจ้ายังมีหนังสือที่เขาแจกอยู่สองสามเล่ม นายปยงค์เรียกกันทั่วไปว่า “ยงค์” เป็นคนงานที่มีอายุน้อยที่สุดของวิทยาลัย ฯ อายุไม่เกิน 14 ปี มีหน้าที่หุงข้าวกระทะเลียงพวกแสนแสบ บ้านของเขาอยู่ติดกับโรงครัวของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง รอบรั้วบ้านเป็นที่ดินของวิทยาลัยฯ หลังจากถูกเกณฑ์ทหารแล้วจึงกลับมากำทำงานที่วิทยาลัยฯ อีก ได้รับบรรจุให้เป็นภารโรง เขาเป็นคนดี สงบเสถียร ทำงานรวดเร็วว่องไวรับใช้อาจารย์ทุกคนด้วยความเต็มใจ เขาประจำอยู่ตึกสาม แต่จะถูกอาจารย์ตึกอื่นเรียกตัวใช้ตลอดเวลาทั้งนอกและในเวลางาน ข้าพเจ้าได้ฟังพยางค์มาก วันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุด ข้าพเจ้ามีงานที่จะต้องทำ ยงค์ก็มาดูแลเปิดปิดตึก ซื้ออาหารมาให้ ต้มภรรยาทำงานที่โรงอาหาร ซักรีดเสื้อผ้าให้ข้าพเจ้า จนข้าพเจ้าเกษียณออกไป ยงค์ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของที่ดินราคานับร้อยล้านที่นครปฐม ด้วยเงินเดือนภารโรง เขาช่วยซื้อที่ดินที่สวนจากญาติของติ่มที่นำมาจำนำและขายให้ทีละ 30-40 ไร่ แล้วให้เจ้าของเดิมอยู่และทำกินตลอดมาจนทุกวันนี้ ถึงเวลาเศรษฐกิจบูม ราคาที่ดินขึ้นหลายพันเท่าตัว ไม่มีใครจะนำที่ดินเหล่านี้ไปขายได้ ยงค์มีที่ดินแปลงเล็ก ๆ ไม่เกิน 2 ไร่ในกรุงเทพฯ อยู่ใกล้วิทยาลัยครูพระนคร ได้มาทำนองเดียวกับที่ดินนครปฐม มีนายหนานมาขอซื้อให้ราคา 5 ล้าน เขาไม่ขาย เดียวนี้ไม่ทราบว่าเขาขายไปแล้วหรือยัง ยงค์พอใจในชีวิตการเป็นภารโรงของเขา รายได้จากเงินเดือนและท้องพักนิตที่สร้างขึ้นที่บ้านของเขาก็เพียงพอแล้ว เขาไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านี้

อาจารย์ที่เข้ามาพบท่านอธิการสาโรช เสนอแนะความคิดที่วิทยาลัยฯควรปรับปรุงอะไร และอย่างไรบ้าง บางท่านมีแผนงาน โครงการ อย่างละเอียดมาให้ดูด้วย ท่านจะซักถามจนเข้าใจ แล้วท่านจะมอบกลับให้ผู้เสนอไปดำเนินงานโดยอิสระ เมื่อมีอุปสรรคหรือปัญหาใดเกิดขึ้น ท่านก็จะเข้าไปช่วย ผู้ใดทำไม่สำเร็จ ล้มเหลว ท่านก็จะให้กำลังใจ แล้วบอกให้รอโอกาสหน้า

เมื่อท่านจะมอบงานสอนนิสิตให้ข้าพเจ้า ท่านถามว่า ข้าพเจ้าไปเรียนวิชาอะไรมาบ้างจาก Ohio State มีวิชาแปลกๆ ไหมๆ ซึ่งจะนำมาประยุกต์สอนนิสิต กศ.บ. ปี3, 4 บ้างไหม ข้าพเจ้าเรียนท่านว่ามีอยู่วิชาหนึ่ง ชื่อวิชา “ปรัชญาภูมิศาสตร์” เพียงแต่เห็นชื่อก็รู้สึกแปลกและใหม่สำหรับข้าพเจ้า นึกไม่ออกว่าปรัชญาจะไปเกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ตรงไหน จึงลองลงทะเบียนเรียนวิชานี้แบบ audit ดู (ไม่รับเกรด ไม่ต้องสอบ และทำงานตามข้อกำหนดของอาจารย์) เรียนจบแล้วข้าพเจ้าก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร ข้าพเจ้ามีพื้นความรู้ทางภูมิศาสตร์จากที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ภูมิ เมื่ออยู่อักษรศาสตร์จุฬาปี 1 และจากที่เป็นครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ฟิสิกส์ที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ แต่ทางวิชาปรัชญา ข้าพเจ้าแทบไม่มีพื้นความรู้เลย ท่านให้ข้าพเจ้าเตรียมวิชา 3 หน่วยกิตไว้สอนนิสิตปี 3 ในเทอมหน้า เนื้อหาวิชาอะไรแล้วแต่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้นำวิชา “สโต-ทัศนอุปกรณ์ ช่วยการเรียนรู้” มาประยุกต์สอนนิสิตปี 3 ตามที่ท่านสั่ง วิชานี้อยู่ในหมวด “วิธีสอน” บรรจุไว้ในหลักสูตร กศ.บ.ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ท่านอธิการขอไม่ให้อาจารย์นำของขวัญ บัตรอวยพร มาให้ท่าน ไม่ให้จัดเลี้ยงแสดงความยินดีแก่ท่าน ไม่ว่าจะเป็นโอกาสใด วันขึ้นปีใหม่ทุกปี ข้าพเจ้าเห็นอาจารย์และใครๆ นำดอกไม้ ของขวัญ บัตร ส.ค.ส. สวยๆ งามๆ มาอวยพรท่านแล้ว รู้สึกไม่สบายใจที่ตนเองไม่ได้ทำเช่นนั้นบ้าง สมัยเมื่อเป็นเด็ก ข้าพเจ้าอยู่ในสังคมที่เขาไม่ให้ของขวัญกัน จึงติดนิสัยให้ของขวัญใครไม่เป็นมาจนบัดนี้ แต่ถ้ามีใครให้ของขวัญหรือส่ง ส.ค.ส.มาให้ ข้าพเจ้าจะตอบแทนเขาทุกราย ไม่ได้เป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว ข้าพเจ้าลำบากใจเวลาที่จะให้ของขวัญหรือของกำนัลใครสักชิ้นหนึ่ง ต้องคิดว่าของนั้นจะมีคุณค่า ราคา ความสวยงาม ถูกใจผู้รับหรือไม่ ถ้าผู้รับนิยมแต่ของราคาแพงเท่านั้น หรือถ้าข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะนิยมการมองความสวยงามของเขาเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถที่จะให้ของขวัญเขาได้ สมัยนี้คนไทยนิยมให้ของขวัญกันมาก ข้าพเจ้าเคยเห็น บัตร ส.ค.ส. กองใหญ่ที่ผู้รับไม่มีเวลา ไม่สนใจพอที่จะเปิดซองดู บัตร ส.ค.ส. เหล่านั้น ก็มีค่าเท่ากับเศษขยะกองหนึ่ง ผู้ให้ของขวัญที่มีเจตนาแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ส่วนตัวก็ทำให้ของขวัญนั้นกลายเป็น “สินบน” ไป

ตอนที่วิทยาลัยฯ ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าหน่วยงานควบคุมการทำข้อสอบคัดเลือกเข้าวิทยาลัยฯ มีคนนำของขวัญมายัดเยียดให้ข้าพเจ้า ทาบทามขอลิทธิพิเศษ ที่จะทำให้เขาผ่านการสอบคัดเลือกได้ เขามาหาข้าพเจ้าหลายครั้ง ของขวัญเป็นเข็มกลัด สวยน่ารัก ราคาไม่เกิน 10 บาท พวกที่มาแบบนี้ ข้าพเจ้าบอกปฏิเสธให้ท่านอธิการหมด ข้าพเจ้าเคยรับของขวัญจากนิสิตคนหนึ่งเขานำมาวางไว้บนโต๊ะเขียนว่า “กราบอาจารย์ที่เคารพ” และลงชื่อเขา นึกไม่ออกว่าเป็นใคร ไปสืบดู พบว่าเขาเป็นนิสิตเกรด A เรียนกับอาจารย์หลายท่านได้ A รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย ท่านอธิการสาโรชไม่ชอบธรรมเนียม “ผู้น้อย” ต้องให้ของขวัญ “ผู้ใหญ่” จึงขอไม่ให้อาจารย์ทั้งหลายให้ของขวัญแก่ท่าน ดังกล่าวไว้ข้างต้น

พ้นสมัยท่านอธิการสาโรชไปแล้ว (2512) “ห้องอธิการ” ย้ายไปอยู่ห้อง “oir” ที่ตึกเก่าชั้นสอง หน้าต่าง

ประตูห้องปิดหมด มี “เลขาหน้าห้อง” คอยกันไม่ให้คนเข้าพบ เหมือนห้องผู้บริหารชั้นสูงตาม กรม กอง ต่างๆ ทั่วไป แต่พวกอาจารย์เก่าๆ แ่ๆ อย่างข้าพเจ้าไม่สนใจฟังเสียง “เลขา หน้าห้อง” เท่าใดนัก ไม่ต้องรอให้เลขา ไปรายงานท่านอธิการก่อน เดินไปอยู่ที่ประตูกระจกเอง ถ้าเห็นท่านไม่มีแขกก็เคาะประตูเข้าไป ห้องอธิการสาโรชเปลี่ยนไปเป็น “ห้องหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา” คุณนาฏเจลิยว (ศ.นาฏเจลิยว สุมวงศ์) ย้ายจากห้องพักรวมอาจารย์ห้องใหญ่ ไปนั่งห้องนี้เป็นคนแรก คนต่อๆ มากี่มี คุณอารี (ศ.ดร.อารี สันหลวี่) คุณมัลลิกา เกาพิจิตร (ศ.มัลลิกา เกาพิจิตร จาก วศ.ปทุมวัน) คุณทรงศักดิ์ (รศ.ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ (กศ.บ.รุ่นแรก อดีตอธิการบดี มศว) คุณนาฏเจลิยว เคยเรียนอยู่ ม .1 (ป.4 ปัจจุบัน) ด้วยกันกับข้าพเจ้า ที่ ร.ร.สตรีประจำจังหวัดลำปาง เธอชอบแสดงบทโศก บทดีใจ เลียนแบบละครเร่ให้เพื่อนฆ่าหัวเราะกันสนุกสนาน เพื่อนทุกคนในชั้นรวมทั้งข้าพเจ้า ชอบเธอมาก เธอเป็นคนโปรดของครู เพราะเธอเรียนเก่งกว่าทุกคนในชั้น ครูพานักเรียนทั้งชั้น (มี 10 กว่าคน) ไปถ่ายรูปที่ร้านในเมือง ทุกคนแต่งชุดที่สวยงามที่สุดของตน (เวลานั้นนักเรียนไม่แต่งฟอร์ม) ครูให้เธอใส่แหวนเพชรและสร้อยคอ นั้งติดกับครู วางมือไว้บนตัก ทันให้แหวนเพชรตรงหน้ากล้อง ข้าพเจ้าไม่ได้ใจจางเธอ แต่เสียใจที่ครูไม่ยุติธรรม ห่างกันไป 30 กว่าปี ได้มาพบกันอีกที่วิทยาลัยฯ ไม่มีความรู้สึก “ฉันเป็นลูกน้อง ฉันเป็นลูกพี่” ระหว่างคุณนาฏเจลิยวกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าชอบและนิยมนคุณอารีมาก เธอเป็นศิษย์โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ตั้งแต่ข้าพเจ้ายังไม่ได้เข้าไปทำงานที่นั่น เธอแสดงความเคารพ อ่อนน้อม ต่อข้าพเจ้า เหมือนกับเป็นอาจารย์ที่เคยสอนเธอมาก่อน เป็นคนมีสมรรถภาพสูง พุดน้อย สอนเก่ง งานใดที่ลูกน้องทำไม่ได้หรือทำได้ช้า เธอก็ทำให้เสียเอง นักศึกษามาคำพูดกันต่อๆ ไปว่า เขาชอบเรียนวิชาจิตวิทยากับ ดร.อารี ไม่ยาก ไม่เบื่อ และไม่่วง เขาคงคิดว่าคนระดับ ดร.ยังสามารถพูดให้พวกเราเข้าใจได้ ข้าพเจ้าเคยร่วมทีมสอนนิสิตปริญญาโทกับคุณอารีสอนวิชาการศึกษาระดับอุดม และวิธีสอนในระดับอุดม ข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นเจ้าของวิชาต้องไปทาบถามเชิญอาจารย์อื่นๆ เข้ามาร่วมทีม ท่านใดไม่สนใจก็ไม่รับเชิญ หรือท่านที่รับเชิญแล้ว พอมาปรึกษากันว่าใครจะทำอะไรบ้าง และทั้งทีมจะต้องเข้าชั้นสอนด้วยกันทุกชั่วโมง ถอนคำรับเชิญไปก็มี แต่ข้าพเจ้าก็หาทีมสอนได้ไม่ต่ำกว่าสามท่านทุกครั้ง ข้าพเจ้ายึดคุณอารีไว้เป็นกำลังสำคัญในการสอนนิสิตปริญญาโท เธอแม่นในหลักวิชา รู้ว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญที่นิสิตควรพบ เธอทำตัวอย่างชั้นเรียนที่นักเรียนเป็นฝ่าย “active” มากกว่าครู เธอมีกิจกรรม แปลกๆ หลายอย่างให้นิสิตทำ ครั้งหนึ่งข้าพเจ้ากำลังจะให้นิสิตทำกิจกรรมเกี่ยวกับประเด็นที่เพิ่งสอนจบไป มีนิสิตคนหนึ่งยื่นขึ้นวิจารณ์ข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าพูดซ้ำแต่เรื่องเก่า (น่าเบื่อ) ข้าพเจ้ารู้สึกโกรธ ไม่ได้ตอบเขาว่าอย่างไร เพราะคิดไม่ทัน มีนิสิตคนอื่นตอบแทนให้แล้ว คุณอารีให้ความเห็นว่า “ขนาดอาจารย์พูดซ้ำ เน้นแล้ว ก็ยังมีคนทำงานผิดๆส่งอาจารย์” เมื่อเกษียณแล้วมีเศรษฐีนายทุนสร้างโรงเรียนประถมให้เธอไปเป็นผู้บริหารสร้างบ้านให้เธออยู่ที่โรงเรียน มีโฆษณาโรงเรียนและคุณสมบัติ คุณอารี เต็มหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณมัลลิกาเป็นเพื่อนร่วมชั้นกับข้าพเจ้าเมื่อเรียนอยู่อักษรศาสตร์จุฬาฯ เธอมีบ้านอยู่หน้ามหาวิทยาลัย วันไหนหมดตัวโมง

เรียนแล้ว ข้าพเจ้ามักจะไปคลุกคลีอยู่ที่บ้านเธอ เธอจะจัดระเบียบการสอนในคณะวิชาการศึกษาเสียใหม่ ใครเรียนมาทางไหนก็ให้สอนวิชาทางนั้น ข้าพเจ้าเรียนมาสาขา มัธยมศึกษา บริหารการศึกษา อุดมศึกษา และวิธีสอน เธอจะให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนมาสอนวิชามัธยมศึกษา วิชา Ed.401 (การประเมินผลทางการศึกษา) ที่ข้าพเจ้าสอนอยู่และสอนมาหลายปีแล้ว เป็นวิชาบังคับ นิสิตที่พ้นคนก็ต้องเรียนวิชานี้หมดทุกคน เปิดสอนทีละ 4-5 ห้อง ทุกเทอม อาจารย์ไม่พอสอน ต้องดึงอาจารย์จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และคณะวิชาอื่นๆ มาสอนวิชามัธยมศึกษา ข้าพเจ้าเคยสอนมาก่อน เป็นวิชาเฉพาะสำหรับนิสิตสาขามัธยมศึกษาเท่านั้น มีคุณเกียรติ (รศ.เกียรติ ศรีพงษ์) ผู้เชี่ยวชาญทางนี้สอนอยู่แล้ว ข้าพเจ้าตอบเธอว่าข้าพเจ้าจะไม่เปลี่ยนกลับมาสอนวิชามัธยมศึกษา เพราะข้าพเจ้าชอบสอนวิชา Ed. 401 มากกว่า สอนสนุกดี นิสิตนักศึกษาก็ชอบให้ข้าพเจ้าสอน รู้สึกละเอียดละอองมาเป็นหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ดูอยู่ได้พักหนึ่งเธอก็ย้ายกลับไป วศ.ปทุมวัน ก่อนหน้านั้น ตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษาวางลง ท่านอธิการบดีสุดใจ (เหล่าสุนทร) บอกผ่านมาจากอาจารย์ผู้หนึ่งว่า ให้ข้าพเจ้าประชุมอาจารย์ในคณะให้เสนอชื่อผู้ที่สมควรมาเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าก็จัดการไปตามนั้น อาจารย์ที่มาเข้าประชุมไม่มีใครเสนอชื่อใคร ไม่สนใจว่าใครจะมาเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าจึงตอบท่านอธิการบดีสุดใจ ผ่านอาจารย์ผู้นำคำสั่ง (ปากเปล่า) มาว่า “ใครก็ได้” ที่จะมาเป็นหัวหน้า อาจารย์ในคณะรับได้หมด คุณทรงศักดิ์เป็นคนมีทั้ง I.Q. และ E.Q. สูง ข้าพเจ้าเห็นมาตั้งแต่เขาเป็นเด็กนิสิต เมื่อเขาไปเรียนต่อจนได้ปริญญาเอก ข้าพเจ้าไม่แปลกใจ เมื่อเขาขึ้นมาถึงตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาและอธิการบดี ข้าพเจ้ายินดี เพราะไม่ผิดหวังตามที่เคยคาดหมายไว้

เรื่องเบาสมอง

กรรมการสภาวิทยาลัยฯ มีประมาณ 7-8 ท่าน ม.ล.ปิ่น มาลากุล ดร.ก่อ สวัสดิพานิช (อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา) ม.ล.บุญเหลือ ภูษธร ผู้ใหญ่ฝ่ายกระทรวงฯ คุณหญิงอุบล หะนันท์ (รองอธิการ สาขา วศ.ปทุมวัน) อาจารย์ ดร.พิทักษ์ รัชพลเดช (หัวหน้าคณะวิชาวิทยาศาสตร์) อาจารย์ ดร.เทือก กุสุมา ณ อรุณยา (หัวหน้าคณะวิชาภาษาและประวัติศาสตร์) และท่านอธิการสาโรช ผู้ใหญ่ฝ่ายวิทยาลัยฯ มีการประชุมกันที่ตึกสี่เหลี่ยม ท่านอธิการสาโรช ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จดบันทึกรายงานการประชุม เมื่อเริ่มการประชุม ข้าพเจ้าก็ต้องอ่านรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าอ่านตำแหน่ง “กรรมการ” ของอาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ พลัดไปเป็น “กรรมกร” ตกใจจนไม่มีสติ แม้แต่จะกล่าวคำ “ขอประทานโทษ” เห็นท่านผู้ใหญ่อะไรๆ มีสีหน้ายิ้ม ๆ ท่านอธิการสาโรชเฉยๆ แต่อาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ ยิ้มมากกว่าท่านอื่น ข้าพเจ้าคิดว่าการทำงานผิดพลาดของข้าพเจ้าครั้งนั้นเป็นเพราะข้าพเจ้ารีบเร่งด่วน ตอนที่เซ็นรายนามผู้เข้าประชุมเพื่อจะได้มีเวลาเหลือสำหรับตอนที่เป็นเรื่องราวข้อมูลของการประชุม ข้าพเจ้าไม่ได้อ่าน “กรรมกร” ผิดเป็น “กรรมเกิน” หรือ “กรรมกวน” อย่างที่คนชอบพูดเล่นกัน แต่อ่านเป็น “กรรมกร” เพราะเสียง “กร” ไปพ้องกับเสียง “ชร” นามสกุลของอาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ

วิธีโกงในการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยมีหลายวิธี แต่มีอยู่วิธีหนึ่งที่ง่ายและแพงที่สุดคือการเปลี่ยนชื่อผู้สอบตกเข้าไปแทนชื่อผู้สอบได้ในใบประกาศรายชื่อผู้สอบเข้าได้ จะมีผู้รู้ความลับอยู่สองคนเท่านั้นคือ ผู้พิมพ์ประกาศกับผู้ที่นำรายชื่อผู้สอบได้มาให้พิมพ์ มีคนมาทาบถามให้ข้าพเจ้าใช้วิธีโกงแบบนี้ ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะมีที่ไหนเขาทำกัน เขายืนยันว่าเขาทำกันมานานแล้ว จุฬาฯ ก็ทำ ข้าพเจ้าบอกว่าที่วิทยาลัยฯ นี่ทำไม่ได้ เพราะท่านอธิการเป็นผู้ตรวจรับรู้กระดาษไขเอง ก่อนที่จะเซ็นชื่อของท่านลงในท้ายประกาศ ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำธุรกรรมทุกขั้นตอนในการประกาศรายชื่อผู้สอบเข้าได้ เริ่มตั้งแต่นำบัตรประจำตัวผู้สอบได้มาเรียงชื่อตามลำดับอักษรแล้วนำไปให้คุณกำจัด (นักพิมพ์ดีดฝีมือดีคนเดียวของวิทยาลัยฯ) พิมพ์ลงในกระดาษไข อยู่ดูจนคุณกำจัดพิมพ์เสร็จ แล้วจึงนำกระดาษไขมาให้ท่านอธิการเซ็น ท่านให้ข้าพเจ้าอ่านรายชื่อในกระดาษไข ท่านดูที่บัตรประจำตัวผู้สอบได้ ครั้งหนึ่งมีผู้สอบเข้าได้คนหนึ่ง นามสกุล “จุมพิตชาวสวน” ข้าพเจ้าขำ ออหว่าเราะไม่ได้ ท่านอธิการไม่ขำ แต่ท่านพูดว่า “ไม่ได้ ไม่ได้ เห็นชาวสวนที่ไหน จุมพิตหมด” ทำให้ข้าพเจ้ายิ่งขำมากขึ้นไปอีก

ในงานรับพระราชทานปริญญาบัตรปีหนึ่ง ท่านอธิการให้ข้าพเจ้าทำหน้าที่ต้อนรับแขกและนำแขกไปที่ที่นั่งแถวที่สองในหอประชุม ไม่ให้ขึ้นไปนั่งบนเวทีซึ่งจัดเก้าอี้เฉพาะสำหรับ องคมนตรี รัฐมนตรี นายกสภวิทยาลัย อธิบดี อธิการ รองอธิการ และแขกที่วิทยาลัยฯ เชิญให้เฝ้ารับเสด็จบนเวที ที่นั่งแถวแรกซึ่งอยู่ใกล้เวทีที่ประทับให้เป็นที่นั่งสำหรับอาจารย์ โดยที่แขกฝรั่งมักจะนั่งไขว่ห้างและเหยียดเท้า จึงจัดให้นั่งแถวที่สอง แยกบางท่านที่ข้าพเจ้านำมา พอเห็นที่นั่งแถวที่หนึ่งยังว่างอยู่ก็ตรงเข้าไปนั่ง ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าจะพูดกับท่านอย่างไร ที่จะให้ท่านมานั่งแถวที่สอง คุณหญิงดุขะฎิ (ท่านผู้หญิงดุขะฎิ มาลากุล ภรรยา ม.ล.ปิ่น) มาในงานวันนั้นด้วย ข้าพเจ้ารีบเข้าไปกราบและเชิญท่านไปนั่งที่แถวที่สองในหอประชุม (ข้าพเจ้ารู้จักท่านดีตั้งแต่อยู่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ท่านเรียกข้าพเจ้า “แม่ท่อน” ชื่อเล่นที่ใครๆ ชอบเรียกข้าพเจ้า) ท่านไม่ไปนั่งตามที่ข้าพเจ้าเชิญ แต่ท่านขึ้นไปนั่งบนเวทีใกล้ ม.ล.ปิ่น บนเวทีไม่มีที่สำหรับเก้าอี้เสริม ข้าพเจ้าคิดว่ารองอธิการท่านหนึ่งท่านใดคงสละเก้าอี้ให้ท่าน ท่านอธิการสาโรชมีสีหน้าไม่พอใจ ข้าพเจ้าไม่ลืม “ความสามารถต้อนรับแขก” ของข้าพเจ้าในวันนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบงานต้อนรับแขก แต่เป็นหน้าที่ที่ต้องทำให้ดีที่สุด ข้าพเจ้ามีนิสัยมาตั้งแต่เด็ก กลัว ไม่กล้าพูดกับครู กับผู้ใหญ่ ไม่ชอบพูดกับคนที่ไม่รู้จัก จากนั้นมา ข้าพเจ้าก็ไม่ได้มีหน้าที่ต้อนรับแขกอีกเลย มีแต่หน้าที่สวมเสื้อครุยนั่งเก้าอี้แถวที่หนึ่ง เฝ้าในหลวงอย่างใกล้ชิดทุกปีตลอดมา

“ห้ามสูบบุหรี่”

“ห้ามม้วนแขนเสื้อ ห้ามปล่อยเสื้อลอยชาย”

“ห้ามบ้วนน้ำลายในที่สาธารณะ”

“ห้องน้ำ ห้องส้วม ต้องเป็นที่นอนได้”

กฎข้อห้ามเหล่านี้เป็นคำสั่งเด็ดขาดของท่านอธิการสาโรช ใช้บังคับเฉพาะนิสิตเท่านั้น (วิทยาลัยฯ มีนิสิต

ชายล้วนอยู่ถึง 8 ปี) เพื่อจะอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนมีบุคลิกภาพที่ดี อาจารย์ทุกท่านช่วยกันดูแลไม่ให้นิสัยทำผิดคำสั่งท่านอธิการ ข้าพเจ้าเองเข้มงวดกวาดขันมากกว่าใคร จนได้ฉายาหลังว่า “เกสตาโป” (ตำรวจลับของฮิตเลอร์ พุดถึงกันอยู่มาก สงครามโลกครั้งที่ 2 เพิ่งเสร็จไป 8 กว่าปี) ข้าพเจ้าไม่ปล่อยให้ผู้ทำผิดคลาดสายตาไปได้ วันหนึ่งยืนอยู่ที่ระเบียงชั้นบนตึกสาม เห็นชายคนหนึ่งใส่เสื้อปล่อยเอว ม้วนแขน เดินอยู่ที่หน้าหอประชุม นึกไม่ไหวว่า นิสิตคนนี้ “บังอาจ” ทำผิดกฎตั้งสองข้อ รีบลงจากตึกสามเดินตรงไปจะต่อว่าเขา เห็นมือเขาจับบุหรี่อยู่ ยิ่งโมโหมากขึ้น แต่พอถึงตัวรู้สึกว่าเขาไม่ใช่ นิสิต เขาเองก็คงสงสัยว่าข้าพเจ้าจะมีธุระอะไรกับเขา ข้าพเจ้าเลยเสแสร้งถามเขาว่า “เห็นนายจำปา (คนขับรถวิทยาลัยฯ) บ้างไหม” ได้รับคำตอบว่า เขาไม่รู้จัก วันพระราชทานปริญญาบัตรปีหนึ่ง ขบวนบัณฑิตสวมเสื้อครุย หมวกปริญญา กำลังจะรอเข้าหอประชุม มีบัณฑิตผู้หนึ่งเป็นผู้ใหญ่แล้ว ควักบุหรี่ออกมาจูดสูบ ข้าพเจ้าตรงเข้าไปทักเขาว่า “คุณตื่นเต้นจนห้ามใจไม่ได้ เชียวหรือในกาลเทศะเช่นนี้ ในหลวงท่านยังไม่สูบเลย” (ข้าพเจ้าใช้ราชาศัพท์ไม่เป็น เคยได้ยินคนพูดกันว่า ในหลวงท่านทรงสูบบุหรี่มวนต่อมวน) เขาหัวเราะแหยๆ กดบุหรี่ลงในกอก้นเท้า ตอบข้าพเจ้าว่า “ท่านเป็นในหลวงนี้ครับ” ข้าพเจ้าคิดไม่ออกว่าควรจะตอบเขาว่าอย่างไร ถ้าเขาจะเฉย ทำเป็นทองไม่รู้ร้อน สูบบุหรี่ต่อไป คงทำให้ข้าพเจ้าเดือดดาลมิใช่น้อย ต่อมาอีกวันหนึ่ง ข้าพเจ้าไปคุมการฝึกสอนที่โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง เห็นนิสิตฝึกสอนคนหนึ่ง ทำทางเรียบร้อย เรียบขี้นม นั่งสูบบุหรี่อยู่ที่ม้าหินใต้ต้นไม้ เข้าไปทักเขาว่า “ห้ามสูบบุหรี่นั้น ไม่ใช่ห้ามเฉพาะในวิทยาลัยฯ ที่นี่เป็นโรงเรียน เธอควรทำตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เธอมีจิตใจอ่อนแอ บังคับตัวเองไม่ได้แล้วจะไปทำอะไรที่ยากกว่านี้ได้” เขานิ่งฟัง ปล่อยให้บุหรี่ตกไปจากมือ ตอบข้าพเจ้า “ก็ใช่ครับ” นิสิตฝึกสอนมักเอออออกเอาใจอาจารย์ฝึกสอน ว่าง่าย ไม่คือมัน เพราะกลัวตกคะแนนฝึกสอน แต่ที่จริงแล้ว เรื่องสูบบุหรี่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์การให้คะแนนฝึกสอนของข้าพเจ้าเลย

กฎคำสั่งต่างๆ ของท่านอธิการสาโรช ไม่ได้เป็นเรื่องสำหรับนิสิตเลย ทุกคนปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี แต่เขาชอบนำเอาไปทำเป็นเรื่องขบขันพูดกันเล่น แสบแสบคนหนึ่งบ่นกับเพื่อนว่า มีเสื้อใส่อยู่สองตัว เวลาร้อน เวลาจะทำงานก็ต้องม้วนแขน อีกคนหนึ่งบ่นว่า อดน้ำลายอยู่เต็มปาก เดินไปที่ไหนใครทักทายก็พูดกับเขาไม่ได้ ในชั้นจะลุกขึ้นถามอะไรอาจารย์ก็ไม่ได้ ท่านอธิการให้ไปบอกพวกบ่นเหล่านี้ว่า ใครที่มีเสื้อสองตัวให้ไปตัดแขนเสื้อออกเสียครึ่งหนึ่ง ใครที่ชอบม้วนแขนเสื้ออย่าถือเสื้อแขนยาวมาใส่ ใครที่ชอบบ้วนน้ำลายก็ให้หัดพกกระดาษทิชชู บ้วนน้ำลายใส่กระดาษทิชชูแล้วเก็บใส่กระเป๋าวัว ตลอดเวลา 27 ปี ไม่มีนิสิตคนใดม้วนแขนเสื้อหรือสูบบุหรี่ให้ข้าพเจ้าเห็นเลย (ยกเว้นสองรายที่ข้าพเจ้าทักท้วง) มีคนกล่าวขานกันว่า นิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา ไม่ม้วนแขนเสื้อและไม่สูบบุหรี่ อาจารย์บางท่านเคยติดบุหรี่ก็พลอยเลิกสูบบุหรี่ไปด้วย

เรื่อง “ห้องน้ำ ห้องส้วม ต้องเป็นที่นอนได้” นั้น เป็นคำสั่งเฉพาะสำหรับศิษย์แสบแสบ 168 และ กศ.บ.รุ่นแรก ๆ ตึกหนึ่งที่เป็นหอพักของเขา มีห้องน้ำ ห้องส้วม อยู่ในตึกด้วย

ท่านอธิการคงคิดจะปฏิวัติความเชื่อของคนไทยที่คิดว่า ห้องน้ำ ห้องส้วม เป็นที่สกปรก ต้องออกไปอยู่นอกบ้านไกลๆ บ้านพักท่านอธิการอยู่ติดกับตึกหนึ่ง ท่านเดินผ่านตึกหนึ่งวันละสองครั้ง กลางคืนตีหนึ่ง ตีสอง ท่านมักจะถือไฟฉายออกมาเดินตรวจ อาจารย์ชายทั้งหมดพักอยู่ตึกสอง นับได้ว่านิสิตรุ่นบุกเบิกอยู่ในสายตาท่านอธิการและอาจารย์ตลอด 24 ชั่วโมง ท่านอธิการให้มี “วันเปิดหอพัก” ขึ้น จำไม่ได้ว่าปีละครั้งหรือเทอมละครั้ง ในวันนั้น หอพักเปิดให้คนเข้ามาชมตั้งแต่เช้าจนค่ำ ใครจะเข้าไปดูก็ได้ ท่านอธิการให้นิสิตเชิญแขกของงานไปต้อนรับกันที่ตึกหอพัก ข้าพเจ้าเคยเห็นศิษย์แสนแสบแต่งสูท พาเพื่อนหญิงจากข้างนอกมาเป็นแขก รู้สึกแปลกใจ เพราะรู้ว่าแต่ละคนมีญาติมิตรอยู่ต่างจังหวัดไกลๆ กันทั้งนั้น ในวิทยาลัยฯ ก็มีแต่นิสิตชายทั้งหมด ไม่ทราบว่าเขาไปเชิญเพื่อนสาวๆ สวยๆ มาจากไหน ทางฝ่ายอาจารย์คิดกันว่า “วันเปิดหอพัก” ก็คือวันโชว์ผลงานที่แสดงว่าเขาสามารถจัดสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ได้สะอาด เรียบร้อย น่าดู เพียงไร ทำห้องส้วม ห้องน้ำ ให้เป็นที่นอนได้หรือไม่

“...เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศที่ วศ.”

“ประสบการณ์” เป็นศัพท์ที่ท่านอธิการสาโรช คิดขึ้นใช้ใน วศ. หมายถึง การได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัส ได้ลองกระทำ อันเป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ ปัจจุบันใช้ทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ในวงการวิชาการศึกษา

“วิทยาลัย” เป็นศัพท์นำหน้าชื่อสถานศึกษาระดับอุดมฯ ก่อนที่จะตรา พ.ร.บ.วิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น ท่านอธิการและอาจารย์ปรึกษากันว่าจะเรียกชื่อ สถาบันผลิตครูปริญญาที่เรากำลังก่อตั้งกันอยู่นั้น ว่าอย่างไรดี จะใช้ชื่อ “โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง” อย่างเดิมก็ไม่เหมาะ ใครๆ ก็คงคิดว่าเป็นโรงเรียนสอนชั้นประถม มัธยม จะใช้ชื่อ “มหาวิทยาลัย” ก็ไม่ได้ เพราะเราสอนวิชาเฉพาะทางอยู่คณะเดียว คำว่า “วิทยาลัย” โดยทั่วไปเขามักใช้ต่อท้ายชื่อโรงเรียน ประถม มัธยม เช่น “กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย” “วัดมณีวิทยาลัย” “ดาราวิทยาลัย” ฯลฯ จึงตกลงใช้คำ วิทยาลัย นำหน้าชื่อสถาบัน เป็น “วิทยาลัยวิชาการศึกษา” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “The College of Education” มหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ บางแห่ง เขาเรียกคณะต่างๆ ว่า “โรงเรียน” ก็มี เช่น “School of Arts” “School of Laws” ในเมืองไทยยังมีคนอยู่อีกมากที่เข้าใจว่าโรงเรียนนายร้อย จ.ป.ร. เขาสอนวิชาการระดับมัธยม และหัตถทหารเท่านั้น ต่อมาหลายแห่งใช้คำว่า “วิทยาลัย” นำหน้าชื่อสถาบันตามแบบ วศ. เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เป็นที่รู้จักทั่วไปว่า วิทยาลัยเหล่านี้ไม่ได้สอนหนังสือเหมือนกับ โรงเรียนประถม มัธยม แต่สอนเหมือนกับมหาวิทยาลัย

คำว่า “อธิการ” เป็นชื่อตำแหน่งหัวหน้าคณะบริหารวิทยาลัย

ผู้เป็นใหญ่ในโรงเรียนประถมมัธยมเรียกกันว่า “ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่”

ผู้เป็นใหญ่ในมหาวิทยาลัยเรียกกันว่า “อธิการบดี”

ผู้เป็นใหญ่ในบริษัท ห้าง ร้าน เรียกกันว่า “ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ”

ผู้เป็นใหญ่ในวัด เรียกกันว่า “อธิการ”

ได้ปรึกษาตกลงกันเลือกคำ “อธิการ” ให้เป็นชื่อตำแหน่ง ผู้เป็นใหญ่ในวิทยาลัยฯ เหมือนเจ้าอาวาสผู้เป็นใหญ่ในวัด สอดคล้องกับความปรารถนาของหัวหน้าผู้ก่อตั้งสถาบัน ที่จะอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็น “ปราชญ์ ผู้ทรงศีล”

เมื่อ วศ. เปลี่ยนมาเป็น มศว อธิการวิทยาลัยฯ ก็เปลี่ยนมาเป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

“หน่วยกิตหรือเครดิต” หมายถึง ตัวเลขประจำรายวิชาที่บอกกำหนดชั่วโมงเข้าชั้นเรียนตลอดเทอม เช่น วิชา 3 น.ก. ต้องเข้าชั้นเรียนสัปดาห์ละ 3 ชม. เดือนละ 12 ชม. ตลอดเทอม 4 เดือน 48 ชม. ผู้ใดทำได้ตามกำหนดนี้ก็ได้เครดิตสำหรับวิชานี้ 3 น.ก. ผู้เรียนเสียค่าเล่าเรียนเป็นรายวิชาตามราคาของ น.ก. ผู้เรียนสามารถเรียนจบหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ภายในเวลาสามปีกว่า โดยเร่งเรียนเทอมละหลายๆ วิชา ผู้ใดที่ไม่สามารถเรียนจบภายใน 4 ปี จะเรียนต่อไปอีกก็เทอมก็ได้ (แต่ต้องอยู่ในระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้) สมัยที่ข้าพเจ้าเรียนจุฬาฯ หลักสูตร อ.บ. 4 ปี นิสิตปี 1 เรียน 4 วิชา ตลอดทั้งปี ปลายปีมีสอบ ข้าพเจ้าสอบตกวิชาภาษาฝรั่งเศส ต้องโดน “Repeat” คือซ้ำชั้น ต้องเรียนทุกวิชาอย่างเดิมอีกหนึ่งปี โชคดีที่ข้าพเจ้าแก้วิชาที่ตกได้ และอีกสามวิชา อาจารย์ท่านอนุญาตให้ข้าพเจ้าไม่ต้องสอบ ถ้าข้าพเจ้ายังตกวิชาหนึ่งวิชาได้อีกในปีซ้ำชั้น ข้าพเจ้าก็ต้องโดน “Retire” คือให้ออกไปเลย ถ้าอยากจะเรียนก็ต้องมาสอบเข้าใหม่ มีนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์คนหนึ่งซ้ำชั้นทุกปี เรียนอยู่ 8 ปี จึงจบ เพื่อนๆ ยกให้เป็น “ปู้วิศวะ” (ขอสงวนนาม)

“เกรด” คือตัวเลขหรือตัวอักษรแสดงระดับความสามารถของนักเรียนในการสอบวิชานั้น เช่น A B C D E หรือ ก ข ค ง จ ใช้คะแนนดิบของนักเรียนทั้งชั้นมาจัดกลุ่ม ดีมาก ดี ปานกลาง อ่อน ตก

แต่ก่อนถ้าอยากทราบว่ามีใครเรียนเก่งไม่เก่งอย่างไร ก็ต้องดูกันที่เปอร์เซ็นต์คะแนนดิบ หรือสอบได้ที่เท่าไร จุฬาฯ สมัยข้าพเจ้าเรียนอยู่ กำหนด 60 % ขึ้นไปเป็นคะแนนผ่าน วันไปถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า (23 ตุลาคม) ข้าพเจ้าเห็นนิสิตวิทยาศาสตร์คนหนึ่ง คุณเข่าหน้าพระบรมรูป พิมพ์อาชญาฐานขอคะแนน “Math 60 ฟิสิกส์ 60 เคมี 60 ชีวะ 60” ขอเพียง 60 % ก็พอ

เดี๋ยวนี้ระบบหน่วยกิตและเกรดใช้กันทั่วไป แม้แต่โรงเรียนประถม มัธยม ข้าพเจ้าคุยกับเพื่อนบ้านถามถึงหลานของเขาซึ่งเรียนอยู่ ป.6 ว่าเรียนดีไหม เขาตอบว่าได้ “ค”

“เกียรตินิยม” วิทยาลัยฯ ให้เกียรตินิยมอันดับสอง แก่ผู้สำเร็จปริญญาตรีที่ได้เกรดเฉลี่ย 3.5 ขึ้นไป ยกเว้นผู้ที่มี E ในประวัติ ไม่เคยเห็นมีใครได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ซึ่งยากมาก จะต้องทำเกรดเฉลี่ยให้ได้เกิน 3.75 ไม่มีการให้เกียรตินิยมแก่ผู้สำเร็จปริญญาโทและปริญญาเอก อาจจะมีนิสิตปริญญาโท ปริญญาเอก เป็นนิสิต

ระดับเกียรตินิยมอยู่แล้ว จะเรียนสำเร็จได้ก็ต้องทำเกรดเฉลี่ยให้ได้ เกิน 3.00 ขึ้นไป ถ้าวิทยาลัยฯ ให้เกียรติ
นิยมอันดับสองแก่บัณฑิตปริญญาโท ปริญญาเอก ทุกคนก็จะได้หมด แล้วเกียรตินิยมจะมีความหมายอะไร

Mus.202 Music Appreciation รู้คุณค่าดนตรี 2 น.ก.

Art202 Art Appreciation รู้คุณค่าศิลปะ 2 น.ก.

L.Sc.101 Know Your Library รู้จักห้องสมุดของท่าน 1 น.ก.

สามวิชานี้กำหนดให้นิสิตปี 1 เรียน คนที่จะเป็นบัณฑิตต้องรู้เรื่องศิลปะ ดนตรี มากกว่า ต่างกว่าที่ชาวบ้านทั่วไปเขารู้กัน ข้าพเจ้าเสียตายเป็นไปได้ไม่มีโอกาสเรียนสามวิชานี้เมื่อครั้งเป็นนิสิต ใครอยู่คณะไหนก็ต้องเรียน
แต่วิชาของคณะนั้นทั้งหมด จะข้ามไปเรียนวิชาคณะอื่นไม่ได้ ทุกวันนี้ฟังเพลงหรือดนตรีจาก วิทยุ โทรทัศน์ ข้าพเจ้า
ไม่รู้ลึกถึงขนาด “ซาบซึ้ง” มีแต่รำคาญดนตรีที่มีเสียงซ้ำๆ บางทีนับดูซ้ำกันอยู่ถึงสิบกว่าครั้งก็มี ข้าพเจ้าฟัง
การบรรเลงของวงดนตรีไทยเดิม ไทยสากล ซิมโฟนีออเคสตราเสมอ เมื่อมีโอกาส แต่ข้าพเจ้าไม่รู้จักเครื่องดนตรี
บอกไม่ได้ว่าขึ้นไหนเขาเรียกอะไรครั้งหนึ่งมีวงดุริยางค์ซิมโฟนีจากต่างประเทศมาแสดงที่หอประชุมมหาวิทยาลัยฯ
นิสิตและคนภายนอกมานั่งฟังเต็มหอประชุม ถึงตอนที่ดนตรีเขาจะล่อเสียงเบาและช้าลง ผู้ฟังปรบมือกราวใหญ่
ที่จริงเขายังไม่จบ เขาช้าวรรคใหม่อีก ข้าพเจ้ารู้สึก “เกือเขิน” ในความ “เป็นเขย” ของพวกเรา ในยุโรปและ
อเมริกา เขามีโรงละครเฉพาะสำหรับแสดงดนตรีประเภทนี้ ผู้เข้าฟังแต่งชุดราตรี เจียบกริบ ปรบมือ ได้ตอน
เพลงจบเท่านั้น

นิสิตเรียนวิชาห้องสมุด101 โดยปฏิบัติจริง ทำให้ได้รู้กระเปียบของห้องสมุด และวิธีหาข้อมูลความรู้
จากห้องสมุด อาจติดใจใช้ห้องสมุดไปจนตลอดสี่ปี เมื่อข้าพเจ้าเป็นนิสิต ไม่เห็นมีใครขอเข้าห้องสมุด ประตู
ห้องสมุดเปิดไว้โล่งทั้งสี่ด้าน นิสิตเข้าไปก็ไม่ได้ไปอ่านหรือค้นหาข้อมูลอะไร ขอบหนังสือเล่มไหนก็หยิบไป
ขอยืมที่โต๊ะเจ้าหน้าที่ บางทีก็ยืมไปเลยไม่นำกลับมาคืน ขอบหน้าใดในหนังสือก็ฉีกเอาไว้ นิสิตสมัยนี้คืน
หนังสือข้าก็ถูกปรับ ไม่คืนก็ถูกอายัดเกรด

คุณสุวิทย์ สารวัตร ศิษย์เก่าคนหนึ่ง เป็นนักเขียนนามปากกา ขุนชาญไพรพประเทศ ตอบปัญหาผู้ถาม
มาในหนังสือพิมพ์ฟ้าเมืองไทยว่า ถ้าผู้ถามอยากจะรู้อะไรอีกเกี่ยวกับเรื่องที่ถาม ให้ไปหาอ่านที่ห้องสมุด
วศ.ประสานมิตร มีแห่งเดียวที่อื่นไม่มี และได้กล่าวยกย่องห้องสมุด วศ.ประสานมิตร ไว้อีกด้วย คุณสุวิทย์มี
ความรู้กว้างมาก นอกจากจะเป็นนักเขียนแล้วยังเป็นนักอ่าน นักค้นข้อมูล และนักแต่งบทกลอนด้วย

อาจารย์มาเรีย เหล่าสุนทร ภรรยาท่านอธิการ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เป็น ดร.ทางบรรณารักษศาสตร์
ท่านเป็นผู้จัดตั้งห้องสมุดวิทยาลัยฯ โดยใช้ระบบห้องสมุดสากลและใช้ระเบียบแผนต่างๆ เหมือนห้องสมุด
มหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ในสหรัฐฯ

“วิทยาลัยฯ ภาคค่ำ” เรียกกันภายในว่า “ทไวไลท์สกูล (Twilight School)” พวกคนงานภารโรงเรียก “ว้ายร้าย” เปิดสอนระหว่างห้าโมงเย็นถึงสามทุ่ม ผู้ที่เรียนภาคค่ำเรียก “นักศึกษา” ผู้ที่เรียนกลางวันเรียก “นิสิต” ทั้งนิสิตและนักศึกษาวิทยาลัยฯ แยกสอบคัดเลือกให้เข้ามาเรียน หลังปี 2517 นิสิตหลักสูตรสี่ปี รับจากการสอบคัดเลือกของทบวงมหาวิทยาลัย นักศึกษาทั้งหมดเรียนหลักสูตรสองปี เนื่องจากวิทยาลัยฯ มีนโยบายที่จะยกวิทยฐานะครู ป.ม. จึงจัดตั้งวิทยาลัยฯ ขึ้น เพื่อให้ครู ป.ม. ที่ทำงานอยู่ทั่วไป ได้มีโอกาสมาเรียนทำปริญญา กศ.บ. เป็นเรื่องแปลกและใหม่ในความรู้สึกของข้าพเจ้าเวลานั้น เพราะยังไม่เคยเห็นมีที่ไหนเขาเปิดโรงเรียนสอนเวลากลางคืนกัน นอกจากโรงเรียนกวดวิชาเข้าจุฬาฯ แห่งสองแห่งเท่านั้น อาจารย์ได้รับค่าสอนภาคค่ำ น.ก.ละ 600 บาท คนงาน ภารโรง ที่ทำงานภาคค่ำก็ได้รับค่าตอบแทนทุกคน ทุกคนปฏิบัติงานกันอย่างแข็งขัน อาจารย์เข้าห้องสอนก่อนเวลา เลิกหลังเวลา เกรงว่านักศึกษาจะได้ความรู้ไปไม่พอ ภารโรงปิดห้องเรียน ปิดตึกตรงเวลา ซึ่งบางที อาจารย์ นักศึกษา ยังไม่ทันออกไปหมด วันหนึ่งข้าพเจ้าสังเกตเห็นไฟที่ประตูเข้าวิทยาลัยฯ และตามตึกใกล้เคียงๆ เปิดไว้ตั้งแต่บ่ายสี่โมง สงสัยว่าทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น ตามได้ตัวคนเปิดไฟ เขาบอกว่า ได้รับคำสั่งให้เปิดไฟทั่วบริเวณและตึกทุกตึก กลัวว่ามีดแล้วจะยังเปิดไฟไม่ได้หมด ข้าพเจ้าแนะนำเขาว่า ใกล้ๆ มีดหรือหอกไหมงให้ไปเปิดไฟประตูเข้าวิทยาลัยฯ และตามบริเวณใกล้เคียงตึกเรียน ไม่ต้องไปเปิดไฟในตึกหรือในห้องเรียน ปลอ่ยไว้ให้คนที่อยู่ที่นั่นเขาเปิดเอาเอง บังเอิญภารโรงคนนี้รู้จักกับข้าพเจ้าดี เขาเชื่อคำแนะนำของข้าพเจ้าซึ่งไม่ได้เป็น “เจ้านาย” ของเขา ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องรำคาญใจ เห็นไฟเปิดบ่ายสี่โมงแต่นั้นมา

นิสิตและนักศึกษาไม่มีอะไรแตกต่างกันในเรื่องการเรียน ทุกคนอยู่ในกรอบ กติกา กฎเกณฑ์ เดียวกัน ความแตกต่างที่พอจะเห็นได้ก็คือ ในเรื่องวัยและฐานะทางเศรษฐกิจ นิสิตเป็นวัยรุ่นรุ่น โสด จน นักศึกษาเป็นผู้ใหญ่มาก มีครอบครัว มีการงานทำ ไม่จน แต่ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีใครจะร่ำรวยขนาดไหน ตอนเย็นเห็นมีรถราคาแพงจอดอยู่ที่ข้างสนามและใกล้ตึกเรียนเสมอ ให้คนไปสืบลามดู ปรากฏว่ารถโกลด์โมบิลนั้นเป็นของคุณดำรง พุฒตาล สว.กรุงเทพฯ และเจ้าของรายการ “สู้แล้วรวย” ของ ITV ส่วนรถโรซาลอยและเบ็นซ์ เป็นของเจ้าของโรงเรียนราษฎร์และลูกเจ้าของโรงเรียนราษฎร์แห่งหนึ่ง

นิสิตหลายคนไม่มีเงินพอที่จะซื้ออาหารกลางวันรับประทาน มีนิสิตคนหนึ่ง อาจารย์ที่ปรึกษาของเขาเล่าให้ฟังว่า สอบเข้ามาเป็นที่สามในจำนวนผู้สมัครนับหมื่นคน มีเงินพอรับประทาน “อาหารถาด” ได้สัปดาห์ละสามวันเท่านั้น เขาต้องไปซื้อกล้วยน้ำว้าที่คลองแสนแสบรับประทานแทนอาหารกลางวัน “อาหารถาด” คือ อาหารกลางวันถูกที่สุดที่วิทยาลัยฯ จัดขายแบบบริการตนเอง (Selfservice) แต่ละมื้อมีอาหารครบห้าหมู่ ใช้ปลาமாகที่สุด มีมะละกอเป็นของหวานแทนทุกมื้อ ข้าพเจ้าขอรับประทาน “อาหารถาด” อาจารย์สมลักษณ์ หิตศักดิ์ ควบคุมการจัด “อาหารถาด” เวลานั้น ท่านช่างดัดแปลงให้คนครัวใช้ปลาทะเลราคาถูก (ปลาโอ) มาปรุงอาหารแทนเนื้อได้รสอร่อย ข้าพเจ้าขอรับประทาน “อาหารถาด” ในโรงอาหารวิทยาลัยฯ อนุญาตให้ครอบครัวภารโรงทำอาหารขายด้วย “อาหารถาด” ราคาเจ็ดบาท ข้าวราดแกง ก๋วยเตี๋ยว ขามละห้าบาท

อาจารย์อำเภอ บูรณฤกษ์ ผู้ริเริ่มจัดตั้งแผนกแนะแนวของวิทยาลัยฯ จัดทำงาน Parttime ให้นิสิตทำ งานห้องสมุด โรงอาหาร นิสิตได้รับค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง งานตัดแต่งสนาม ต้นไม้ นอกวิทยาลัยฯ ตามบ้านอาจารย์ ไม่มีกำหนดราคา นิสิตมักจะได้นานกว่าอัตราค่าจ้างธรรมดาเสมอ คุณนิคม หิรัญบุศย์ แสนแสนรุ่น 4 เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ไปตัดหญ้าที่บ้านอาจารย์อัมพา กับ คุณประวิทย์ อัศวเศรษ์ คุณพ่อของอาจารย์ (พระบาทสมเด็จพระศรีนครินทร์) ท่านชอบใจมากที่มีนิสิตมาทำสวนให้ท่าน ท่านเลี้ยงข้าว ขนม อยู่จนเย็น พอจะกลับวิทยาลัยฯ ท่านให้ค่าจ้างมากแล้วยังแถม Tip ใบละสิบบาทอีกคนละใบ คุณนิคมดีใจมาก เป็นครั้งแรกที่ทำงานได้เงิน กลัวใบละสิบบาทจะหล่นหาย เอาเชือกผูกติดไว้กับกระเป๋ากางเกงด้านใน นิสิตทำงานทำได้ตามโรงแรม สถานทูต และโรงเรียนที่เคยไปฝึกสอน

วันหนึ่ง คุณบรรจง ชูสกุลชาติ (อดีตปลัดกระทรวงศึกษาฯ) พาหม่อมสาวสวยชาวอังกฤษ มาเป็นแขกในงานกลางคืนที่วิทยาลัยฯ งานเลิกเป็นเวลาเที่ยงคืนกว่าแล้ว นิสิตต่างก็เดินกลับที่พักกัน เห็นคุณบรรจงเดินไปกับหม่อม คิดว่ายิ่งเขาเป็นหม่อม คุณบรรจงน่าจะมีรถขับไปรับไปส่งเขา จะพาหม่อมเดินไปส่งถึงบ้านได้อย่างไร ขอยประสานมิตร ก็มิด เปลี่ยว ไปถึงสุขุมวิทก็ไม่มีรถอะไรแล้ว อาจจะมีสามล้อถีบบ้าง ข้าพเจ้าจึงหยุดรถบอกว่าจะพาหม่อมไปส่งบ้าน คุณบรรจงเปิดประตูรถให้หม่อมขึ้นไปนั่งข้างหลัง ตัวเขานั่งข้างหน้ากับข้าพเจ้า บ้านหม่อมอยู่ไกลสุดถนนวิฑู ขากลับข้าพเจ้าถามคุณบรรจงว่าไปรู้จักกับหม่อมได้อย่างไร เขากบอกว่าหม่อมทำงานที่สถานทูตอังกฤษ เขาทำงานที่ Park Hotel พบกันที่นั่น ข้าพเจ้าหมดสงสัย ทำไมมารยาทเปิดปิดประตูรถและเดินไปส่งหม่อมของคุณบรรจงจึงเก๋ไก๋น่าดูปานนั้น ข้าพเจ้าแน่ใจว่า คุณบรรจงไม่ได้คิดว่าข้าพเจ้าเป็น “ก.ข.ค.” ในคืนนั้น

นักศึกษาภาคค่ำตั้งใจเรียนกันมาก มีมานะอดทน รวมกันเข้ารถเดินทางมาเรียนจากที่ไกลๆ อยู่หรยานครปฐม และจังหวัดรอบๆ กรุงเทพฯ กลางวันทำงาน (ส่วนมากเป็นครู) กลางคืนเรียน กว่าจะกลับถึงบ้านก็เลยสามสี่ทุ่มไปแล้ว สบคิดเลือกเข้ามาได้แล้ว รู้สึกเหมือนกับทุกคนมีเป้าหมายในใจว่า “ต้องจบ ไม่จบไม่ได้” ในวันหนึ่งมีคนได้ยื่นนักศึกษาอารมณ์เสียพูดกันในรถสองแถวว่า “อย่างนี้ต้องเอาค่าหน่วยกิตคืน” “ไม่เห็นสอนอะไร บอกแต่ให้ไปเข้าห้องสมุด” “เข้าห้องสอนก็หมดเวลาไปตั้งครึ่งชั่วโมงแล้ว” ชาวไต้ยไปถึงคณะผู้บริหารวิทยาลัยฯ จึงมีการปรึกษากันว่า จะทำอย่างไรเพื่อรักษามาตรฐานการสอนภาคค่ำไว้ได้ ข้าพเจ้าเสนอแนะให้ทำอย่างที่มีมหาวิทยาลัยในอเมริกาเขาทำกันคือ ออกแบบสอบถามให้นิสิตและเพื่อนอาจารย์เป็นผู้ประเมิน แล้วเก็บคะแนนรวมมาจัดอันดับเลือกอาจารย์ดีเด่นประจำปีให้ทุกคนทุกปีมหาวิทยาลัยให้รางวัล “อาจารย์ดีเด่นประจำปี” เป็นเงินสดด้วย แบบสอบถามจะถามแต่ด้านบวก ไม่ปิดบังแบบสอบถาม อาจารย์ก็รู้คะแนนของตนเองด้วย ท่านผู้บริหารวิทยาลัยฯ บอกว่า ทำแบบที่ข้าพเจ้าเสนอนี้ไม่ได้ สังคมไทยยังไม่ยอมรับที่จะให้ลูกศิษย์มาประเมินหรือประณามครู ข้าพเจ้าว่า ถ้าเราไม่จัดให้เขาประเมินอย่างเป็นกิจลักษณะ ปล่อยให้เขาไปประเมินตามรถเมล์หรือร้านอาหาร ครูไม่ดีขึ้นเดียว ก็อาจจะทำให้ชื่อของทั้งวิทยาลัยฯ เสียได้

ในที่สุด ท่านอธิการตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดตารางเรียนและดูแลควบคุมการสอนนักศึกษา ได้คำตอบแทนเท่ากับสอนวิชา 2 น.ก. งานใหม่นี้ข้าพเจ้าต้องประสานงานกับฝ่ายทะเบียน คุณเลิศ ชูขนาด (แสนแสนรุ่น 2 ผู้อำนวยการกองบริการการศึกษา มศว) และหัวหน้าคณะวิชาต่างๆ ท่านทั้งหลายนี้ให้ความร่วมมือแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าเป็นผู้กำหนดว่าแต่ละรายวิชาจะเปิดกี่ห้องเรียน จำนวนนักศึกษาห้องละกี่คน เรื่องลำบากใจนานๆ จะมีสักครั้ง คือ นักศึกษาเรียนเกินกำหนดหน่วยกิตไปแล้ว แต่เกรดเฉลี่ยยังไม่ถึง 2 ก็จบไม่ได้ เขามาขอให้ข้าพเจ้าเปิดวิชาง่ายๆ ให้เขาเรียน เพื่อดึงเกรดเฉลี่ยให้ถึง 2 วิชาง่ายๆ ที่เขาว่านั้น เขาก็เรียนไปหมดแล้ว และการที่จะเปิดห้องเรียนหนึ่งห้องให้นักศึกษาเพียงสองคนเรียนนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่ทำ ภายใน 10 นาที ต้นและท้ายชั่วโมงเรียน ข้าพเจ้าให้การโรงประจำตึกทุกตึกเดินจดเลขห้องที่ไม่มีอาจารย์สอน แล้วนำมาส่งข้าพเจ้า ข้าพเจ้าทราบได้ว่าใครเข้าห้องสอนช้า ใครเลิกสอนก่อนเวลา และใครไม่เข้าห้องสอน โดยเช็คจากตารางเรียน ข้าพเจ้าตามถึงตัวทุกคน มีคนหนึ่งข้าพเจ้าพบเขานั่งเล่นไฟที่สโมสรอาจารย์ ถามเขาว่า นักศึกษารอกันอยู่เต็มห้อง ทำไมคุณไม่เข้าสอน เขาตอบข้าพเจ้าว่า เขาสอนจบแล้ว ไม่มีอะไรจะสอนอีก อีกคนหนึ่งเป็นอาจารย์ใหม่ย้ายมาจากโรงเรียนประถมสาธิต ขาดสอนไปหลายชั่วโมง ข้าพเจ้าถามเขาว่า เขาสบายดีพอที่จะมาสอนต่อไปได้ตลอดเทอมหรือไม่ เขาเกรงย้อนว่า ข้าพเจ้านั้นแหละป่วย (ทางจิต) เขาไม่ได้ป่วย ส่งเสียงดัง ทะเลาะกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไปขอหัวหน้าคณะวิชาของเขา ให้เปลี่ยนตัวอาจารย์อื่นมาสอนแทน และขออย่าส่งอาจารย์ผู้นั้นมาสอน นักศึกษาภาคค่ำอีก ท่านก็จัดให้ทันที ข้าพเจ้าไม่ลืมอาจารย์ผู้นี้ แต่แรกเข้ามาเป็นอาจารย์สอนวิทยาลัยฯ หลังจากทะเลาะกับข้าพเจ้าแล้ว เขาหายไป คิดว่าคงลาออก สองปีต่อมา ข้าพเจ้าไปพบเขาเป็นอาจารย์อยู่ที่ครุศาสตร์ จุฬาฯ แปลกใจว่าเขามีอะไรดีทางไหน เก่งทางไหน จึงเข้าไปเป็นอาจารย์จุฬาฯ ได้ ย้อนนึกไปถึงที่ห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่ตึกสาม เขานำทุเรียนอย่างดีแถมใส่ถาดใหญ่มาเลี้ยงอาจารย์ทั้งห้อง อาจารย์รุ่นข้าพเจ้าไม่มีใครจะต้อง สงสัยว่าเขาทำเช่นนั้นเพื่ออะไร

ข้าพเจ้าทำหน้าที่ควบคุมการสอนอยู่สองปี ก็เลิกให้การโรงเดินเช็ค “ห้องว่างอาจารย์” เพราะ “อาจารย์สอนเล่นๆ” หมดไปแล้ว ท่านหัวหน้าคณะวิชาก็ส่งแต่ “อาจารย์สอนจริง” มาให้ ข้าพเจ้าจัดตารางเรียน ข้าพเจ้ารู้จักอาจารย์ทุกคนดี หน้าที่ “ผู้คุมอาจารย์” ของข้าพเจ้าก็เลิกไปโดยปริยาย เมื่อถึงเวลาที่ครู ป.ม. ประจำการเปลี่ยนเป็นครู กศ.บ. ไปหมดแล้ว วิทยาลัยฯ ภาคค่ำจึงหยุดสอนหลักสูตร กศ.บ. 2 ปี เปลี่ยนไปสอนนิสิตปริญญาโท ปริญญาเอก และวิชาพิเศษ ของคณะอื่นๆ

โรงเรียนสาธิต

“แปลงสาธิตเกษตร” คือผืนดินที่เราทำการทดลองปลูกพืช แสดงตัวอย่างให้ชาวไร่ชาวนาดู “โรงเรียนสาธิต” ของมหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้ง มศว มีการทดลองอะไร แสดงตัวอย่างอะไร ให้ใครดู หรือเป็นโรงเรียนสาธิตแต่ในนาม กระทรวงศึกษาฯ มีโรงเรียนสาธิตจัดโดยหน่วยงานพิเศษหลายแห่ง มีมานานแล้ว

แต่ไม่เรียกโรงเรียนสาธิต เรียก “โรงเรียนตัวอย่าง” บ้าง “โรงเรียนทดลอง” บ้าง ข้าพเจ้าเคยเข้าไปดูที่โรงเรียนดาราคาม ใกล้ห้องฟ้าจำลอง ที่นั่นเขาทดลองและสาธิต “การสอนแบบโรงเรียนไม่มีชั้น” น่าดูมาก เด็กประถมต้นเรียนวิชาเดียวกัน ห้องเดียวกัน เด็กทำงานของตนไปเสียๆ ไม่มีครูอยู่ในห้อง ทำคนเดียว จับกลุ่มทำด้วยกันสองคนสามคนก็มี

“โรงเรียนมัธยมสาธิต” ของวิทยาลัยฯ เดิมเป็น “โรงเรียนมัธยมประสานมิตร” สังกัดกรมวิสามัญศึกษา ตั้งอยู่ด้านขวาทางเข้าประตูวิทยาลัยฯ ตรงที่เป็นตึก 9 ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาฯ โอนให้วิทยาลัยฯ ทำเป็นโรงเรียนตัวอย่าง ท่านอธิการสภาฯ ให้ชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนมัธยมสาธิต” และจัดตั้ง “โรงเรียนประถมสาธิต” ขึ้นใกล้ๆ กันอีกแห่งหนึ่ง ท่านมีเจตนาที่จะทำให้เป็นโรงเรียนทดลองและสาธิตตัวอย่างการศึกษาแผนใหม่ ตามแนวความคิดของ “The Demonstration School” ของ Ohio State U. โดยที่ข้าพเจ้าก็ได้เคยไปดูและรู้จักโรงเรียนนี้มา ท่านจึงตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมสาธิตแทนคุณพนัส ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมประสานมิตรอยู่ก่อน และจะต้องลาไปศึกษาต่อ (ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ อธิการบดีคนหนึ่งของ มศว)

โรงเรียนมัธยมสาธิตเวลานั้น เป็นโรงไม้ไผ่ หลังคามุงจาก ฝาเสื่อลำแพน มีนักเรียนชั้นมัธยมต้น (ต่อจาก ป.4) สามชั้น 100 กว่าคน มีครู 4 คน ภารโรง 1 คน (นายจ้อย ขำวลิ้อว่าหลบคดีฆ่าคนมาจาก ร.ร.วัดนวลนรดิศ) ห้องพักครูและทำธุรการ 1 ห้อง ห้องภารโรง 1 ห้อง ซึ่งตอนหลังกลายเป็นห้องนอนของครูชายที่มาพักอยู่ในโรงเรียน ส่วนนายจ้อยก็ไปหาที่นอนตามห้องเรียนซึ่งว่างเวลากลางคืน ข้าพเจ้าไม่ประสีประสากับการเป็นครูใหญ่ ไม่ทราบว่าครูใหญ่จะต้องทำอะไรบ้าง ดังนั้น จึงทำทุกอย่างที่เห็นว่าควรและจำเป็นที่ต้องทำ วันแรกที่ไปทำงาน เห็นบนพื้นห้องเรียน ระเบียบ และบริเวณที่เด็กพักผ่อน มีแต่เศษกระดาษ เปลือกกล้วย ใบตอง ที่งเลื้อนเต็มไปหมด จะนั่งยืนที่ตรงไหนก็รู้สึกว่ามีอยู่ในกองเศษขยะ ข้าพเจ้าพบกับงานที่ท้าทายและเร่งด่วนเข้าแล้ว จึงขับรถออกไปซื้อเช่่งหวายและตะกร้าทิ้งผงมา 20 ใบ ใช้เงินส่วนตัว เพราะราคาถูกมากใบละ 2-3 บาท วางตะกร้าทิ้งผงไว้ตามบริเวณที่เด็กพักและเล่น ประภาศออกคำสั่งให้เด็กทุกคนทิ้งเศษขยะลงเช่่งหวายและตะกร้า ตีระฆังสัญญาณให้เด็กทั้งหมด เก็บเศษขยะลงเช่่งและตะกร้าวันละครั้ง ให้ครูทุกคนบอกให้เด็กเก็บผงบนพื้นห้องเรียนใส่ตะกร้า ก่อนออกจากห้องสอน เด็กหัดง่าย เวลาไม่ถึงสองเดือน เด็กก็ได้นิสัย “ทิ้งผงลงตะกร้า” พื้นห้องเรียนบริเวณที่พัก ที่เล่น ไม่จมอยู่ในกองขยะเหมือนแต่ก่อน

เวลาฝนตกหลังคาจากรั่วทุกห้อง ครูต้องการรั้วไว้ที่ใต้ กันไม่ให้สมุดหนังสือเปียก นักเรียนก็ต้องนั่งกางร่มเรียน ให้นายจ้อยขึ้นไปซ่อมก็แก้ไม่หาย เพราะหลังคาไม่ได้เปลี่ยนมาเป็นเวลาสามปีแล้ว ข้าพเจ้าคิดจะเปลี่ยนหลังคาใหม่ทั้งหมด ไปสอบถามดูได้ความว่า จะต้องใช้เงินไม่ต่ำกว่า 300 บาท เป็นค่าจากและอุปกรณ์ทั้งหมด ส่วนค่าแรงนั้นไม่ต้องจ่าย ให้ไปขอแรงจากภารโรงทางวิทยาลัยฯ มาช่วยนายจ้อยอีกสักสองสามคนก็พอ จะใช้เวลาครึ่งวันเปลี่ยนหลังคาทั้งหมด ข้าพเจ้าจึงวิ่งหาเงิน 300 บาทมาเปลี่ยนหลังคาจาก ได้รับความรู้

วิทยาลัยฯ ไม่มีเงิน เรื่องการใช้จ่ายเงินขึ้นอยู่กับกรรมการฝึกหัดครูที่วิทยาลัยฯสังกัดอยู่ ข้าพเจ้าคิดว่ากรรมการฝึกหัดครูมีโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดหลายสิบแห่งทั่วประเทศ จะมีเงินอะไรเหลือสำหรับวิทยาลัยฯ

ข้าพเจ้าไม่มีความสามารถหาเงินมาเปลี่ยนหลังคาจากได้ จะควักเงินส่วนตัวจ่ายก็แพงเกินฐานะและไม่อยากให้ใครว่าเป็นคน “ขี้โอ่” จึงปล่อยให้หลังคาจากรั่วต่อไปอย่างเดิมก่อน

ข้าพเจ้าวิทยาลัยฯ จะเปิดโรงเรียนสาธิต รู้ออกไปข้างนอก มีเพื่อนร่วมรุ่นที่จุฬาฯ ผู้ใหญ่ในกระทรวงฯ พาลูกหลานมาฝากเข้าเรียน เห็นสภาพหลังคามุงจากและเด็กกระมอมกระแมมของโรงเรียนเวลานั้น ก็มิได้มีความรังเกียจ วิทยาลัยฯ มีนโยบายรับนักเรียนโดยไม่เลือกชั้น วรณะ และฐานะ เด็กสาธิตจึงมาจากครอบครัวที่หลากหลาย เป็นลูกหลานชาวบ้านริมคลองแสนแสบ พ่อค้าตลาดโตโส เศรษฐีผู้ดีมีตระกูลย่านสุขุมวิท ลูกอาจารย์คนงาน ภารโรงของวิทยาลัยฯ โรงเรียนประถมสาธิต มีถึงลูกเจ้าฟ้าหลานเจ้าแผ่นดิน ลูกนายกรัฐมนตรี จำนวนนักเรียนเพิ่มจาก 100 ถึง 2,000 ทั้งประถมและมัธยม กำหนดจำนวนนักเรียนประถมห้องละ 20 ก็ต้องเพิ่มเป็น 30 ถึง 40 คน โรงเรียนมัธยมกำหนดไว้ห้องละ 30 ก็ต้องเพิ่มเป็น 40 ถึง 50 คน

ข้าพเจ้าไม่ลืมผู้ปกครองไทยอิสลามผู้หนึ่ง พาลูกชายซึ่งแต่งฟอร์มนักเรียนเรียบร้อยมาขอเข้าเรียนชั้นมัธยม 2 ข้าพเจ้าบอกปฏิเสธว่า มัธยม 2 ห้องเต็ม ไม่มีที่นั่ง ที่นั่งรับแต่มัธยม 1 และต้องมาสอบก่อนด้วย เขาก็บอกว่าเขาจะนำโต๊ะเก้าอี้มาให้ ข้าพเจ้าบอกว่าไม่มีที่วางโต๊ะเก้าอี้เลย ชายผู้นั้นพาลูกมานั่งเฝ้าอยู่นอกห้องเรียนถึงสองวัน แล้วเขาก็พาลูกกลับไป ส่งสารเด็กที่มานั่งดูเขาเรียน เล่นกัน คงอยากเข้าไปอยู่ในกลุ่มกับเขาบ้างก็ถูกปฏิเสธ ข้าพเจ้าเสียใจที่ไม่ได้รับเขาเข้ามาเรียน แต่ถ้าวัยก็ยังมีผู้ปกครองอีกหลายคนจะพาลูกมาขอสิทธิบ้าง ข้าพเจ้าไม่อาจจะให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนได้

ข้าพเจ้าเป็น “อาจารย์ใหญ่ชั่วคราว” ของโรงเรียนมัธยมสาธิตเท่านั้น บังเอิญได้ทุนไปเรียนปริญญาเอกที่สหรัฐอเมริกา จึงไปชวนคุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ เพื่อนสนิทกันมาแทน คุณหญิงเต็มสิริรับคำชวนของข้าพเจ้า ทั้งๆ ที่ท่านก็เป็นอาจารย์ใหญ่ของสาธิตปทุมวันอยู่แล้ว ข้าพเจ้าไปเรียน ท่านอธิการ ให้ทราบ ท่านก็ตกลงพูดกับข้าพเจ้าทำนองว่า “กลับมาแล้วจะไม่มาทวงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่คืนอีก” ข้าพเจ้ายินยอม เพราะข้าพเจ้าไม่ชอบเป็นผู้บริหาร ชอบเป็นครูสอนธรรมดามากกว่า ตอนนั้นข้าพเจ้าเพิ่งมาคิดได้ว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้ไปชวนคุณหญิงเต็มสิริ มาแทน ท่านคงจะให้ กศ.บ.ลูกศิษย์ของท่าน คนหนึ่งคนใดมาแทนข้าพเจ้า การทำโรงเรียนหลังคาจาก ซึ่งมีนักเรียนไม่ถึง 500 คน ครูสอนไม่ถึง 10 คน ให้เป็นโรงเรียนสาธิตตามรูปแบบที่ท่านต้องการนั้น จะทำได้ง่าย

คุณหญิงเต็มสิริ ปิอบปูล่ามาตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว เมื่ออยู่จุฬาฯ ก็เป็นดารา ท่านเป็นนักไต่वाทิ ยอวาที อภิปรายปัญหา มีคนรู้จักมาก เป็น สว.แต่งตั้งสองสมัย ภายในเวลาไม่กี่เดือนที่ท่านมาแทนข้าพเจ้า ท่านจัดการเปลี่ยนโรงเรียนหลังคาจากให้เป็นโรงเรียนคนจนที่น่าอยู่ น่าชม เปลี่ยนหลังคา ทำห้องที่ชำรุดทรุดโทรมใหม่ มีสวนหย่อม

สนามหญ้าเล็กๆ ลำธารน้ำไหล สระบัว แปลงไม้ประดับแปลกๆ ต่าง ๆ สร้างโรงหลังคาจากพื้นลาดซีเมนต์ขึ้นอีกโรงหนึ่ง ทำเป็นห้องรับแขก ห้องพักรูใหญ่ ห้องพักรูและที่รับประทานอาหาร ทุกซอกมุมจัดตกแต่งด้วยวัสดุธรรมชาติราคาถูก คุณหญิงเต็มสิริ ท่านมี “หัวศิลป์” อยู่แล้วด้วย มีแขกมาเยี่ยมชมโรงเรียนหลังคาจากอยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกัน คุณหญิงเต็มสิริก็ได้เงินงบประมาณมาสร้างตึกแทนโรงหลังคาจาก ตึกอาคารสถานที่ต่างๆ ของโรงเรียนมัธยมสาธิตที่เห็นอยู่ปัจจุบันนี้ สร้างขึ้นในสมัยคุณหญิงเต็มสิริเป็นอาจารย์ใหญ่ ยกเว้นบางตึกสร้างด้วยเงินสมาคมครู ผู้ปกครอง เมื่อพ้นสมัยคุณหญิงเต็มสิริไปแล้ว การขอเงินงบประมาณของรัฐเป็นเรื่องยาก และไม่ค่อยได้ ข้าพเจ้าลงความเห็นเอาเองว่า เป็นความสามารถในการขอเงินของคุณหญิงเต็มสิริ โรงเรียนมัธยมสาธิตจึงได้มีตึกเรียนหลายตึก เมื่อย้ายมาอยู่ตึกกันแล้ว ก็รื้อโรงเรียนหลังคาจากทิ้งไป วิทยาลัยฯ ใช้ที่ดินนั้นสร้างตึก 9 ชั้น

มีศึกษาธิการ ครูใหญ่ และครูจากต่างจังหวัด เดินทางมาดูโรงเรียนมัธยมสาธิตเสมอๆ มีเสียงจากท่านเหล่านั้นว่า ไม่เห็นมีอะไรแปลกไปจากโรงเรียนของเรา ซึ่งเป็นความจริง เพียงแต่เห็นห้องเรียนที่มีนักเรียน 40-50 คนนั่งฟังครูอธิบายอยู่หน้าชั้นเท่านั้น ก็รู้ว่าเป็น ร.ร.แผนเก่าเหมือนกันทั่วๆ ไป ท่านเหล่านั้นมาดูโรงเรียนสาธิตก็เหมือนกับมาเที่ยวหรือมาชมวิวเท่านั้นเอง ถ้าโรงเรียนมัธยมสาธิตของเราจะสาธิตการสอนแบบใหม่ อาจารย์ของโรงเรียนทุกคนต้องใช้วิธีสอนแบบใหม่อยู่เป็นประจำ เช่น สอนวิชาสังคมโดยวิธีสอนแบบ “หน่วยงาน” สอนคณิตศาสตร์โดยวิธีสอนแบบ “แก้ปัญหาค” (Problem Solving Method) วิธีสอนแผนใหม่มีมากมายหลายวิธี โรงเรียนต้องทำตารางเรียนประกาศไว้เพื่อผู้มาดูจะได้รู้ว่า วิธีสอนโดยอยู่ห้องไหน ผู้ดูไปดูแล้วก็จะพูดคุยสัมภาษณ์เด็กและครูที่สอนได้ โรงเรียนสาธิตไม่เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตลอดกาล เหมือนโรงเรียนมัธยมทั่วไป ซึ่งมีหน้าที่ให้การอบรมศึกษาแก่ลูกหลานประชาชน โรงเรียนสาธิตเมื่อแสดงตัวอย่างจนคนดูรู้จัก นำไปใช้กันทั่วไปแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะแสดงตัวอย่างให้ใครดู จึงต้องปิดไป โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย Ohio State ที่ข้าพเจ้าไปดูมาปิดไป 20 กว่าปีแล้ว ท่านอธิการ ดร.สุดใจ เคยปรารภกันว่า ควรเลิกโรงเรียนประถมและมัธยมสาธิตเพื่อจะใช้สำหรับคณะวิชา มีผู้ที่โวยวายไม่เห็นด้วยอยู่มาก

ขอเป็นมหาวิทยาลัย

เรื่องการขอเป็นมหาวิทยาลัยนั้น ข้าพเจ้าขอยกเครดิตให้นิสิต นักศึกษา นิสิตเก่า และอาจารย์ที่ปรึกษาบางท่าน ลำพังอาจารย์และผู้บริหารชั้นสูงของวิทยาลัยฯ ขอกับผู้บริหารชั้นสูงของกระทรวงศึกษาฯ แล้ว ไม่มีทางจะได้เป็นมหาวิทยาลัย ขอกันมาเป็นเวลา 4 ปี ได้รับแต่คำปฏิเสธ อ้างว่าไม่มีเงิน เดียวใครๆ ก็จะไปเป็นตัวอย่าง เปิดมหาวิทยาลัยกันเพื่อเต็มเมืองไปหมด กลัวจะมีมหาวิทยาลัยห้องแถว มหาวิทยาลัยทางไปรษณีย์มาตรฐานต่ำ ๆ เกิดขึ้น กระทรวงศึกษาฯ ให้ได้แค่ “เป็นกรม” ไปก่อน ซึ่งผู้บริหารชั้นสูงฝ่ายวิทยาลัยฯ ก็มีท่าทีว่าพอใจแล้ว แต่นิสิตนักศึกษา นิสิตเก่า ไม่ยอมรับ ดำเนินการเรียกร้องต่อไปกับคณะปฏิวัติจนสำเร็จ เสีย

สนับสนุนฝ่ายวิทยาลัยฯ มีจำนวนร่วมหมื่นคน มากกว่าเสียงผู้บริหารฝ่ายกระทรวงฯ มากพอที่คณะปฏิวัติจะตัดสินใจได้โดยไม่ต้องลังเล ข้าพเจ้าไม่ลืมมีอบนิสิตที่ลานพระบรมรูปทรงม้า รอคำตอบจากหัวหน้าคณะปฏิวัติ วันนั้นข้าพเจ้าขนเสปียง ข้าว กล้วย ส้ม ใส่ท้ายรถไปอยู่กับนิสิต ตั้งแต่สิบโมงเช้าจนถึงสามทุ่ม พันเอกณรงค์ กิตติขจร สมาชิกสภาินิติบัญญัติแห่งชาติ บุตรชายหัวหน้าคณะปฏิวัติ ออกมารับและให้คำตอบ มาเยี่ยมนิสิตที่วิทยาลัยฯ ดำเนินเรื่องจน ครม. อนุมัติให้เป็นมหาวิทยาลัย

อีกเรื่องที่ข้าพเจ้าไม่ลืมคือ ท่าน รมว.อภัย จันทวิมล ถูกพระเจ้าอยู่หัวทรง “ดู” เอา ท่านอภัย จันทวิมล คงจะรำคาญที่เห็นนิสิตลุกขึ้นมาวุ่นวาย ก่อมีอบ ขอเป็นมหาวิทยาลัย พอท่านได้รับตำแหน่ง รมว.กระทรวงศึกษา ได้ 22 วัน ท่านก็ประกาศว่า “...ไม่มีนโยบายที่จะเปลี่ยนชื่อหรือสภาพของวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย...” ทำให้นิสิตโกรธแค้น ชุมนุมประท้วงเผาหุ่นท่านที่สนามฟุตบอลวิทยาลัยฯ ต่อมาอีกสองเดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงดนตรีเป็นการส่วนพระองค์ที่หอประชุมวิทยาลัยฯ ท่านอภัย จันทวิมล ตามเสด็จมาเฝ้าอยู่บนเวทีด้วย พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า “...มีบันทึกพูดถึงว่า จะตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมา โดยไม่ต้องใช้เงินงบประมาณเพิ่มเติมสักสตางค์แดงเลย นำฟัง นำฟังอย่างยิ่ง แล้วก็ถ้าทำได้จริง ขอสนับสนุน แม้จะมีคนคัดค้าน ก็ขอสนับสนุนร้อยเปอร์เซ็นต์...” และอีกตอนหนึ่งว่า “...ทำด้วยเหตุผล มิใช่ทำด้วยทิวี่ที่จะชนะหรือให้อีกฝ่ายแพ้ แต่อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าถ้าทำด้วยความอะลุ่มอล่วย ไม่ไขปล่อยเขาไป หรือสสารเขา แต่ว่าทำด้วยเหตุผลแท้ๆ และถ้าทุกคนตั้งใจจะทำความด้วยเหตุผลเพื่อส่วนรวม ทั้งของสถาบันของประเทศชาติ และกิจการ ก็เชื่อว่าสำเร็จเรียบร้อย และจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ ถ้าเพียงแต่เอาหัวชนฝา ฟังแง่...” (คัดจาก “ลัทธิแห่งธรรมจักรจะต้องหมุนต่อไป” ข้อเขียนของ คึกฤทธิ์ ปราโมช ขุนชาญโหรพ ประเทศ 6 ดร.ในกระทรวงศึกษาธิการ) ทั้งห้องประชุมเงียบกริบ ฟังพระบรมราโชวาท พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ นิสิตวิ่งไปส่งเสด็จ เปล่งเสียงไชโยถวายพระพร เมื่อรถพระที่นั่งพ้นประตูวิทยาลัยฯ ไปแล้ว นิสิตยังไม่กลับบ้าน ตื่นเต้นดีใจกับพระบรมราโชวาท จับกลุ่มคุยกันส่งเสียง ดังทั่วไปทั้งสนามฟุตบอล หายโกรธท่าน รมว.อภัย จันทวิมล ซึ่งจะต้องเป็นผู้ไปดำเนินการให้ตรา พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขึ้น

ข้าพเจ้าไม่ได้เป็น ดร. รศ. ศ.

รับใช้วิทยาลัยฯ มา 28 ปี ไม่ได้เป็น ดร. รศ. ศ. กับเขาบ้างเลย นึกตำหนิตัวเองอยู่หนึ่งหน่งที่ทำไมได้ทำตัวให้มีเกียรติและศักดิ์ศรีสมกับเป็นอาจารย์สอนมหาวิทยาลัย ขออธิบายเหตุผลแก่ตัวไว้ ณ ที่นี้ ทำไม่ข้าพเจ้าจึงไม่ได้เป็น ดร. รศ. ศ.

มหาวิทยาลัย Ohio State ซึ่งข้าพเจ้าไปทำปริญญาโทรับข้าพเจ้าเข้าเรียน Ph.D. ต่อ ภายในปีเดียวกัน ข้าพเจ้าเรียนได้ครบกำหนดหน่วยกิต การทำ Ph.D. ที่นั่นต้องสอบผ่านภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ

และไทยไม่นับให้เป็นภาษาต่างประเทศ) การสอบภาษาต่างประเทศมีสองแบบ ถ้าจะสอบแบบเปิดดิกชันนารี ต้องสอบผ่านสองภาษา ข้าพเจ้าเลือกสอบแบบไม่เปิดดิกชันนารี จึงสอบภาษาฝรั่งเศสภาษาเดียว Comprehensive Exam. ไม่ผ่าน เขาให้โอกาสสอบสองครั้ง ต้องสอบผ่านทั้งข้อเขียนและปากเปล่า จึงจะให้ทำวิทยานิพนธ์ได้ ใครๆ ที่นั่นให้ข้าพเจ้าสอบอีกครั้ง ส่วนมากเขาจะสอบสองครั้งกันทั้งนั้น เวลานั้นข้าพเจ้าอายุย่าง 40 ปีแล้ว ทุนเรียนฟรีทั้งหมด ข้อสำคัญ ภาษาอังกฤษของข้าพเจ้าไม่แตกพอสำหรับระดับ Ph.D. รายการทำ ดร.ของข้าพเจ้า ก็หยุดลงเพียงแค่นั้น

ร.ศ. และ ศ. จะได้มากก็ต้องในหลวงโปรดเกล้าฯ จะเป็น รศ. ต้องแต่งตำราหรือทำวิทยานิพนธ์เสนอให้ คณะกรรมการพิจารณา จะเป็น ศ. ต้องทำวิทยานิพนธ์งานวิจัยเสนออย่างเดียว การแต่งตำรา การทำวิทยานิพนธ์ เป็นเรื่องยากที่สุดสำหรับข้าพเจ้า และรู้สึกข้าพเจ้าทำไม่ได้ เป็นเรื่องที่ไม่มื่ออะไรมาบังคับให้ข้าพเจ้าทำ ถ้าวิทยาลัยฯ มีกฎข้อบังคับให้อาจารย์ทุกคนทำวิทยานิพนธ์ ป่านนี้ข้าพเจ้าก็คงเป็นศาสตราจารย์ไปนานแล้ว มีผู้ถามข้าพเจ้าว่า คุณนิสิตปริญญาโทเขียนวิทยานิพนธ์มาตั้งหลายคนแล้ว ทำไมจึงเขียนให้ตัวเองสักเล่มหนึ่งไม่ได้ ข้าพเจ้า เลยกลายเป็นคนดีแต่บอกให้คนอื่นทำ ถึงบทที่ตัวเองจะต้องทำก็ทำไม่ได้ การคุมหรือช่วยนิสิตปริญญาโทเขียน วิทยานิพนธ์ ยิ่งทำให้ข้าพเจ้าเห็น “ความยาก” มากขึ้น คิดว่าวิทยานิพนธ์ที่ข้าพเจ้าเขียนเองจะต้องมีคุณภาพ ดีเท่าหรือเหมือนของนิสิตปริญญาโท

ท่านอธิการสาโรชเตือนให้ข้าพเจ้าเขียนหนังสือตำราขอเป็น รศ. หลายครั้ง ท่านบอกว่าเรื่องและวิชาที่ ข้าพเจ้าสอนอยู่นั้นแหละนำมาเรียบเรียงทำเป็นหนังสือตำราได้ ทุกครั้งที่ท่านมาเตือน ข้าพเจ้าก็บริหารจัดการ ลงมือร่างรูปแบบและหัวข้อแล้วก็ทิ้งไว้แค่นั้น ไม่ทำให้เสร็จ ท่านจึงไม่มาเตือนและพูดเรื่องนี้อีกเลย ข้าพเจ้าไม่ ลืมผู้ที่ให้กำลังใจเขียนตำราผู้หนึ่ง คุณวิชัย วงษ์ใหญ่ (รศ.ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มศว คนหนึ่ง) อยากให้ข้าพเจ้ารวมเรื่องที่พูดๆ สอนๆ อยู่ขึ้นมาเขียนเป็นตำราไว้ ข้าพเจ้าบอกว่า ข้าพเจ้าพูดๆ สอนๆ ได้ แต่เขียนเป็นตำราไม่ได้ ท่านก็บอกให้พูดอัดเทปไว้แล้วท่านจะนำไปถอดเทปเรียบเรียงให้ ข้าพเจ้าก็บอกว่า ข้าพเจ้าพูดและสอนนิสิตได้ แต่พูดกับเทปไม่ได้ คุณวิชัยอาสาจะมาจดข้อความจากข้าพเจ้าเอง นัดไว้ระหว่าง สี่ถึงห้าโมงเย็นทุกวัน คุณวิชัยถือสมุด ปากกา มารอเก้ออยู่สามวัน ไม่มีโอกาสพูดกับข้าพเจ้าเลย เพราะมีนิสิต นักศึกษา เข้ามาติดต่อพูดธุระกับข้าพเจ้าตลอดเวลา ห้าโมงข้าพเจ้าก็ต้องไปสอนนักศึกษาภาคค่ำ งานหวังดี ของคุณวิชัยก็ต้องงดไป

ที่จริงข้าพเจ้าอยากเขียนตำรา ได้ไปเห็นตำราเรียนระดับมัธยม ปริญญาตรี โท และเอก ที่อเมริกา เขา มีวิธีเขียนตำราที่น่าอ่านและอ่านง่าย คำศัพท์หรือเนื้อหาเรื่องเดียวกัน เขาสามารถเขียนให้เด็กประถมและนัก ศึกษามหาวิทยาลัยรู้และเข้าใจตรงกันได้ ข้าพเจ้าเก็บตำราระดับมหาวิทยาลัยมาไว้ดูเป็นตัวอย่างหลายเล่ม คิด ว่าสักวันหนึ่ง จะเขียนหรือเรียบเรียงเป็นภาษาไทยไว้ให้นิสิตอ่านสักเล่มหนึ่ง แต่จนกระทั่งบัดนี้ยังไม่มีวันนั้น

เกิดขึ้นเลย สลายไปเสียแล้ว การเขียนวิทยานิพนธ์หรือตำรา ดูช่างเป็นเรื่องง่ายของคนบางคน เช่นคุณบุญถึง (ศ.บุญถึง แน่นหนา กศบ.รุ่นแรก สาขาอาชีวศึกษา อดีตหัวหน้าสำนักงานอธิการบดี มศว) ท่านนั่งทำงานอยู่ห้องติดกับข้าพเจ้า เห็นท่านใช้เวลาไม่กี่วันเขียนวิทยานิพนธ์ขอเป็น รศ. และ ศ. ท่านทำได้เพราะมีความชำนาญในการเขียนอยู่แล้ว ท่านเป็นนักแต่งตำรา เขียนตำราเกี่ยวกับวิทยุ เครื่องเสียง เป็นที่รู้จักทั่วไป คนมีความรู้แค่นั้นประมณก็สามารถอ่านและใช้ตำราของท่านไปประกอบอาชีพได้ ข้าพเจ้าประหลาดใจมากที่สุดเมื่อเห็นท่านมีตำราภาษาญี่ปุ่นไว้หาข้อมูลด้วย ไม่เข้าใจว่าท่านทำได้อย่างไร ท่านก็ได้อธิบายให้ข้าพเจ้าฟังแล้ว “คุณบุญถึงไม่รู้ภาษาญี่ปุ่นแต่อ่านตำราภาษาญี่ปุ่นได้” เป็นเรื่องที่น่าศึกษา

ข้าพเจ้าคิดและตั้งท่าจะเขียนวิทยานิพนธ์ขอเป็น รศ. และ ศ. อยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ลงมือทำ และทำไม่สำเร็จ ไม่ใช่เพราะไม่มีเวลา ไม่มีความสามารถ คนเราถ้ารักจะทำจริงแล้วย่อมหาเวลาได้เสมอ จะยากเท่าไรก็ทำให้สำเร็จได้ แต่เป็นเพราะ “แรงจูงใจ” ที่ข้าพเจ้ามีอยู่โดยธรรมชาติไม่มากพอสำหรับงานนี้ อีกทั้งงานสอน นิสิตนักศึกษา ปริญญาตรี โท และงานอื่นที่ข้าพเจ้าชอบและง่ายกว่าก็มีให้ทำอยู่เต็มมือตลอดเวลา ได้แต่คิดและตั้งท่าจะเขียนจนหมดเวลา ข้าพเจ้าจึงอดเป็น รศ. และศ.

พฤติกรรมน่ารักของนิสิต

“น้ำๆ วิชานี้เขาเรียนอะไร? ห้องเรียนอยู่ตึกไหน ?” นิสิตคนหนึ่งถามข้าพเจ้า ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังติดตามตารางเรียนของนักศึกษาภาคค่ำอยู่ที่บอร์ดประกาศของวิทยาลัยฯ เขาคงคิดว่าข้าพเจ้าเป็นคนใดคนหนึ่งที่ยังติดตามตารางเรียนอยู่ด้วยกันนั้น เจ้าพนักงานวิทยาลัยฯ นิสิตปริญญาโท หรือนักศึกษาภาคค่ำ ข้าพเจ้าตอบคำถามเขาแล้วทักทายเขาว่า “หลานเป็นนิสิตเข้าใหม่ ปี 1 เหมอคะ”

คนขับรถเร่ขายโอ่ง กระถาง จากราชบุรี ร้องถามข้าพเจ้าว่า “อาซิ้ม” ซื่อกระถางสวยๆ ไว้ใช้บ้างไหม ? ข้าพเจ้าตอบคำเดียวว่า “ไม่เอา” ไม่ใช่เพราะเขาเรียก “อาซิ้ม” อย่างเดียว แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ชอบสินค้าของเขาหนาหนัก แล้วยังมีชื่อโรงผลิตปิดทับลวดลายศิลปะดั้งเดิมไว้เสียอีก

ครั้งหนึ่งกำลังเดินดูต้นไม้ที่เขานำมาวางขายที่ตลาดนัด เจ้าของรีบออกมาต้อนรับ พูดยาวอ่อนน้อมเรียกข้าพเจ้า “อาม่า” ตลอดเวลา ข้าพเจ้าสังเกตเห็นเขาเป็นชาวสวนชนบท คนไทยแท้ อายุมากแล้ว จึงบอกเขาว่า “อย่าเรียกฉันอาม่าเลย” เขาจะงัก พูดยาว “อ้าวก็เห็นท่านคราวเดียวกับพี่สาวที่บ้าน” ข้าพเจ้าบอกเขาว่า “แล้วทำไมไม่เรียกฉันว่าพี่ละ อาม่า แปลว่าอะไรไม่รู้ ที่นี้เมืองไทย ไม่ใช่เมืองจีน”

ที่วิทยาลัยฯ อาจารย์ ดร.ศีลา เรียกข้าพเจ้า “เจ๊จัน” เป็นที่ขบใจของผู้ได้ยิน ข้าพเจ้าเฉยๆ แต่ก็คิดว่า “อาจารย์ศีลานี้ก็ตกลงเป็นเหมือนกัน” ข้าพเจ้าห่างไกลจากคนเรียกอาจารย์มา 20 กว่าปีแล้ว ยังดีที่มีเพื่อนบ้านใกล้เคียงเรียกอาจารย์ ลูกหลานของเขาเรียก คุณยายอาจารย์บ้าง คุณป้าอาจารย์บ้าง ทำให้รู้สึกอบอุ่น

ที่ห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่ตึกสาม ชั้นสอง ข้าพเจ้าเห็นเสมอ นิสิตนางานมาส่ง เขาวางงานไว้นับโต๊ะ ถอยหลัง หยุดโค้งค่านับโต๊ะ ทั้งที่ไม่มีอาจารย์อยู่ที่นั่น ทำเหมือนกับว่าโต๊ะก็คืออาจารย์ อาจารย์ก็คือโต๊ะ และบ่อยครั้งที่ข้าพเจ้าเห็นนิสิตถอดรองเท้าไว้หน้าประตูก่อนเข้ามาพบอาจารย์ทำประหนึ่งห้องพักอาจารย์เป็นโบสถ์ วิหาร ใครจะเข้าไปต้องถอดรองเท้าก่อน จำได้ว่า คุณปริญา หลวงพิทักษ์ชุมพล เป็นคนหนึ่งถอดรองเท้าก่อน เข้ามาพบอาจารย์ทุกครั้ง เคยพบคุณปริญาที่ ร.พ.จุฬาลงกรณ์ เธอเป็นอาจารย์แพทย์ทางโสต ใช้เครื่องตรวจการได้ยินให้ข้าพเจ้า เรียกข้าพเจ้ากับคนที่นี่ว่า “อาจารย์ผม”

วิทยาลัยฯ กับการเมือง

ท่านอธิการสาโรชไม่ชอบทางการเมือง ท่านออกคำสั่งทั้งทางคำพูดและใบประกาศ ห้ามนิสิต อาจารย์ ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง “ปราชญ์ผู้ทรงศีล” ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (ข้าพเจ้าคิดเอง) อาจารย์และนิสิตทุกคน ตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งของท่านอย่างระมัดระวัง แต่ไม่มีใครรู้แจ้งเห็นจริงว่าอะไรเป็นการเมือง วันหนึ่ง นิสิต เชิญคุณสมศรี มาอภิปรายปัญหาร่วมกับผู้อภิปรายอื่นอีกสามท่าน ที่เวทีหอประชุมวิทยาลัยฯ อาจารย์ พิทักษ์⁷ เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย กำหนดให้ผู้อภิปรายมีเวลาพูดคนละ 4 นาที ในแต่ละรอบ ผู้อภิปรายผ่านไปแล้วสองท่าน ท่ามกลางเสียงหัวเราะพึงพอใจของผู้ฟัง ผู้นำอภิปรายแนะนำคุณสมศรี เป็นคนที่สาม คุณสมศรีพูดไปได้ประมาณ 3 นาที อาจารย์พิทักษ์ก็ให้หยุดพูด นัยว่าเรื่องที่พูดนั้นเกี่ยวกับการเมือง คุณสมศรีหยุดอภิปรายแต่พูดว่า “ไม่ให้ผมพูดแล้วเชิญผมมาทำไม ถ้าผมรู้ว่าจะไม่ให้ผมพูด ผมก็คงไม่รับเชิญแต่แรก” แล้วคุณสมศรีก็นั่งเงียบไม่พูด ตลอดจนจบการอภิปราย ผู้ฟังทั้งห้องประชุมก็เงียบ ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ฟังการอภิปรายของอีกสามท่าน ตกใจและไม่สบายใจคิดไปต่างๆ นานา ข้าพเจ้าคิดว่า

- ถ้าข้าพเจ้าเป็นคุณสมศรี จะลุกจากโต๊ะอภิปรายเดี๋ยวนั้น กลับบ้านไปเลย
- น่านิยมนับถือความอดกลั้นของคุณสมศรี
- อะไรเป็นการเมือง อะไรไม่ใช่การเมือง อาจารย์พิทักษ์ คุณสมศรี ข้าพเจ้าและผู้ฟังการอภิปราย อีกพันๆ คน คิดไม่เหมือนกัน
- สงสัยว่าอาจารย์พิทักษ์ ทำโทษคุณสมศรี เหมือนครูโรงเรียนประถมทำโทษนักเรียนหรือเปล่า ?

ฯลฯ

พอตีจบการอภิปราย มีอาจารย์เด็กๆ คนหนึ่ง⁸ ออกมากล่าวขอบคุณผู้อภิปรายทุกท่านและขอชมมาคุณสมศรี ต่อหน้าผู้ฟังอภิปรายทั้งห้องประชุม อาจารย์และนิสิตเข้ามาห้อมล้อมเดินตามส่งคุณสมศรีถึงรถ สังเกตเห็นคุณสมศรียิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริง ไม่มีแววความโกรธหรือเสียใจอะไรเลย ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจหายกังวลต่อเหตุการณ์ในวันนั้น

ข้าพเจ้าคิดว่าการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้นทำได้ยาก เรามีความจำเป็นที่จะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง อยู่ตลอดเวลา

วิทยาลัยฯ กับเงินเดือนอาจารย์

เงินเดือนคือผลกระทบจิตใจอย่างแรงของผู้มีเงินเดือนทุกคน ไม่มีเงินเดือนก็ตื่นนอนอยากมีเงินเดือน เงินเดือนขึ้นก็ดีใจ เงินเดือนไม่ขึ้นก็โกรธ เสียใจ บางรายถึงกับลาออกจากงาน บางรายถึงกับทำร้ายนายจ้างบาดเจ็บ เสียชีวิต

ข้าพเจ้าทำงานให้ มศว 27 ปี เงินเดือนขึ้น 2 ขั้น ครั้งเดียว นางสาวข้าพเจ้า^๑ ทำงานให้โรงเรียนมัธยมสาธิต มศว 36 ปี ได้เงินเดือนขึ้น 6 ครั้ง ดูแล้วเป็นเรื่องประหลาด น่าวิเคราะห์หาเหตุผลดู แต่อย่างไรก็ดี วัฒนาทำงานให้ มศว มากกว่าข้าพเจ้าถึง 9 ปี นางสาวข้าพเจ้ามีผู้บังคับบัญชาขอ 2 ขั้นให้ถึง 7 ท่าน^{๑๐} ท่านเหล่านี้ขอ 2 ขั้นให้ลูกน้องโดยถ้วนหน้า อาจารย์อื่นๆ เพื่อนวัฒนาได้ขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น คนละ 5-6 ครั้งเหมือนกัน

ข้าพเจ้ามีผู้บังคับบัญชาสองท่าน ท่านอธิการสโรช บัวศรี และท่านอธิการบดีสุดใจ เหล่าสุนทร ภายใต้อำนาจผู้บังคับบัญชาของท่านอธิการสโรช 16 ปี ท่านขอเงินเดือน 2 ขั้นให้ข้าพเจ้า 1 ครั้ง ภายใต้อำนาจผู้บังคับบัญชาของท่านอธิการบดีสุดใจ 10 ปี ท่านไม่ขอเงินเดือนขึ้น 2 ขั้นให้ข้าพเจ้าเลย

วิทยาลัยฯ มีฐานะเป็นเพียงกองหนึ่งของกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ เงินเดือนอาจารย์ ค่าใช้สอยต่าง ๆ ค่าอุปกรณ์การทำงาน อาศัยงบประมาณกรมการฝึกหัดครู ซึ่งเวลานั้นกำลังก่อตั้งวิทยาลัยครูขึ้นตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ การใช้จ่ายของวิทยาลัยฯ และกรมการฝึกหัดครู เป็นไปอย่างจำกัด มัธยัสถ์ ปีหนึ่งกรมการฝึกหัดครูมีอัตราเงินเดือนเหลือให้หลายอัตรา ส่งมาให้วิทยาลัยฯ ท่านอธิการบดีสุดใจไม่รับ ส่งกลับคืนให้กรมไป อาจารย์ที่ทราบเรื่องนี้ ต่างก็เสียใจและไม่พอใจกับการกระทำของท่าน ข้าพเจ้าไม่ทราบเหตุผลทำไมท่านทำเช่นนั้น เพราะไม่มีโอกาสถามท่าน อาจจะเป็นเพราะท่านให้อาจารย์วิทยาลัยฯ ทุกคนได้เงินเดือนขึ้น 1 ขั้นกันหมดแล้ว อาจารย์ที่ท่านเห็นว่าสมควรได้ 2 ขั้นท่านก็ให้ไปแล้ว ยังคงเหลือแต่อาจารย์ที่ท่านเห็นไม่สมควรได้ 2 ขั้นอีกหลายคน ท่านไม่มีทางให้อัตราเงินเดือนที่กรมฯ ให้มา จึงส่งคืนกลับไป ในบางปีวิทยาลัยฯ ไม่ให้อาจารย์ชั้น โท ตรี เอก พิเศษ ได้ขึ้นเงินเดือน 2 ขั้นเลย แต่ให้ 2 ขั้น เฉพาะอาจารย์ชั้นตรี และเจ้าหน้าที่ พนักงานต่ำกว่าชั้นตรี ผู้ที่ยังมีเงินเดือนน้อยๆ อยู่วิทยาลัยฯ ให้อาจารย์ทุกคนขึ้นเงินเดือน 1 ขั้นทุกปี ทำให้พวกเราลืมนึกค่าของเงินเดือน 1 ขั้น เห็นเป็นของธรรมดา ข้าราชการประจำในกรม กอง กระทรวง กว่าจะได้เงินเดือนขึ้นแต่ละขั้นต้องทำงานหลายๆ ปี การได้ขึ้น 2 ขั้นนั้น ไม่มีใครหวัง

ข้าพเจ้าไม่สนใจเรื่องเงินเดือน ไม่รู้เรื่องเงินเดือนของใคร แม้แต่ของตนเอง ข้าพเจ้าไม่รู้ ไม่จำเงินเดือนที่รับอยู่ทุกเดือนนั้นเป็นจำนวนเงินเท่าไร รู้เฉพาะวันรับเงินเดือนเท่านั้น ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าขณะนั้นเป็นอาจารย์ชั้นอะไร

โทหรือเอก พอไปค้นดูในประวัติ ปรากฏว่าเป็นชั้นพิเศษมาสามปีแล้ว ตื่นเต้นดีใจเหลือเกิน จะรักและสำนึกในบุญคุณของวิทยาลัยฯ ไปจนวันตาย

เพื่อนอาจารย์เด็กๆ เห็นใจและสงสารข้าพเจ้าที่ไม่ได้รับเงินเดือน 2 ขั้นเหมือนคนอื่น เพื่อนร่วมวัยกันค่อนข้างจะสมน้ำหน้า บอกว่า “ก็เธอไปยื่นแผนความเสี่ยงเถียงท่านอยู่เป็นชั่วโมงๆ ไม่มีเจ้านายคนไหนเขาจะให้เงินเดือน 2 ขั้นเธอหรอก” ข้าพเจ้ายอมรับว่าบุคลิกที่ข้าพเจ้ามีมาตั้งแต่เกิดนั้นเป็นคนแข็งกระด้าง aggressive,¹² extrovert¹³ เถียง ค้าน ว่าเจ้านาย เวลาโกรธแสดงมารยาทไม่ดีมีหลายเรื่องที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องแสดงกิริยามารยาทไม่ดี ต่อท่านอธิการสุดใจ ข้าพเจ้ายังจำได้

เวลานั้น วิทยาลัยฯ กำลังคัดเลือกสรรหาอาจารย์ที่ยังไม่ได้ปริญญาโท เพื่อส่งไปเรียนที่มหาวิทยาลัยอินเดียตามสัญญาแลกเปลี่ยนบุคคลระหว่างวิทยาลัยฯ กับมหาวิทยาลัยอินเดีย สหรัฐอเมริกา ท่านรองอธิการสุดใจเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือก และเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดว่าใครควรได้รับทุนนี้ ข้าพเจ้าเองก็มีส่วนสรรหาและได้บุคคลภายนอกมารับทุนนั้นคนหนึ่ง¹⁴ เมื่อสังเกตเห็นว่าอาจารย์ที่ท่านรองอธิการสุดใจคัดเลือกไว้ดีกว่าคนนั้น มีอาจารย์ปริญญาโทจากอเมริกาเหมือนกับข้าพเจ้า อายุไล่เลี่ยกับข้าพเจ้าด้วย ถูกคิดขึ้นมาว่า เราน่าจะไปเรียนต่อปริญญาเอกที่นั่นค้างไว้เมื่อ 7 ปีที่แล้ว ทำไมข้าพเจ้าไม่ได้รับเลือกเหมือนคนอื่นบ้าง เกิดความโมโหโง้งขึ้นในใจ เขียนหนังสือยาวสามหน้ากระดาษฟูลสแก๊ป ถึงท่านรองอธิการสุดใจ ผ่านท่านอธิการสาโรช ระบายความโกรธและขอความยุติธรรม ท่านอธิการสาโรชอ่านหนังสือของข้าพเจ้า แล้วพูดว่า “ระวังมารยาทหน่อย” อีกสองวันต่อมา ข้าพเจ้าได้รับกำหนดการสำหรับผู้ที่จะเดินทางไปเรียนที่อินเดีย และให้ไปทำหนังสือเดินทาง

ข้าพเจ้าโกรธมาก ที่ท่านรองอธิการสุดใจตัดชื่อข้าพเจ้าออกจากรายชื่ออาจารย์ ผู้สมควรได้รับเงินเดือนขั้น 2 ขั้น เรื่องมีอยู่ว่า ในปีนั้น ท่านรองอธิการสุดใจปฏิบัติงานแทนท่านอธิการสาโรช ผู้ซึ่งกำลังเตรียมย้ายไปประจำกระทรวงฯ หัวหน้าคณะวิชาต่างๆ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาธิต เสนอชื่ออาจารย์ผู้สมควรได้รับเงินเดือน ขั้น 2 ขึ้นมาให้ ท่านรองอธิการสุดใจพิจารณาอนุมัติ ก่อนที่จะส่งไปขออนุมัติจากอธิบดีกรมการฝึกหัดครูอีกทีหนึ่ง หัวหน้าคณะวิชาการศึกษาเสนอชื่อขอเงินเดือนขั้น 2 ขั้นให้ข้าพเจ้าด้วย อาจารย์ทั้งหลายที่รู้ว่าหัวหน้าคณะเสนอชื่อขอเงินเดือนให้ต่างก็ดีใจกัน ข้าพเจ้าก็ดีใจ คิดว่าจะได้รับเงินเดือนขั้น 2 ขั้น เมื่อเรื่องผ่านถึงกรมฯ อธิบดีอนุมัติแล้วส่งกลับมาวิทยาลัยฯ ปรากฏว่า ข้าพเจ้าและอาจารย์อีกหลายคนไม่มีชื่อในรายชื่ออาจารย์ที่ได้รับอนุมัติให้ขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น ทุกคนโกรธและเสียใจ ระบายความโกรธออกมาด้วยอาการกิริยาต่างๆ มีอาจารย์ผู้หนึ่งเดินพูดดังๆ คนเดียวที่ถนนหลังตึกสาม เหมือนคนเมาไม่มีสติ ข้าพเจ้าเองก็โกรธมากระบายความโกรธด้วยเสียงดัง พูดจាក้าวร้าวที่โต๊ะอาหารอาจารย์ มีตอนหนึ่งข้าพเจ้าพูดว่า “อย่างนี้เป็นคอมมิวนิสต์เสียดีกว่า” อาจารย์ ทั้งเด็กๆ และผู้ใหญ่ตกใจ กลัวแทนข้าพเจ้า¹⁵ ขอให้ข้าพเจ้าอย่าพูดดังและใจเย็นๆ เรื่องอาการโกรธของข้าพเจ้ารู้ไปถึงหูท่านอธิการสาโรช ท่านไปจัดการอย่างไรกับทางกระทรวงไม่มีใครทราบ แต่

ท่านจัดให้ข้าพเจ้าได้ขึ้นเงินเดือน 2 ขั้นในคราวนั้นด้วย ข้าพเจ้ามารู้ตัวได้ขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น เมื่อได้ระบายความโกรธไปหมดแล้ว เวลานี้เหลือแต่ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของท่านอธิการสาโรช ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยไปกล่าวขอบคุณกับท่านเลย ในปีก่อนเกษียณอายุราชการ คณะบดีคณะศึกษาศาสตร์ (ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์) ขอเงินเดือนขึ้น 2 ขั้นให้ข้าพเจ้า¹⁶ ท่านอธิการบดีสุดใจปฏิเสธ มีความเห็นว่า “ไม่เห็นทำอะไร” (คุ้มค่ากับเงินเดือน 2 ขั้น) ข้าพเจ้าไม่โกรธและไม่ถือโกรธ อันที่จริงในการพิจารณาตัดสินว่าผู้ใดควรได้รับเงินเดือน 2 ขั้นนั้น อธิการวิทยาลัยฯ พิจารณาละเอียดไม่ได้ หัวหน้าคณะฯ กลั่นกรองแนบข้อมูลประกอบผลงาน คุณภาพการทำงานของแต่ละอาจารย์มาแล้ว อธิการเพียงแต่คอยระวังไม่ให้อนุมัติจำนวนผู้ขอ 2 ขั้น เกินจำนวนอัตราเงินเดือนที่กรมฯ แจกไว้ เพียงแต่ดูรายชื่อ คนไหนท่านไม่รู้จัก คนไหนท่านไม่เคยเห็นหน้า คนไหนท่านไม่ชอบมารายท ท่านก็ตัดออกไป ถ้าอาจารย์ที่ถูกคัดออกไปมีจำนวนมาก ยังมีที่เหลือในโควตา ก็กลับมาพิจารณาคนที่ถูกตัดไปแล้วอีกก็ได้ ยิ่งถึงระดับอธิบดีกรมแล้ว อาจไม่เปิดดูรายชื่อที่เสนอขอขึ้น 2 ขั้นด้วยซ้ำไป เห็นอนุมัติได้เลย เพราะเชื่อว่าวิทยาลัยฯ ไม่ขอเกินโควตาที่กรมฯ แจกไว้แล้ว คุณสมบัติของอาจารย์ก็คงไม่ต่ำกว่าเงินเดือน 2 ขั้น ตราบใดการตัดสินใจขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของคนๆ เดียว ผู้ถูกตัดสินย่อมไม่ได้รับความยุติธรรม เป็นเรื่องธรรมดา

ข้าพเจ้าเป็นคนหัวแข็ง เกียจ คัดค้าน และไม่ทำตามความเห็นของเจ้านาย ข้าพเจ้าทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลควบคุมการสอนนักศึกษาภาคค่ำ ก่อนเปิดภาคเรียนปีหนึ่ง นักศึกษามาลงทะเบียนเต็มหมดแล้วทุกห้อง ยังเหลือนักศึกษาที่ไม่มีห้องเรียนอีกสองห้อง ข้าพเจ้าไปติดต่ออาจารย์เต็มสิริ อาจารย์ใหญ่ ร.ร.มัธยมสาธิต ขอใช้ห้องเรียนสองห้องที่ติดใกล้ประตูโรงเรียน อาจารย์เต็มสิริตกลงและจะจัดการโรงให้ และจะดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ให้เสร็จแล้วข้าพเจ้าก็เข้าไปรายงานท่านอธิการสุดใจ ท่านไม่พอใจ ไม่เห็นด้วยที่จะใช้ห้องโรงเรียนสาธิต กลัวจะเกิดปัญหาการโรงทะเลาะแย่งทำงานภาคค่ำกัน ข้าพเจ้าเรียนท่านว่า จะไม่มีปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้น อาจารย์เต็มสิริเขาปกครองลูกน้องเก่ง เขาจัดการกับเรื่องแบบนี้ได้ ท่านก็ยังยืนยันความเห็นเดิม ข้าพเจ้าถามท่านว่า แล้วจะให้ข้าพเจ้าทำอย่างไร ปิดการสอนสองวิชานั้น แล้วให้นักศึกษา 80 คน ถอนทะเบียนคืนเงินค่าหน่วยกิตเขาไปหรืออย่างไร หรือจะให้อาจารย์เต็มสิริมาเรียนกับท่านเองว่าจะดูแลให้ใช้ห้องเรียนสาธิตได้อย่างสะดวกสบาย ข้าพเจ้าทำได้ทั้งนั้น ท่านเฉย ข้าพเจ้าจึงเรียนท่านว่า ปัญหาขาดห้องเรียนให้นักศึกษาสองห้องนั้น ข้าพเจ้าแก้ได้เสร็จแล้ว ที่มาเรียนท่านนี้ไม่ใช่เพื่อให้อนุมัติ ไม่ใช่มาเรียนให้ท่านช่วยแก้ปัญหา เพียงแต่มาเรียนให้ท่านทราบเท่านั้นเอง แล้วข้าพเจ้าก็เดินออกจากห้องไป

อายุราชการของข้าพเจ้าหมดเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2522 แต่งานสอนนิสิตของข้าพเจ้ายังไม่หมด ต้องต่อไปถึงปลายเดือนตุลาคม ข้าพเจ้ายังต้องสอบ ทำคะแนน และส่งเกรด นิสิตนักศึกษาหลายห้อง นิสิตปริญญาโทมาปรึกษาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ที่บ้าน ข้าพเจ้าไปสอบ Defend วิทยานิพนธ์ของเขา ร่วมกับคณะกรรมการอื่นๆ ที่มหาวิทยาลัยฯ ข้าพเจ้าชอบทำงานที่ มศว อย่างว่าแต่เงินเดือน 2 ขั้นเลย ไม่ให้เงินเดือน ข้าพเจ้าก็ทำงานให้ มศว ได้

เชิงอรรถ

- ¹ ข้อมูลจาก แสนแลบ 168 ทำเนียบอาจารย์และนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร 2541
- ² ข้อมูลจาก สารานุกรมศึกษาศาสตร์ อันดับที่ 1 โครงการคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ³ โรงเรียนเตรียมฯ จัดกลุ่มกิจกรรมนักเรียนโดยให้ชื่อกลุ่มตามสีประจำวัน แต่ละกลุ่มมีอาจารย์ที่ปรึกษาเรียกว่า “แม่สี” มีหน้าที่ควบคุมดูแลการทำกิจกรรมของกลุ่ม
- ⁴ ดร.บัญญัติ วิโมกขสันต์ Ph.D. ทาง Soil physics มหาวิทยาลัย Ohio State สหรัฐอเมริกา
- ⁵ แต่พวกลูกหลานรังเกียจ วันพามามอบตัว บางคนถึงกับร้องไห้ไม่ยอมอยู่ เด็กพวกนี้ พอเข้ามาแล้วรักโรงเรียน รักเพื่อน รักอาจารย์กันทั้งนั้น ศิษย์เก่ามัธยมสาธิต มศว บริจาคเงินนับแสน เพื่อให้ลูกของตนได้เข้ามาอยู่โรงเรียนนี้อีก
- ⁶ สมัคร สุนทรเวช ผู้ว่า กทม.ปัจจุบัน สมัยนั้นเป็นดารา นักพูด นักได้วาทีปากคม นักเขียนบทความใน น.ส.พ.สยามรัฐ เป็น รมต.หลายสมัย เป็นบุคคลผู้หนึ่งที่ช่วยให้วิทยาลัยฯ เป็นมหาวิทยาลัยฯ
- ⁷ ศ.ดร.พิทักษ์ รักพลเดช หัวหน้าสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา
- ⁸ รู้สึกว่าจะเป็น คุณทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ อธิการบดี มศว คนที่ 3
- ⁹ วังมณา พรหมเศรณี นิสิตหญิงรุ่นแรกของวิทยาลัยฯ ได้ อ.กศ.จาก โรงเรียนฝึกหัดครู เตรียมอุดมฯ แล้วมาต่อหลักสูตร กศ.บ. ที่วิทยาลัยฯ ได้รับบรรจุให้เป็นอาจารย์โรงเรียนมัธยมสาธิต มศว
- ¹⁰ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมสาธิต อาจารย์เต็มศิริ บุญยสิงห์ สมลักษณ์ หิตศักดิ์ ลอ อารุณยวณิชย์ ประกิต รัตนสุวรรณ ดร.อารี สันตวงวี ชม ภูมิภาค
- ¹² รุกราน ก้าวร้าว ทำงานแข็งขัน
- ¹³ คนไม่มีนิสัยคอยสำรวจภายในจิตใจหรือความคิดของตน
- ¹⁴ อาจารย์แจ่ม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา จบพยาบาลจาก ร.พ.จุฬาลงกรณ์ ได้รับปริญญาโทแล้วกลับมาเป็นอาจารย์สอนวิชาสุขศึกษา ในคณะพลศึกษา เป็นอาจารย์คนโปรดคนหนึ่งของท่านอธิการสุดใจ
- ¹⁵ เวลานั้น รัฐบาลกำลังปราบคอมมิวนิสต์ คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแนวร่วมคอมมิวนิสต์ หนีเข้าป่า หนีไปอยู่ต่างประเทศ ถูกประหารชีวิต มีอยู่เรื่อยๆ
- ¹⁶ การขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น และลดปริมาณงาน (ไม่ต้องทำงาน) ในปีก่อนเกษียณอายุราชการ เป็นธรรมเนียมของกรม กอง กระทรวง ปฏิบัติกัน

ไม้กวาดศาลเจ้า

“ไม้กวาดศาลเจ้าอยู่นานเข้าก็กลายเป็นเขียนได้” เป็นคำปราชัยตอนหนึ่งของ ท่านอธิการบดี ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กล่าวในงานเลี้ยงที่สโมสรอาจารย์จัดขึ้นในวาระที่ท่านขึ้นมาเป็นตำแหน่งอธิการบดี มศว อาจารย์ต่างก็หัวเราะชอบใจ ดีใจที่ได้ “เจ้านาย” ที่มีอารมณ์ขัน เป็นธรรมดา “เจ้านาย” ที่มีอารมณ์ขำริม เครียด ดู “ลูกน้อง” ไม่กล้าเข้าใกล้ ข้าพเจ้าก็ขำและหัวเราะมาก แต่เข้าไปได้หน่อยเดียวถูกคิดขึ้นมาว่า “...เอ๊ะเราเป็นไม้กวาดศาลเจ้าด้วยหรือเปล่า น้อ...”

ไว้อาลัยท่านอาจารย์ไพเราะ ดันติกุล

เพ็ญทราบบ่าวท่านอาจารย์ไพเราะ ดันติกุล เสียชีวิต มีกำหนดการพระราชทานเพลิงศพในวันที่ 7 กันยายน 2546 วันอาทิตย์ที่จะถึงนี้

ท่านอาจารย์ไพเราะกับข้าพเจ้าถูกอภัยยศกันมาตั้งแต่แรกพบ ข้าพเจ้าเป็นนักเรียน ม.8 โรงเรียนมาร์แตร์ เดอี่ ท่านเป็นนิสิตฝึกสอนจากจุฬาฯ ท่านสอนภาษาไทยตามหลักสูตร ม.8 อักษรวิธ วิจิรวาทย์ วากยสัมพันธ์ ข้าพเจ้าได้คะแนนเต็มหรือเกือบเต็มทุกเรื่องที่ท่านสอน ถึงปลายปี โรงเรียนจัดงานแจกรางวัลดีเด่นประจำปี มีผู้ปกครองและนักเรียนทั้งหมดมาประชุมกัน ท่านสังฆราชเป็นประธาน ขณะที่มาแมร์* อ่านชื่อผู้ได้รับรางวัลทีละคนให้ลงไปรับรางวัลจากท่านสังฆราช ข้าพเจ้าตกใจ* ที่ได้ยินชื่อตัวเองได้รับรางวัลดีเด่นภาษาไทย งง เดินลงไปยังไม่รู้ว่าจะไปทำท่าไหน ไหว้ก็ไม่ได้ โรงเรียนคาทอลิกเขาไม่ไหวกัน ในที่สุดข้าพเจ้าก็เดินตัวปลิวไปถึงท่านสังฆราช คุณเขาลงจวบแหวนที่มือท่าน (เหมือนคาทอลิกทั้งหลายเขาทำกัน) ก่อนรับหนังสือประกาศนุกรมภาษาบาลีสันสกฤต-ไทย เล่มใหญ่ แล้วกลับมาที่ ท่านอาจารย์ไพเราะแท้ๆ ที่ทำให้ข้าพเจ้าได้รับรางวัลดีเด่นภาษาไทยจากโรงเรียนมาแตร์ฯ

* นักเรียนเรียกอาจารย์แม่ชื่อว่า มาแมร์ (ภาษาฝรั่งเศส) หรือ Mother (ภาษาอังกฤษ) หรือ แม่ (ภาษาไทย)

* ทุกคนที่รับรางวัลนั้นไม่มีใครรู้ตัวล่วงหน้า มาแมร์คงเห็นเป็นเรื่องธรรมดาๆ ไม่ต้องเตรียมตัวซ่อมท่าทางที่จะเข้าไปรับรางวัลจากมือท่านสังฆราช

เมื่อข้าพเจ้าเรียนจบ อ.บ. ป.ม. แล้วก็คิดหางานทำ เห็นโรงเรียนเตรียมอุดมฯ อยู่ใกล้ๆ ลองจะไปทำงานทำที่นั่นดู เปิดประตูรั้วกันระหว่างมหาวิทยาลัยฯ กับโรงเรียนเตรียมอุดมฯ เข้าไปที่สำนักงานโรงเรียน พบท่านอาจารย์ไพเราะที่นั่นอีก ท่านเป็นหัวหน้าสำนักงาน ทักทายข้าพเจ้า คิดว่าข้าพเจ้ามาเดินเล่น

ข้าพเจ้าเรียนท่านว่า ข้าพเจ้าอยากมาเป็นอาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ท่านหาใบสมัครมาให้ข้าพเจ้ากรอกอีกสามวันต่อมา ข้าพเจ้าติดตามมาดูผล มีประกาศของท่านผู้อำนวยการสนั่น สุมิตร รับข้าพเจ้าเข้าเป็นอาจารย์ ร.ร.เตรียมอุดมฯ และให้ไปรายงานตัวอีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าได้งานทำเพราะท่าน ต่อมาเราก็ได้เข้าทำงานร่วมกันอีกที่ มศว ข้าพเจ้าทำงานบุกเบิกก่อตั้ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ท่านทำงานบุกเบิกก่อตั้งโรงเรียนประถมสาธิต ประสานมิตร

ขอให้ดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ไพเราะ ไปสถิตอยู่ในสุขคติภพด้วยเถิด

อาจารย์ปราณี ธนะขันธ์

อาจารย์ “รุ่นจิ๋ว” ของท่านอธิการสาโรช ข้าพเจ้ารู้จักเธอตั้งแต่มัธยมไม่เห็นตัวเธอ ได้ข่าวว่าเธอเรียนเก่ง เข้าจุฬาฯ คณะวิทยาศาสตร์ ตั้งแต่อายุน้อยมาก ไม่ได้เรียนจนจบเพราะได้รับทุนรัฐบาลไปเรียนอังกฤษเสียก่อนสำเร็จกลับมาเข้าเป็นอาจารย์ที่ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ทุนรัฐบาลไม่ได้ให้เธอเรียนวิทยาศาสตร์ แต่ให้เรียนทางภาษาและวรรณคดี ข้าพเจ้าชอบคุยกับเธอ ชอบฟังความคิดเห็นของเธอซึ่งถูกใจข้าพเจ้า มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่ความคิดเห็นของข้าพเจ้าไม่ตรงกับของเธอ เรื่องมีอยู่ว่าในปีนั้น เธอเป็นนายกสโมสรอาจารย์จัดทัวร์ประจำปี พาอาจารย์ไปเที่ยวได้สุด เห็นอูสุด ข้าพเจ้าไปลงชื่อไปทัวร์และจะลงชื่อแทนให้อาจารย์อำพา ไซติกเสถียร ไปด้วย อาจารย์ปราณีเธอบอกว่า อย่าให้อาจารย์อำพาไปเลย ไม่มีคนดูแล (take care) ข้าพเจ้าก็เชื่อเธอ เพราะทราบว่าการไปทัวร์คราวนั้น อาจจะต้องมีการบุกป่าฝ่าหนาม ขึ้นเขาลงทะเล เธอเป็นผู้จัดทัวร์จะต้องดูแลอาจารย์ทุกคนให้ได้เที่ยวอย่างสะดวกสบาย แต่เมื่อมาคิดภายหลังว่าทำไมจึงต้องดูแลอาจารย์อำพา เป็นพิเศษความคิดเห็นของข้าพเจ้าตรงนี้ ที่ไม่เหมือนความคิดเห็นของอาจารย์ปราณี เป็นที่รู้กันว่า คุณอำพาเธอเกิดมาในแวดวง ขาวร้ว ขาววัง คุณพ่อ* ของเธอเป็นราชวงศ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่บ้านของเธอเต็มไปด้วยคนรับใช้ เธอไม่ต้องทำอะไรเอง ใครๆ ก็คิดว่าเธออ่อนแอ ไม่ดูแลตัวเอง เพราะมีคนอื่นดูแลให้ตลอดเวลา แต่ข้าพเจ้าไม่คิดอย่างนั้น ตั้งแต่เป็นอาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ท่านผู้อำนวยการจัดทัวร์ให้อาจารย์ไปเที่ยวภาคต่างๆ คุณอำพา คุณเต็มสิริ และข้าพเจ้า ไปด้วยกันทุกครั้ง เห็นคุณอำพาเธอก็ผจญกับความยากลำบากได้ด้วยดี บางครั้งเราตกอยู่ในสภาพต้องนอนบนเสื่อผืนเดียว ไม่มีหมอน กางมุ้งเอง คุณอำพากลับเห็นเป็นเรื่อง

* พระมหามนตรีศรีธวัช ตรีศรัณย์สมุท (ฉัตร ไซติกเสถียร)

* รศ.คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงค์ (อดีตอาจารย์ใหญ่ ร.ร.มัธยมสาธิต ประสานมิตร)

สนุกสนานจัดการดูแลตัวเองได้โดยไม่ต้องให้ใครมาช่วย ข้าพเจ้าไม่ได้โต้แย้งต่อสู้เพื่อให้คุณอำพาไปทัวรด้วยให้ได้ เพราะเชื่อว่า การตัดสินใจของอาจารย์ปราณีย่อมถูกมากกว่าของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเชื่อและทำตามผู้มีพลังสมองเกรด A เสมอ ไม่เฉพาะอาจารย์ปราณีคนเดียวเท่านั้น จะเป็นผู้ใดก็ตาม

การสอนระดับมหาวิทยาลัย

เมื่อข้าพเจ้าเข้ามหาวิทยาลัยปีแรก พบศัพท์ใหม่ที่มีความหมายเดียวกับคำว่า “เรียน” และ “สอน”

ห้องเล็กเซอร์ หมายถึง ห้องเรียน

ไปฟังปาฐกถา หมายถึง ไปโรงเรียน

อาจารย์แสดงปาฐกถา หมายถึง อาจารย์สอน

นิสิตจดเล็กเซอร์ หมายถึง นิสิตทำกิจกรรมการเรียน

พวกเรา นิสิตใหม่ทั้งหลายรู้สึกว่ มหาวิทยาลัยนี้ “เหนือชั้น” โรงเรียนมัธยมจริงๆ แต่ที่จริงแล้วการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยกับในโรงเรียนมัธยมไม่แตกต่างกัน ครู อาจารย์ ใช้วิธีสอนแบบเดียวกันคือ “ป้อน” วิชาความรู้ให้นักเรียน โดยการบอกเล่า บรรยาย อธิบาย นักเรียนก็เป็นฝ่ายนั่งนิ่ง รับฟังอย่างเดียว วิธีสอนแบบนี้ใช้กันมานานแล้ว ไม่ว่าที่ไหนที่มีโรงเรียน เด็กประถมเขาจะไม่นั่งฟังครูพูดเกิน 5 นาที สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขาทนฟังได้ตลอด 1-2 ชั่วโมง แม้จะเบื่อหรือง่วง เขาก็ไม่ได้แสดงออกให้เห็น สำหรับอาจารย์เห็นว่าใช้วิธีสอนแบบนี้ง่ายดี ก็เลยใช้วิธีสอนอยู่วิธีเดียวตลอดไป อาจารย์บางคนป้อนวิชาความรู้ให้นิสิตไปหมดแล้วไม่มีอะไรจะมาป้อนให้อีก ก็บอกให้นิสิตไปเข้าห้องสมุด นิสิตบางคนกลับบ้าน บางคนไปเล่นกีฬา บางคนเข้าห้องสมุดไปอ่านหนังสือพิมพ์ หนังสืออ่านเล่นที่ตนสนใจ

ข้าพเจ้าเข้ามหาวิทยาลัยปีแรก เรียน 4 วิชา ปีที่ 2 เรียน 3 วิชา ปีที่ 3 และ 4 เรียน 2 วิชา ฟังเล็กเซอร์ตลอดปี ทุกวิชาปลายปีมีการสอบไล่ (ไล่ออกไม่ใช่ไล่ให้ไปอยู่ชั้นสูงขึ้น) ปีแรกมีนิสิต 91 คน ปี 4 มีนิสิตเหลือไม่ถึง 20 คน ข้อสอบเป็นคำถามอัตนัย 1 หรือ 2 หรือ 3 ข้อ ข้าพเจ้าชอบคำถามแบบข้อเดียวมากกว่าหลายข้อ ฟังเล็กเซอร์มาหนึ่งปี ข้าพเจ้าอาจนำเรื่องต่างๆ สำคัญบ้างไม่สำคัญบ้าง หรือบางทีนอกเรื่องมาเขียนตอบได้เต็ม 4-5 หน้า กระดาษสมุดคำตอบเล่มใหญ่ของมหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าจดเล็กเซอร์ไม่เป็น อยู่โรงเรียนประถม มัธยม เขาก็ไม่สอนกันในวิชาภาษาไทย มีแต่หัดเขียนตามคำบอก ครูบอกทีละคำ ทีละประโยค ให้นักเรียนเขียนตาม ข้าพเจ้าจดเล็กเซอร์ พยายามจะจดทุกคำที่อาจารย์พูดก็จดไม่ทัน มีหน้าซ้ำ ตัวหนังสือที่เขียนด้วยความรีบเร่งตัวเองก็ยังไม่ออก มีบางคนเขาไปเรียนขวเลขมาจดเล็กเซอร์ เขาก็มีสมุดจดเล็กเซอร์ที่บันทึกข้อความได้ครบถ้วนเรียบร้อย มีหลายคนใช้เวลาฟังเล็กเซอร์เขาจดไว้เป็นคำหรือข้อความสั้นๆ หมดชั่วโมงเรียนแล้ว ก่อนที่จะลืม เขาจะนำ คำ ข้อความเหล่านั้นมาขยาย ต่อเติม เรียบเรียง บันทึกไว้ในสมุดจด

เล็กเซอร์อีกทีหนึ่ง

เมื่อข้าพเจ้าขึ้นมาเป็นอาจารย์สอนนิสิตระดับมหาวิทยาลัย ข้าพเจ้ายังคงใช้วิธีสอนแบบ “ป้อน” วิชาความรู้ อยู่ แต่ปรับปรุงการสอนของอาจารย์และการเรียนของนิสิตใหม่

ข้าพเจ้าไม่ “ป้อน” วิชาความรู้โดยการเข้าไปอธิบายบรรยายให้นิสิตจดทั้งชั่วโมง แต่จะย่อสรุปเนื้อหา พิมพ์เป็น Sheets แจกนิสิต ข้าพเจ้าจะมีเวลาพูดเพียง 5-10 นาที เขียนเรื่องเนื้อหาที่จะเรียน กิจกรรมที่นิสิต จะต้องทำไว้บนกระดาน กิจกรรมที่ให้นิสิตทำ ข้าพเจ้าเตรียมไว้ให้ทุกคนมีส่วนร่วมและให้เสร็จภายใน 30-40 นาที

ในภาคเรียนหนึ่ง ข้าพเจ้ากำหนดงานที่ให้นิสิตทำนอกห้องเรียนและส่งรายงานไม่เกิน 3 เรื่อง งานแต่ละชิ้น ข้าพเจ้าตั้งคำถาม หรือโจทย์ หรือประเด็นปัญหาให้ไปหาคำตอบ จำกัดคำตอบไม่ให้เกินหนึ่งหน้ากระดาษ สาม ประโยค หรือห้าบรรทัด เพราะงานทุกชิ้นข้าพเจ้าต้องตรวจ ดี ชม ให้เกรด แล้วส่งคืนเจ้าของ

สำหรับนิสิตปริญญาตรี ห้องที่มีจำนวนนิสิตมากๆ 50 คนขึ้นไป การทำงานที่ต้องส่งรายงาน ข้าพเจ้า ตรวจไม่ไหว จึงไม่กำหนดงานให้ทำเลย Sheets ข้าพเจ้าก็ไม่ได้แจก เพราะทำแจกไม่ไหว ข้าพเจ้าใช้วิธีให้สอบบ่อยๆ ข้าพเจ้าทำข้อสอบไว้หลายๆ ชุด ๆ ละ 100 ข้อบ้าง 50 ข้อบ้าง มีทั้งแบบผิด-ถูก และแบบ 4 ข้อให้เลือก เมื่อเรียนไปได้สามสัปดาห์ก็ให้นิสิตข้อสอบดู ให้เวลาทำ 20 นาที ให้ตอบลงในกระดาษอีกแผ่นหนึ่ง เก็บข้อสอบคืนหมดแล้วเฉลยคำตอบ ทุกคนรู้ว่าจุดอ่อนของตนอยู่ที่เรื่องอะไร ถึงปลายเทอมใช้ข้อสอบฉบับจริง ตามเรื่องเดียวกัน แต่ข้อถูกไม่เหมือนกัน ไม่มีนิสิตสอบตกเลย

ข้าพเจ้าภาวนาขอให้ทุกท่านที่กำลังทำงานให้ มศว อยู่ปัจจุบันนี้ มีพลังจิต พลังกาย เข้มแข็ง เพื่อจะได้พัฒนา มศว ให้เจริญยิ่งขึ้นไปชั่ววันรันดร์

สมิท พนมมโสธร

เรื่องจริงที่เขียนให้อ่านเล่น

อารัมภท

เป็นธรรมเนียมที่ขอบปฏิบัติกัน เมื่อมีการเลี้ยงส่งและให้ของขวัญแก่ผู้ที่จะครบเกษียณฯ ผู้รับเลี้ยงก็มักมีของที่ระลึกมาตอบแทน ปีกลายนี้เมื่อรับของแถมที่ระลึกจากคุณเกียรติ และคุณอโนทัย² ข้าพเจ้าเริ่มคิดถึงคราวข้าพเจ้าบ้างว่า จะเตรียมหาอะไรมาให้เป็นของที่ระลึกดี...ปากกาพร้อมคำจารึก...เหมือนของคุณเกียรติ...พวงกุญแจปลาเงินปลาทองเหมือนของคุณอโนทัย...ที่ค้นหนังสือทำด้วยแผ่นหนังจารึกคำกลอนไพเราะเหมือนของ...หรือ...ที่เปิดของทองเหลืองลงยาลายเทพพนมเหมือนของอาจารย์...ข้าพเจ้านึกถึงอะไรอีกหลายอย่างที่เคยได้รับแถมและเก็บไว้ ซึ่งน่ารักสวยงามทั้งนั้น แต่ก็ยังตัดสินใจไม่ได้ว่าอะไรจึงจะเหมาะที่สุด มีผู้แนะนำว่า ให้เอาผ้าเช็ดหน้าพันที่ช่อดอกไม้เล็กๆ พร้อมคำจารึก ข้าพเจ้าก็แย้งว่า นั่นเขาแถมของข้าร่วมกัน ในงานศพเราเพียงแต่แถมไปเพราะครบเกษียณฯ ผู้ช่วยคิดก็เสนอใหม่อีกว่า ให้ไปถ่ายรูปฟิล์มสี แล้วเขียนลายเซ็นและคำที่ระลึกอัดแจก ข้าพเจ้านึกไม่ออกว่าจะเขียนได้รูปว่าอย่างไร เขาก็แนะนำต่อว่า เขียนอะไรก็ได้ให้เป็นคำคมๆ ลึกๆ หน่อย เป็นต้นว่า “กันลิม” หรือ “สัญลักษณ์ของความภักดีต่อ ประสานมิตร ชั่ววันรันดร” หรือ “อยู่ประสานมิตร ชีวิตต้องสู้” หรือ...ข้าพเจ้ายังไม่รับข้อเสนอนี้ เพราะคิดว่ารูปถ่ายของข้าพเจ้าตอนนี้คงจะไม่น่าดูอะไรมากนัก อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าเลิกสนใจ ไม่ชอบดูรูปถ่ายของตัวเองมาสสามสิบกว่าปีแล้ว นี่อีกสามเดือนก็จะถึงวันครบเกษียณฯ ข้าพเจ้าต้องตัดสินใจลงมือเตรียมของที่ระลึก คิดว่าจะพยายามเขียนเล่าอะไรๆ ตั้งแต่มาอยู่ที่ประสานมิตรไว้ให้อ่านกันเล่น ๆ คงจะดี ชีวิตการทำงานของข้าพเจ้าที่ประสานมิตรนี้ นานถึง 26 ปี เรื่องที่จะเขียนเล่าให้อ่านทั้ง “เล่นๆ” และ “จริงๆ” มีมากมายเหลือเกิน แต่ข้าพเจ้าจะสามารถเขียนได้สักกี่มายน้อยก็ยังไม่ทราบ เพราะข้าพเจ้าไม่มีทักษะในการเขียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทำนองไหน ข้าพเจ้าชอบพูดมากกว่า อีกประการหนึ่ง เหมอนี่ซึ่งเป็นเหมอนสุดท้ายก่อนวันครบเกษียณ ข้าพเจ้ายังมีงานสอนอยู่ถึงสัปดาห์ละ 13 ชั่วโมง ทั้งระดับปริญญาตรีและโท ตรีจวิทยาณพนธ์อีกสองฉบับ ดังนั้น เรื่องที่จะให้อ่าน “จริงๆ” เป็นอันว่าไม่มี คงมีแต่ “เรื่องจริง” ที่จะให้อ่าน “เล่นๆ” ไม่ก็เรื่องดังที่ท่านจะได้อ่านต่อไปนี้

จากโรงเรียนเตรียมอุดมฯ

เป็นเวลาที่ข้าพเจ้าเพิ่งกลับจากอเมริกา กำลังไปรายงานตัวเยี่ยมเคารพท่านผู้อำนวยการ³ และอาจารย์ผู้ใหญ่ที่มาจากโรงเรียนเตรียมอุดมฯ⁴ คุณเกตุร⁵ มาพบ ขวนให้ไปทำงานกับอาจารย์สาโรช⁶ ที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงในซอยประสานมิตร อาจารย์ศีลา⁷ กลับจากอเมริกาก่อนข้าพเจ้า 5-6 เดือน ก็ย้ายไปอยู่ที่นั่นแล้ว อาจารย์อัมพา⁸ กลับมาก็คงจะไปอยู่ที่นั่นด้วย ดูเหมือนคุณเกตุรจะคอยทาบทาม ชักชวนทุกคนที่ไปเรียนต่ออเมริกา กลับมาให้ไปอยู่ประสานมิตร ความคิดที่จะย้ายไปเสียจากโรงเรียนเตรียมอุดมฯ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายใจ เพราะสถาบันแห่งนี้เป็นที่ๆ ข้าพเจ้าได้เข้าไปทำงานด้วยความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะในตัวเอง อาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ในสายตาของคนทั่วไปเวลานั้น ต้องเป็นคนที่มีความรู้สูง มีระเบียบวินัย เรียนเก่ง เพื่อนที่จบ อ.บ. ป.ม. พร้อมกัน บางคนไม่กล้าไปสมัครเป็นครูที่นั่น เพราะคิดว่าเขาคงเลือกเอาแต่คน “แก้วชา” กลัวเขาจะไม่รับ แต่ข้าพเจ้าไม่กลัว ได้ไปลองสมัครดู หากเขาไม่รับข้าพเจ้าก็ไม่ต้องเสียใจหรือผิดหวัง เพราะเป็นความจริงที่ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นคน “แก้วชา” ประวัติการเรียนก็ลุ่มๆ ดอนๆ เคยเป็น Top ครั้งใหญ่ๆ และเคย Fail ครั้งใหญ่ๆ มาแล้ว ข้าพเจ้ารู้ตัวดี แต่การณ์ปรากฏว่าโรงเรียนเตรียมอุดมฯ เขารับข้าพเจ้า หนังสือของท่านผู้อำนวยการสั่งให้ไปรายงานตัวเข้าทำงานฉบับนั้น ทำให้ข้าพเจ้าปลื้มปิติใจเป็นที่สุด ถึงกับนึกสัญญากับตัวเองว่า จะตั้งใจทำดีที่สุดอะไรก็ตามที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ใช้ และจะปรับปรุงตัวเองให้เป็นคน “แก้วชา” โดยสมำเสมอ ตลอดเวลา 6 ปีก่อนไปอเมริกา ข้าพเจ้าทำงานที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ด้วยความสุข สนุก และคิดว่าไม่เคยผิดสัญญาที่ให้ไว้กับตนเองนั้นเลย ข้าพเจ้าจึงยังคงเสียสละสภาพความเป็นอาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมฯ อยู่ บัดนี้ข้าพเจ้ากลับจากอเมริกา ได้ปริญญาโททางการศึกษามา หากว่าข้าพเจ้ายังอยู่ที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ต่อไปเขาก็คงให้สอนวิชาภูมิศาสตร์ฟิสิกส์อย่างเคย คงไม่ได้ใช้วิชาตามคุณวุฒิที่ได้มาใหม่โดยตรง อีกประการหนึ่งคุณเกตุรบอกว่าที่ประสานมิตรนั้น เขากำลังคิดก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูระดับปริญญาโทกัน ครูที่จะสอนระดับปริญญาตรีอย่างน้อยก็ควรได้รับปริญญาโท ผู้ที่สำเร็จปริญญาโทเวลานั้นมีอยู่ไม่กี่คน เพราะต้องไปเรียนจากต่างประเทศ เมื่อเปรียบเทียบความต้องการระหว่างโรงเรียนเตรียมอุดมฯ กับประสานมิตรแล้ว ข้าพเจ้าน่าจะจำเป็นสำหรับประสานมิตรมากกว่า ข้าพเจ้าจึงมิได้ใช้เวลานานในการตัดสินใจว่าจะเลือกอยู่ข้างใด ได้ตอบรับคำชวนของคุณเกตุรไป เรื่องการโอนการย้ายตามระเบียบราชการ ข้าพเจ้าไม่ต้องทำอะไรเลย คุณเกตุรจัดการให้เรียบร้อยทุกอย่าง และสองสัปดาห์ต่อมา ข้าพเจ้าก็เริ่มมาลงเวลาทำงาน ณ ที่ทำงานแห่งใหม่

มาอยู่ประสานมิตร

ข้าพเจ้าชอบประสานมิตรตั้งแต่แรกเข้ามาทำงาน จะนึกถึงเมื่อไรๆ ก็ยังมองเห็นภาพและรู้สึกในบรรยากาศนั้นได้เสมอ เป็นที่ๆ สงบเงียบ อยู่ด้วยกันเหมือนครอบครัว มีนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอยู่ราว 100 กว่า

คน อาจารย์ 19 คน อยู่ประจำข้างในทั้งหมด นอกจากอาจารย์หญิงสองสามคนที่อยู่ข้างนอก คำว่า “ชั้นสูง” ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกและสงสัยว่าจะมีอะไรต่างกับฝึกหัดครูบ้านสมเด็จฯ หรือจันทร์เกษม หรืออุบลฯ และฝึกหัดครูอื่นๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้ว เท่าที่ฟังจากคำบอกเล่าพูดคุยกันเวลานั้น ข้าพเจ้าได้ทราบว่าเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงนี้เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของท่านอาจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ผู้ที่ซึ่งปรารถนาที่จะให้เยาวชนไทยทั้งหลายได้มีครูที่มีบุคลิกภาพดีเป็นพิเศษ “ครูชั้นสูง” ในที่นี้ ข้าพเจ้าเข้าใจเอาเองว่า คงต้องเป็นครูที่มีจิตใจสูง มีสติปัญญาสูง มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบสูง หลังจากเข้าไปอยู่ที่นั่นไม่กี่วันข้าพเจ้าก็ได้สังเกตเห็นว่ากิจวัตรประจำวันที่นักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงต้องปฏิบัติกันอยู่นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมซึ่งจะนำไปสู่ความเป็น “ครูชั้นสูง” ตามที่ข้าพเจ้าเข้าใจได้จริง งานและหน้าที่ทุกอย่างตั้งแต่ตื่นตีห้าฝึกกายบริหาร จนสวดมนต์เข้านอนสามทุ่ม เขาเหล่านั้นปฏิบัติกันอย่างมีระเบียบ ตรงเวลา และเสร็จทันเวลา ห้องนอน ห้องน้ำ เฝ้ายนอน สะอาดเรียบร้อย ไม่มีชอกมูมใดที่ต้องปิดบัง เพราะความไม่น่าดู มีอาจารย์ดูแลใกล้ชิดตลอดเวลา แม้กระทั่งนอนแล้วเที่ยงคืน ตีหนึ่ง อาจารย์ก็ยังขอมาเดินตรวจฉายไฟดูอยู่เสมอ ท่านผู้อำนวยการเอง ผู้ดูแลทั้งบ้านของท่านเข้ามาอยู่ในประธานมิตร ท่านนำเขาเหล่านั้นตัดหญ้า ปลูกต้นไม้ จนบริเวณท้องทุ่งรกกลายเป็นสนามฟุตบอลมีต้นไม้ใหญ่ๆ ขึ้นเขียวครึ้มอยู่รอบๆ และทั่วๆ ไป ในเวลาต่อมา “ก้ามปูต้นนั้น ผมปลูกกับมือผมเอง” ข้าพเจ้าได้ยินวิทยากร¹⁰ ที่เราเชิญมาสอนนิสิตปริญญาโทบอกกับใครคนหนึ่ง ขณะที่เขายืนคุยกันอยู่บนระเบียงชั้นสี่ของตึกเก่า มิใช่แต่วิทยากรผู้คนเดียว นักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงคนอื่นๆ เมื่อเข้ามาที่ประธานมิตรเขามักจะบอกกับใครๆ อย่างนี้เสมอ “ยุคาลิปัตต์ต้นนั้น...ศรีตรังต้นนั้น...ขงโค...มะม่วงต้นนั้นๆ...ผมปลูก...พวกผมปลูก” แต่ระยะ 4-5 ปีมานี้ เมื่อเขากลับมากันในวันคืนสู่เหย้าของ “แสนแสบ 168” ใครๆ ก็ได้ยินแต่คำทวงถามจากพวกเขา “ต้นก้ามปูใหญ่ริมสนามฟุตบอลหายไปไหน...ต้นสักข้างคู่นั้นหายไปไหน...เขาตัดทิ้งเสียแล้วหรือ...” ข้าพเจ้าอยากจะตอบเขา แต่บัดนี้เขาก็คงทราบความจริงกันแล้ว ต้นก้ามปูนั้นอยู่มาถึงยี่สิบกว่าปีก็แก่ ผุตายไปเอง ต้นสักอาจมีอายุถึงสองร้อยปี แต่ก็ต้องตายไป เพราะน้ำท่วมประธานมิตรคราวใหญ่ๆ ในปีหลังๆ นี้ ที่นี้เราปลูกต้นไม้ขึ้นแทนที่อยู่ตลอดเวลา อธิการบดีคนปัจจุบัน ท่านคงรักต้นไม้ใบหญ้าเหมือนกันกับท่านผู้อำนวยการ หลวงสวัสดิฯ เพราะได้ยินท่านพูดถึงเรื่องต้นไม้ หรืออาจสั่งการเรื่องปลูกต้นไม้ไปแล้วตั้งแต่วันแรกที่ท่านเข้ามารับงาน

แสนแสบ 168

โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงตั้งขึ้นในปี 2492 สถาปนาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาในปี 2496 และเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี 2517 นักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงเป็นนักเรียนมัธยม 6 ชั้นนำที่กระทรวงฯ¹² คัดเลือกมาจากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ปีละ 30 กว่าคน รวมทั้งหมด 5 ปี มีด้วยกัน 168 คน เป็นชายล้วน เขาเหล่านั้นคือผู้บุกเบิกประธานมิตรมาด้วยน้ำมือและน้ำใจของเขาโดยแท้ ในหมู่อาจารย์ เรามักเรียกพวกนี้ว่า

“พวกขาสั้น” เพราะเมื่อเข้ามาสองปีแรกยังเป็นนักเรียนอยู่ จึงต้องนั่งกางเกงขาสั้น ไม่มี กศ.บ. รุ่นโตที่อยู่ ประสานมิตรนานถึง 7 ปี¹³ เท่าพวกขาสั้น รุ่นอื่นๆ อยู่เพียง 2 ปี¹⁴ หรือ 4 ปี¹⁵ เท่านั้น พวกขาสั้นจะกลับมา พบกันทุกปี ในวันนัดพบ ซึ่งเขาเรียกของเขาเองว่า “วันแสนแสบ 168” ทุกคนจะมา ไม่ว่าจะอยู่แห่งไหนใด มา เรือบินก็มี รถไฟก็มี รถเมล์ก็มี ที่ขับรถมากันเองก็มีมาก และที่เดินมาก็ดูเหมือนจะมีอยู่สักสองคน เขา พยายามมาถึงประสานมิตรทุกวันๆ ยึดบ้าน “อาจารย์หม่อม”¹⁶ เป็นที่พบบัน แล้วเขาก็จะพากันไปลอกคุชดูต เลนจากสระน้ำที่เขาเคยลงอาบเล่น ตัดหญ้า พรวนดินต้นไม้ที่เขาปลูกไว้ เล่นฟุตบอลในสนามที่เขาเคยเล่น พอ ตกเย็นเขาจะพากันไปกราบเคารพท่านผู้อำนวยการหลวงสวัสดิ์ที่บ้านของท่าน แล้วจึงกลับมารับประทานอาหารร่วมกัน บางปีก็จะไปทัศนศึกษา บางปีเขาก็ส่งทัศนศึกษาให้มาจัดอาหารที่ประสานมิตร อาจารย์และคนเก่าๆ แก่ๆ ที่เคยอยู่ร่วมสมัยกับเขา จะได้รับการติดตามเชิญให้มาให้ได้ในคืนนี้ เขาไม่เคยตกหล่นใครเลย แม้กระทั่ง แม่ขึ้น¹⁷ นายเขียว¹⁸ คุณนันทา¹⁹ ...ข้าพเจ้าเองไม่ได้สอนพวกขาสั้นเท่าใดนัก เคยแต่เข้าไปสอนแทนเป็นบางครั้ง บางคราวและบางกลุ่มเท่านั้น แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็ยังสังเกตเห็นว่าเขาตั้งใจกันมากเมื่อเห็นข้าพเจ้าเผลอเข้ามา ในงานของเขา นึกถึงอาจารย์ที่สอนและใกล้ชิดกับเขามากๆ อย่างอาจารย์ประเทือง²⁰ หรืออาจารย์มานิตย์²¹ ถ้า มางานแสนแสบ 168 ให้เขาสักครั้ง จะทำให้พวกขาสั้นดีใจกันขนาดไหน ยิ่งนานปีการนัดพบของพวกขาสั้นก็ ยิ่งกลมเกลียวเหนียวแน่นขึ้นทุกที อุณหภูมิผาผึ้ง พร้อมหน้าพร้อมตา ในปีหลังๆ มานี้ อาจารย์ไม่ได้พบแต่ เฉพาะลูกศิษย์ขาสั้น แต่ยังได้เห็นหลานศิษย์ สะใภ้ศิษย์ที่น่ารักๆ อีกด้วย “...ไปอยู่ไหน ทำไมจึงไม่มา...ไป บอกร...ให้มา จะชั่วดีมีจนยังงี้ก็ให้มา” เป็นคำถามเชิงคำสั่งของท่านอธิการสาโรช ท่านจำศิษย์ขาสั้นของท่าน ได้ทุกคน ท่านรู้ว่าใครไม่มาเพราะมาไม่ได้ หรือใครไม่มาเพราะไม่อยากมา ประสานมิตรอาจยังเป็นความหลัง อันขมขื่นของเขายู่ก็ได้ ในคืนนั้นกี่คนๆ ที่เข้ามาทักทายไหวกราบอาจารย์ ข้าพเจ้าดูไม่ออกว่าใครเป็นดอกเตอร์ ใครเป็นอธิการวิทยาลัยครู ใครเป็นคนบดี ใครเป็นศึกษาธิการเขต ใครเป็นซี 8 ซี 9 เพราะเขาไม่แสดง ทุกคน เป็นตัวของเขาเอง คือพวกขาสั้นเมื่อครั้งกระโน้น ข้าพเจ้าทราบว่ตำแหน่งหน้าที่จริงๆ ของเขาอยู่ในระดับที่ น่าภูมิใจทั้งนั้น ความมั่นคงของฐานะทางครอบครัวก็คงไม่ใช่น้อย ๆ เพราะข้าพเจ้าเห็นเพชร 7-8 กะรัตอยู่ที่ ตัวศิษย์สะใภ้แสนแสบคนหนึ่ง เป็นเพชรจริง ข้าพเจ้าต้องเข้าไปเตือน (ด้วยความอิจฉา) ว่าทีหลังอย่าใส่ของ อย่างนี้จะเป็นอันตรายแก่ตัวเอง งานนัดพบแสนแสบ 168 นี้ พวกขาสั้นบอกว่า เขากำหนดเวรกันจัดงานทุกปี ตอนหนึ่งในคำปราศรัยของท่านอธิการสาโรช ท่านก็ได้สั่งไว้ว่า “ให้จัดงานนี้ทุกปี จงอย่าได้หยุด จนกว่าจะไม่มี แสนแสบ 168 เหลืออยู่” เวลานี้แสนแสบ 168 เสียชีวิตไปแล้ว 6 คน²² ไชโย! งานแสนแสบ 168 ยังจะมีต่อไป อีก ตั้ง 162 ปี !

การเดินทางมาทำงาน

การเดินทางมาทำงานของข้าพเจ้า เข้ามาเย็นกลับ สมัยนั้นนับได้ว่า เป็นการเดินทางที่มีความสุขถ้าเทียบกับปัจจุบันนี้แล้ว รถมอเตอร์ไซด์²³ จากในกรุงเทพฯ มาหมดที่ซอยวัฒนา ถนนสงสืแสง²⁴ จากหน้าสถานีหัวลำโพงไปปากน้ำ นอกจากนั้นก็ไม่มีรถประจำทางอื่นอีก สามล้อถีบมีอยู่ทั่วไป เรียกได้ทุกแห่งและทุกเวลา ถนนสุขุมวิทเป็นถนนลาดยางกว้างขนาดสองเลนเท่านั้น เจียบและว่างทั้งวัน ข้าพเจ้านั่งสามล้อถีบจากบ้านซึ่งอยู่ที่ซอยกล้วยน้ำไทมาประสานมิตร ถ้าคนถีบไม่แก่มากนักจะใช้เวลาไม่เกิน 20 นาที²⁵ ค่ารถบาทเดียว ถ้าวันไหนรถสแตนด์รูนก่อนสงครามของข้าพเจ้าเกิดสตาร์ทติดขึ้นมา ข้าพเจ้าก็ขับมาเอง ใช้เวลา 4 นาทีเท่านั้น ค่าน้ำมันลิตรละ 83 สตางค์ จะขึ้นรถมอเตอร์ไซด์สะดวกสบาย ข้าพเจ้าขึ้นรถมอเตอร์ไซด์ที่ไรไม่เคยเย็น ไม่เคยเบียดเลยแม้แต่ครั้งเดียว มีที่ว่างให้นั่งอยู่ตลอดเวลา จะขึ้นตรงไหน ลงตรงไหน รถมอเตอร์ไซด์ให้ตรงนั้นทุกทีไป มีหน้าข้าบวงวันยังไปเจอกระเป๋ารถมอเตอร์ไซด์ที่เข้ามาไหว แล้วไม่ยอมเก็บค่าโดยสารเสียอีก เขาเป็นคนที่เคยเข้ามาเล่นและอาศัยอยู่ในบ้านเมื่อเด็กๆ จะยึดเย็ดให้เท่าใดก็ไม่ยอมรับ ทำให้ข้าพเจ้าต้องคิดอยู่จนบัดนี้ กระเป๋ารถมอเตอร์ไซด์คนนั้นควรรับขึ้นหรือเปล่า...หรือว่าเขาเป็นคนกตัญญู... ถนนเพชรบุรีตัดใหม่เวลานั้นยังไม่มี ตอนเย็นกลับบ้าน ไม่ต้องรีบร้อนไปไหน ข้าพเจ้าขอมั่งเรือจ้างไปขึ้นที่ซอยเอกมัย ได้ดูชีวิตสองฝั่งคลองซึ่งข้าพเจ้าไม่ค่อยได้เคยเห็น คลองแสนแสบน้ำยังใสและลึก มีเรือมอเตอร์ไซด์วิ่งประจำจากท่าไข่ แปรครัว ถึงประตูน้ำ ไม่มีเสียงของเรือหางยาวที่ทำลายประสาททั้งวันทั้งคืนอย่างเดี๋ยวนี้ เรือจ้างที่ข้าพเจ้านั่งนั้นเป็นเรือเล็ก ๆ นั่งได้ 2-3 คน มีคนยืนแจวข้างท้าย ค่าโดยสารก็ครั้งละ 1 บาท มีเรือเลี่ยมเงินเข้ามาจอดอยู่ในคลองหลายลำ ครอบครวัในเรือกำลังเตรียมอาหารเย็น หุงข้าว ตำน้าพริกกันแทบทุกครอบครั ข้าพเจ้าเห็นเด็กคนหนึ่งอายุไม่เกิน 3 ขวบโดดน้ำเล่น ตำน้าพูดว่าอยู่กันเป็นหมู่อย่างสนุกสนาน เหมือนยังกับว่าน้ำเป็นมาแต่กำเนิด ที่แปลกมากสำหรับข้าพเจ้าก็คือ ตอนที่เห็นคนในเรือใช้ขันจ้วงน้ำจากคลองขึ้นมาดื่ม...ทุกวันนี้ถนนสุขุมวิทเป็นถนนคอนกรีต กว้างหกเลน มีทางเดินเท้าต่างหากสองข้างถนน ข้าพเจ้าขับรถมาทำงานใช้เวลาไม่ต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง บ่อยครั้งถึงชั่วโมงครึ่ง ค่าน้ำมันลิตรละเกือบ 8 บาท ข้าพเจ้าจำเป็นต้องหาทางใช้รถประจำทาง รถมอเตอร์ไซด์ธรรมดา หรือพวกรถสองแถวนั้นข้าพเจ้าไม่คิดที่จะใช้ เพราะไม่มีแรงผจญภัยพอที่จะสู้กับการโดด การแย่ง การโหน การเหวี่ยง และการเบียดได้ ข้าพเจ้าได้พยายามที่จะขึ้นรถประจำทางปรับอากาศอยู่สามครั้ง ครั้งแรกขึ้นรถที่ป้ายชั่วโมงกว่า มีรถปรับอากาศผ่านมาคันเดียว ไม่หยุดรับเพราะมีคนโดยสารนั่งมาเต็มหมดแล้ว ครั้งที่สองขึ้นรถที่ป้ายชั่วโมงกว่า มีรถผ่านมาสองคัน ไม่หยุดรับอีก เพราะคนนั่งมาเต็มทั้งสองคัน ครั้งที่สามไปขึ้นรถอีกชั่วโมงกว่า คราวนี้มีรถผ่านมาสสามคัน ไม่หยุดรับอีก เพราะแต่ละคนนอกจากที่นั่งจะเต็มแล้ว ที่ยืนก็ยังมีอีกด้วย ลงท้ายก็ต้องเรียกแท็กซี่ซึ่งแพงเสียยิ่งกว่าขับรถของเราไปเอง ความพยายามที่จะขึ้นรถประจำทางหมดกันเพียงเท่านี้ การเดินทางมาทำงานของข้าพเจ้าสมัยนี้จึงเป็นการเดินทางที่มีความทุกข์

วัน ๆ ในประสานมิตร

เช้า หลังจากเซ็นชื่อลงเวลามาทำงานแล้ว อาจารย์ประสานมิตรก็อยู่กันไปทั้งวัน ไม่มีอะไรที่จะต้องออกไปไหนกันอีก ไม่มีใครคิดแม้แต่อยากจะทำอาหารกลางวันข้างนอก เพราะต้องไปถึงราชวงศ์ ย่านสุขุมวิทไม่มีร้านขายอาหารเลย อาจารย์ทั้งหมดรวมทั้งท่านอธิการฯ รับประทานอาหารกลางวันพร้อมกันที่ระเบียงหน้าห้อง 211 ตึกสองเก่า อาหารมาจากโรงครัว เป็นพวกข้าวแกงธรรมดาๆ แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าร่อยทุกมื้อ อาจจะเป็นเพราะเราไม่มีอะไรอื่นรับประทานกันเลยทีเดียวทั้งวัน หรืออาจเป็นฝีมือของแม่ขึ้นก็ได้ แต่คนอื่น อาจารย์ศิลา อาจารย์อัมพา คงไม่รู้สึกร่อยเท่าข้าพเจ้า เพราะเห็นตักน้อยกว่าข้าพเจ้าทุกมื้อ ได้ยินใครพูดกันว่าเขาคิดค่าอาหารเดือนละ 12 หรือ 15 บาท ข้าพเจ้าจำไม่ได้แน่ แต่ไม่เห็นมีใครมาทวงหรือมาเก็บ เมื่อถามคนที่มาจัดโต๊ะว่าจะให้เงินที่ใคร เขาก็ได้แต่ยิ้มๆ และตอบว่า “ไม่เป็นไรหรอกค่ะ ขอให้อาจารย์มาทานและขอให้ร่อยก็แล้วกัน”...จนบัดนี้ข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้ชำระค่าอาหารกลางวันนั้นเลย ข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งใจจะกินฟรี แต่ข้าพเจ้าเป็นหนี้ใครไม่ทราบ? เวลาอาหารกลางวันเป็นเวลาที่คุณอาจารย์ทั้ง 20 คนได้มาคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ข้าพเจ้าเคยถกเถียงกับอาจารย์นิยม²⁶ เรื่องคำว่า “ประสบการณ์” อยู่ถึงสามวันยังไม่จบ ยิ่งพูดก็ยิ่งมองเห็นอะไรๆ มากขึ้น เกิดมองเห็นคนละเรื่องคนละทางก็เกิดการเถียงกันขึ้น ยิ่งเถียงก็ยิ่งคิด ยิ่งคิดก็ยิ่งมองเห็นอะไรกว้างไกลออกไป และลึกยิ่งขึ้น ท่านอธิการสาโรชผู้ต้นคิดใช้คำนี้ ท่านก็นิ่งฟังเฉยๆ ไม่ตัดสิน ไม่ออกความเห็นแม้แต่บอกว่าใครผิดใครถูก แต่ท่านก็คุยด้วยเพียงสองสามคำ ซึ่งทำให้รู้ว่าเราถูกทั้งสองคนแต่ถูกกันไปคนละทาง ปัจจุบันนี้สังคมที่กว้างและใหญ่ของประสานมิตร ทำให้ข้าพเจ้าบังเอิญเจออาจารย์นิยมเพียงปีละไม่เกินสามครั้ง อยู่กันคนละตึก คนละคณะ รับประทานอาหารกันคนละร้าน คนละโรง สอนกันคนละเรื่อง คนละแนววิชา มิฉะนั้นแล้วก็คงได้มีโอกาสมาถกเถียงเรื่อง คำว่า “ประสบการณ์” กันอีก และก็จะได้ทราบว่าสรุปกันได้หรือจะมีเรื่องถกเถียงกันมากยิ่งขึ้นไปอีกว่าเดิม

ห้องพักอาจารย์ ห้องเรียนทั้งหมดอยู่ที่ตึกสาม ตึกหนึ่ง²⁷ และตึกสอง²⁸ เป็นตึกนอนของนิสิต วันหนึ่งๆ อาจารย์ได้แต่นั่งอ่านตำรา เตรียมการสอน ถ้าจะคุยกันก็คุยแต่เรื่องนิสิต เรื่องวิชาที่สอน เรื่องการสอน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าสังคมเล็กๆ และโดดเดี่ยวของประสานมิตรระย้านั้น ทำให้ข้าพเจ้าออกมาทางวิชาการขึ้นมิใช่น้อย เวลานั้นในวงการศึกษานานาชาติกำลังพูดถึงเรื่องการศึกษาแผนใหม่ หลักปรัชญาการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ โรงเรียนมัธยมแบบประสม จิตวิทยาการเรียนรู้ ข้อสอบปรนัย การให้คะแนนเป็นระดับอักษร กิจกรรมนักเรียนเหล่านี้ ล้วนเป็นเรื่องใหม่ในเมืองไทย ใครไปเรียนอเมริกาก็กลับมากลางจะถูกเชิญ (เกณฑ์) ให้ไปพูด ไปสอน ให้คนที่เขาไม่รู้ได้ยินได้ฟังกัน ครุศาสตร์ จุฬาฯ ให้ข้าพเจ้าไปสอนวิชาวิธีสอนสังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ให้ข้าพเจ้าไปออกอากาศเดือนละสามรายการ ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องแทรกอะไรที่เป็นการศึกษาแผนใหม่ไว้ในนั้นด้วย ปริญญาโททางการศึกษาที่ข้าพเจ้าเพิ่งได้มาจากอเมริกานั้น ไม่ทำให้ข้าพเจ้ามั่นใจว่า ได้รู้อะไรจริงเกี่ยวกับการศึกษาแผนใหม่ เพราะ

ต้องรีบเร่งเรียนให้เสร็จภายในเวลาปีเดียว ข้าพเจ้าจับความได้แต่เพียงผิวๆ เฝินๆ จากตำราการศึกษาแผนใหม่ที่เขากำหนดให้อ่านมากมายหลายเล่ม ทุกด้านทุกแนว ยิ่งหนังสือของจอห์น ดิวอี้ ด้วยแล้ว แม้แต่นักศึกษาอเมริกันที่กำลังเรียนปริญญาโทอยู่ด้วยกัน หลายคนยังบ่นว่าไม่รู้เรื่อง ข้าพเจ้าก็ได้แต่ขยี้หนังสือตำราเหล่านั้นกลับเมืองไทยด้วย เพื่อจะได้มาอ่านต่อบ้านให้รู้เรื่อง คล้ายกับว่า “รับปริญญามาก่อนแล้วค่อยผ่อนหาความรู้ทีหลัง” เมื่อจะต้องไปพูดหรือสอนเรื่องการศึกษาแผนใหม่ ข้าพเจ้าจึงจำเป็นต้องเตรียมตัวไว้ให้รู้ดี และถูกต้องมากที่สุด การพูดคุยกั้ถามอาจารย์ที่อยู่ด้วยกัน ทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจหลักวิชาที่อ่านจากตำรามากขึ้น ครั้งหนึ่ง ขณะที่ข้าพเจ้าพยายามแปลความหมายของหลักประชาธิปไตยข้อที่ว่า “Respect for Human Personality” อาจารย์นาฏเจลิยวิ²⁹ แนะนำว่า “ก็ถือว่าเขาเกิดมาเป็นมนุษย์คนหนึ่งเหมือนกัน” การใช้คำว่า “ถือ” แทนคำว่า “นับถือ” ทำให้ข้าพเจ้าได้คิดและเข้าใจความหมายของหลักประชาธิปไตยข้อนี้ กว้างและไกลออกไปอีกมาก คำว่า “respect” แปลเป็นไทยว่า “เคารพหรือนับถือ” ในสังคมไทยเรามักจะเคารพหรือนับถือแต่ผู้ที่เป็นใหญ่กว่า แก่กว่า เก่งกว่า และมีบุญคุณกับเรา การนับถือนั้นก็มีความรู้สึก “เกรง (ใจ)” และ “กลัว” อยู่ด้วย เราไม่เคารพนับถือ คนที่ด้อยกว่า แต่ในสังคมประชาธิปไตย ถ้าใครเกิดมาเป็นมนุษย์ก็ต้องถือว่าเขาเป็นมนุษย์ (ไม่ใช่ภูตผีเทวดา สัตว์ หรือต้นไม้) ถ้าเขาเป็นมนุษย์ชนิดใดก็ต้องถือตามความเป็นจริงของเขา ต้องนับเขาอยู่ในหมู่ ในพวก และกติกาของหมู่พวกด้วย ไม่มีการแบ่งแยกกีดกันหรือยกเว้น ส่วนการเคารพนั้น ทุกคนเคารพซึ่งกันและกัน ไม่เลือกวัย วุฒิ และฐานะ

นับว่าเป็นโอกาสดีของข้าพเจ้าและเป็นโชคดีของประสานมิตร ที่มีท่านอธิการสาโรชเป็นผู้นำ ท่านผู้นี้อยู่อักษรศาสตร์ จุฬาฯ ปีสี่ เมื่อข้าพเจ้าอยู่ปีหนึ่ง พังจากคนอื่นเขาพูดกัน เขาว่าท่านเป็นคนเรียนเก่ง ท่านเป็น “Perfectionist” ท่านเป็นคนมี “clear thinking” ท่านพูดสำเนียง เขียนสำนวนภาษาอังกฤษ เพราะมาก เวลานั้นท่านก็เพิ่งจบ Ph.D. จากอเมริกา ข้าพเจ้าคิดว่าท่านคงรู้เรื่องการศึกษาแผนใหม่มากและดีกว่าใครๆ จึงได้พยายามติดตามฟังท่านพูดทุกครั้งไม่ว่าที่ใด เข้าไปนั่งเรียนกับนิสิตในชั้นที่ท่านสอน ข้าพเจ้าได้รู้และเข้าใจอะไรหลายอย่างซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยรู้และเข้าใจมาก่อน ท่านเป็นคนพูดเรื่องยากให้ฟังง่าย เป็นครูสอนแบบปาฐกถาเก่งที่สุดที่ข้าพเจ้าได้พบมา ฟังท่านพูดเรื่องปรัชญาการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ หรืออุดมคติประชาธิปไตยเพียง 2 ชั่วโมง ข้าพเจ้าเกิดความเข้าใจดีกว่าที่ไปเรียนอยู่ทั้งปี ฟังท่านพูดเรื่องวิธีสอนอ่านแก่เด็กประถมเพียง 2 ชั่วโมง ข้าพเจ้าเกิดความรู้เท่ากับได้เรียนมาทั้งหมดรายวิชา ท่านเป็นคนเขียนเรื่องยากให้อ่านง่ายด้วย ข้าพเจ้าอ่านภาคนิพนธ์ภาษาอังกฤษของท่าน เข้าใจได้ดีกว่าอ่านตำราภาษาอังกฤษ ภาคนิพนธ์ฉบับหนึ่งที่ท่านเขียนเมื่อครั้งเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัย Ohio State เขาเก็บไว้ที่ห้องสมุดคณะ มีคำชมที่หน้าปกว่า เป็นผลงานระดับ “Excellence” และว่านักศึกษาอเมริกันน้อยคนที่จะสามารถเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างนั้น

เวลานั้นยังไม่มีการสอนภาคคำ อาจารย์มีเวลาว่างเป็นของตัวเองมาก ทุกเย็นถ้าไม่เล่นแบดมินตันหรือ

ป้องกันเอง ก็จะมาดูนิสิตซ้อมฟุตบอลที่สนาม วันไหนนีสิตไปแข่งที่อื่น ท่านอธิการ อาจารย์ทุกคน คนงาน ภารโรง ทั้งหมดประสานมิตร จะพากันไปเชียร์ ทีมรักบี้ของประสานมิตรเคยชนะเลิศ³⁰ และเข้ารอบชิงชนะเลิศกับทีมวชิราวุธ³¹ ซึ่งเป็นทีมที่แข็งแกร่งที่สุดในประเทศมาแล้ว ทีมฟุตบอลของเราที่เคยเข้ารอบชิงชนะเลิศกับทีมธรรมศาสตร์³² ซึ่งเป็นทีมที่เก่งที่สุดมาแล้วเช่นกัน ก่อนวันแข่งทุกครั้งมี “Football Rally” เหมือนอย่างทีมมหาวิทยาลัยในอเมริกาเขาทำกัน เมื่อแข่งชนะกลับมา ท่านอธิการสาโรชเลี้ยงโต๊ะจีนฉลองเพื่อเป็นเกียรติแก่นักกีฬา ให้นักกีฬาทุกคนนำแขกหรือเพื่อนหญิงมาร่วมด้วย ทั้งนิสิตและอาจารย์ต่างรู้สึกอบอุ่นและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เวลาต่อมาในระยะหลังๆ ประสานมิตรเปิดการสอนภาคค่ำ อาจารย์เกือบทุกคนทำงานตั้งแต่แปดโมงเช้าถึงสองทุ่ม จำนวนอาจารย์เพิ่มจากสิบเป็นร้อย จำนวนนิสิตเพิ่มจากร้อยเป็นพัน นิสิตมีกิจกรรมมากมายหลายอย่าง ข้าพเจ้าได้รับฟังแต่เสียงบ่นจากนิสิตว่าอาจารย์ไม่สนใจ ไม่ไปดูกิจกรรมที่เขาจัดเลย แม้แต่อาจารย์ที่มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษา กิจกรรมเองก็ยังไม่เคยไปดูเขา นิสิตบางคนไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้จักอาจารย์ที่ปรึกษาของตน บางทีซื้อตั๋วไม่ได้เวลาไปแข่งฟุตบอลกับที่อื่น นักฟุตบอลก็นั่งรถสองแถวไปกันเอง ไม่มีใครไปดูหรือไปเชียร์เลย จะชนะหรือแพ้ก็ไม่มีใครสนใจ ไม่มีใครทราบ เมื่อไม่มีใครสนใจนิสิตผู้มีพลังแรงอยู่ในตัวกันคนละมาก ๆ ต่างก็หันไปรวมกลุ่มอิสระกันขึ้นเป็นกลุ่มๆ กลุ่มเล็กกลุ่มน้อย บางทีกลุ่มละ 5 คนก็มี ตั้งชื่อกลุ่มต่างๆ กลุ่มอีสาน กลุ่มชาวใต้ กลุ่มบ้านสมเด็จฯ กลุ่มผู้หญิงเพื่อประชาชน หรืออะไรทำนองนี้ ข้าพเจ้าก็จำไม่ได้แน่ แต่ละกลุ่มทำกิจกรรมตามชอบใจและตามสะดวกของตน ไม่ต้องห่วงว่าฝ่ายอาจารย์หรือใครจะมาดูหรือว่าอะไร กิจกรรมแสดงบนเวที การอภิปราย ดนตรี ฉายหนัง มีแทบทุกวัน พื้นที่ประชุมเต็มไปด้วยเศษขยะที่ผู้เข้าชมทิ้งกันไว้ ห้องน้ำที่หอประชุมทุกห้อง โถส้วมเต็ม ส่งกลิ่นไม่สะอาดตลอดเวลา กิจกรรมที่กลุ่มต่างๆ จัดกันนั้น ส่วนมากเป็นการหาเงินไว้ให้กลุ่มทำกิจกรรม ไม่ว่าจะทำกิจกรรมอะไรจำเป็นที่จะต้องใช้เงินกันทั้งนั้น จะแสดงการร่ายรำบนเวทีก็ต้องมีเงินไปเช่าเครื่องแต่งตัว จะทำความสะอาดกวาดมหาวิทยาลัยก็ต้องมีเงินไปซื้อหรือไปขน หรือไปยืม ไม่กวาด จอบ เสียม เงินบำรุงกิจกรรมนิสิตทีมมหาวิทยาลัยฯ จัดสรรแบ่งปันให้ก็ไม่พอ การทำกิจกรรมของนิสิตบางทีก็ดูคล้ายกับจะทำหายหรือทดสอบความสนใจของสังคม ถ้าฝ่ายอาจารย์ยังเฉยๆ กันอยู่ พฤติกรรมทำหายก็แรงขึ้นแต่เดชะบุญ เด็กประสานมิตรของเรานี้ดี ไม่เคยทำให้ฝ่ายอาจารย์สติเสียถึงกับต้องลงมือ “สั่งสอน” กันอย่างถึงเป็นถึงตาย

อำลาจากประสานมิตร : บำเหน็จหรือบำนาญ

ข้าพเจ้ามีอายุราชการ 36 ปี ที่จริงควรจะถึง 40 ปี ถ้าไม่ต้องรอเสีย 3 ปี กว่าจะได้บรรจุตอนเข้ารับราชการ และถ้าไม่ไปอยู่เมืองนอกเสีย 3 ปี ตอนที่เขานับทวีคุณให้ เพราะเป็นคนไม่มีนิสัยเตรียมอนาคตมาแต่ไหนแต่ไร จึงเพิ่งจะมาคิดถึงเรื่องอายุราชการตอนครบเกษียณนี้เอง มีผู้ถามว่าจะรับบำเหน็จหรือบำนาญ มี

คนเคยบอกข้าพเจ้าว่า ถ้ารับบำเหน็จก็จะได้เท่าๆ กับบำนาญ 4 ปี ข้าพเจ้าไม่มีโรคภัยไข้เจ็บประจำตัวเลย อยู่
 ประสานมิตร 27 ปี เคยลาป่วยเป็นไข้หวัดเพียง 5 วันเท่านั้น ข้าพเจ้าไม่เคยคิดเรื่องจะรับบำเหน็จ แต่มีผู้แนะนำ
 อีกว่า ถ้าจะให้แน่ควรไปให้หมอตรวจดวงชะตาว่าจะหมดอายุเมื่อไร หมอยาข้าพเจ้าก็ยังไม่ยอมให้มาตรวจร่างกาย
 ข้าพเจ้าเลย อยู่มา 60 ปีนี้ เคยให้หมอยาตรวจร่างกายสองครั้งเท่านั้น เพราะจำเป็นตอนที่จะไปเรียนเมืองนอก
 ข้าพเจ้าไม่อยากจะรู้ว่ามิโรคอะไรอยู่ในตัว ข้าพเจ้าไม่อยากจะรู้ว่าจะตายเมื่อไร ไม่คิดเสียด้วยซ้ำว่าเกิดมาแล้วต้องตาย
 ถ้าหมอเกิดทำนายไม่แม่น ไม่ตายภายใน 4-5 ปีนี้ ข้าพเจ้าจะทำอย่างไร บำเหน็จที่รับมาก็ใช้ไปหมดแล้ว เพราะ
 ข้าพเจ้ามีนิสัย “มีเท่าไรใช้ (หมด) เท่านั้น” สู้รับบำนาญดีกว่า มั่นใจได้ว่าจะมีเงินเดือนใช้ทุกเดือนเหมือนกับ
 ยังรับราชการอยู่ แต่ดีกว่าที่ไม่ต้องทำงานและรับผิดชอบอะไร ข้าพเจ้าจะได้รับบำนาญเดือนละประมาณ 6,000
 บาท หักภาษีแล้ว ที่เขียนความจริงไว้ให้ทราบ ณ ที่นี้ ก็เพื่อจะได้ให้ท่านที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ลอง
 เปรียบเทียบดูกับบำนาญของท่านเมื่อท่านครบเกษียณฯ เงินเดือนเดือนสุดท้ายของข้าพเจ้าอีกหนึ่งขั้นจึงจะเต็ม ซี 7³³
 อาจารย์มหาวิทยาลัยทุกคนมีโอกาสที่จะไปได้ถึง ซี 10³⁴ หรือ ซี 11 ถ้าขยันผลิตผลงานทางวิชาการ ศิษย์ กต.บ.
 ที่นั่งทำงานอยู่ห้องติดกับข้าพเจ้าเป็นศาสตราจารย์ เงินเดือนจนเต็มขั้น ซี 9 อยู่แล้ว ยังอีกตั้ง 7-8 ปี จึงจะ
 ครบเกษียณฯ บุคคลแบบนี้จะได้บำนาญมากกว่าข้าพเจ้าขนาดไหน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะไม่มีใครที่จะได้รับบำนาญ
 น้อยเท่าข้าพเจ้าถ้าอยู่ไปจนครบเกษียณฯ ถ้าไม่เปรียบเทียบกับใคร บำนาญที่ข้าพเจ้าได้รับนี้ก็มากพอสำหรับ
 ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีภาระที่จะเลี้ยงดูใคร ไม่มีความจำเป็นที่ต้องใช้เงินในเรื่องเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
 เพราะไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทุกวันอีกแล้ว เรื่องอาหารการกิน ข้าพเจ้ากลับไปชอบของง่าย ๆ เหมือนที่
 เคยรับประทานเมื่อครั้งเป็นเด็ก ข้าพเจ้าเติบโตขึ้นมาจากครอบครัวที่ประหยัด จำได้ว่าอาหารประจำวันมีผัก
 เป็นส่วนมาก ทั้งสดที่เป็นเครื่องจิ้มและสุกที่อยู่ในแกงหรือต้ม หรือผัด เนื้อหมู เนื้อวัว ใช้น้อยมาก ทั้งๆ ที่เนื้อ
 หมูกิโลละ 8 สตางค์ เนื้อวัวกิโลละ 5 สตางค์ เท่านั้นเอง ไก่ นั้นแทบไม่รับประทานกันเลยทั้งปี เพราะไก่แพง
 มากตัวหนึ่งราว 12 สตางค์ เดี่ยวนี้ข้าพเจ้าชอบรับประทานแต่ผัก ยิ่งวันไหนไปพบรถบรรทุกหมูหรือวัวที่เขากิน
 ไปส่งโรงฆ่าสัตว์ ข้าพเจ้าก็รับประทานเนื้อของมันไม่ลงไปหลายเดือน ข้าพเจ้ามีเรื่องที่จะต้องใช้จ่ายเงินเปลือง
 อยู่อย่างเดียวคือเรื่อง “เล่น” ข้าพเจ้าเล่นแค็คคัส บอนไซ สะสมต้นไม้แปลกๆ เลี้ยงสุนัข นิสัยเอาชนะของ
 ข้าพเจ้า บางทีก็ทำให้สิ้นเปลืองเงินไปมากแค็คคัสบางชนิดซื้อมาราคาแพงๆ เลี้ยงอยู่ได้ปีสองปีตายไปก็ไปซื้อ
 มาอีกใหม่ พยายามไปซื้อมาเลี้ยงอยู่ถึงสามครั้งในระยะสิบปี ก็ไม่สามารถจะเลี้ยงให้มันออกหน่อแพร่พันธุ์ได้
 มันเจริญงอกงามแล้ว มันก็หมดอายุไปเฉยๆ ต่อนี้ไม่มีเวลาดูมันมากขึ้น ข้าพเจ้าคงเอาชนะมันได้บ้าง อย่างไรก็ตาม
 การซื้อต้นไม้มาเล่นนั้น ข้าพเจ้ายังไม่เคยซื้ออะไรแพงกว่าต้นละ 70 บาท ถ้าอยากได้จริงๆ ก็ต้องรอให้พวกนัก
 เพาะนักเลี้ยงเขาส่งมาขายในตลาดมาก ๆ จนราคาลดลงพอที่จะซื้อได้ ถ้าไม่ยอมจ่ายเงินมากก็ต้องรอนานหน่อย
 ข้าพเจ้าหมายตาต้นโพธิ์แคระมาสี่ปีแล้ว จนบัดนี้ราคาก็ยังไม่ต่ำกว่าต้นละ 400 บาท ต้นโพธิ์แคระนี้เหมือนต้น
 โพธิ์อายุร้อยๆ ปี ที่อยู่ตามวัด แต่ย่อส่วนทั้งใบ ลำต้น ราก ลงมาปลูกอยู่ในกระถางแบนๆ เล็กๆ งามน่ารักมาก

ศิษย์ - อาจารย์

เป็นครูมา 30 กว่าปี ข้าพเจ้ามีลูกศิษย์มากมาย อาจถึงหมื่นคนก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะตกหน้าที่ต้องสอนวิชาที่บังคับให้ทุกคนเรียน เมื่ออยู่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ข้าพเจ้าสอนภูมิศาสตร์กายภาพ 17 ห้อง ๆ ละ 1 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ มาอยู่ประสานมิตร สอนวิชาการเรียบวิธีสอนทั่วไป และการประเมินผลทางการศึกษา ซึ่งบังคับสำหรับ กศ.บ. ทุกคน ข้าพเจ้าไม่สามารถจำลูกศิษย์ของข้าพเจ้าได้หมด จำได้แต่คนที่แปลก ดั่ง เเด่น มากๆ เเด่นดังทางร้ายก็จำได้มากกว่า เเด่น ดัง ทางดี คนดี ๆ เจียบ ๆ อีกหลายพันคนที่ข้าพเจ้าจำเขาไม่ได้ โปรดอภัยแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด แต่ไม่มีอะไรจะประทับใจคนที่เป็นครูเท่ากับรู้ว่า คนที่เคยเป็นศิษย์เขาไม่ลืม “ภูมิศาสตร์ที่เรียนกับอาจารย์ ผมยังนำไปใช้ได้อีกสองปีในมหาวิทยาลัยอเมริกา” เป็นคำพูดของศิษย์เตรียมอุดมฯ³⁵ คนหนึ่งซึ่งจากไปเป็นเวลานาน จนตอนที่พบกันนั้น เขาเกือบจำรูปร่างหน้าตาข้าพเจ้าไม่ได้แล้ว แต่เขายังจำสิ่งที่ข้าพเจ้าสอนได้อยู่ (ข้าพเจ้าสอนดี หรือสมองเขาดี?...ยังเป็นปัญหา) หมู่นี้ข้าพเจ้าได้ยินคนระดับ คณบดี อธิการบดี อธิบดี แนะนำหรือพูดถึงข้าพเจ้ากับใคร ๆ ว่าเป็น “อาจารย์ผม” ข้าพเจ้าก็อดที่จะปลาบปลื้มใจเสียมิได้ ทั้ง ๆ ที่รู้ความจริงว่า ท่านเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีความสำเร็จในชีวิต มีสมองดี อย่างว่าจะจะจำอาจารย์ได้เลยอะไร ๆ สำคัญ ไม่สำคัญ ท่านก็จำได้ทั้งนั้น

ความเป็นนักพูดของท่านอธิการบดี ทำให้ในสัปดาห์ปัจจุบันมีความสนใจในตัวท่านมิใช่น้อย เมื่อวันไหว้ครูที่แล้วมา ท่านประกาศในพิธีทั้งเช้าและค่ำว่า “...จินตนา ศีลา เต็มสิริ จุริพรหม...อาจารย์ของผม...” ในวันต่อมาเมื่อข้าพเจ้าเข้าห้องสอน ลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายของเขาวนข้าพเจ้าคุยว่า “อาจารย์จำ ดร.นิพนธ์ ตอนที่เป็ลูกศิษย์ได้ไหม?” ข้าพเจ้าก็บอกว่าจำได้ เขามีอะไรเด่นตั้งแต่เด็กแล้ว ถึงแม้นตอนที่ไม่ได้เป็ลูกศิษย์ก็จำได้ เพราะเขาเป็นฝ่ายเห็นอาจารย์ก่อน แล้วเข้ามาทัก มาไหว้ ทุกครั้ง ไม่เลือกว่าจะเป็นสถานที่ใด เวลาใด เขาปฏิบัติเช่นนั้นโดยสม่ำเสมอตลอดมา เมื่อวันที่มีเดินการกุศล ท่านอธิการบดีกำลังเดินอยู่กับอาจารย์และนิสิตกลุ่มใหญ่ ข้าพเจ้าไม่ทันสังเกต ท่านก็ทักข้าพเจ้า “อาจารย์ครับ” แล้วท่านก็ยกมือไหว้และหันไปบอกกับกลุ่มผู้ติดตามว่า “อาจารย์ผม” ท่านเป็นคนตัดสินใจได้เร็วไม่ต้องลังเลคิดว่า อธิการบดีควรจะเป็นฝ่ายเข้าไปหาไปไหว้ลูกน้อง หรือควรจะเป็นฝ่ายรอให้ลูกน้องเข้าไปหาไปไหว้ก่อน แม้กระทั่งตอนที่ท่านมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการแล้ว³⁶ วันหนึ่งท่านพบอาจารย์ประจำชั้นของท่าน³⁷ บนเรือบิน กำลังเดินทางไปต่างจังหวัดแห่งหนึ่ง เมื่อเตรียมตัวลงจากเครื่องบิน ท่านรัฐมนตรีก็แย่งกระเป๋าคณะกรรมาธิการของอาจารย์ประจำชั้นไปช่วยถือ อาจารย์ประจำชั้นก็ว่าข้างล่างนั้นข้าพเจ้าการขึ้นผู้ใหญ่ผู้น้อยของจังหวัดเขามารอรับกันเต็ม จะปล่อยให้ท่านรัฐมนตรีหอบของพะรุงพะรังลงไปยังงั้นได้ ท่านรัฐมนตรีก็ไม่ยอม หอบกระเป๋าคณะกรรมาธิการของอาจารย์ประจำชั้นลงเรือบินไปจนได้ แต่พอก้าวพ้นบันไดเรือบิน ท่านผู้ว่าฯ พร้อมด้วยผู้ติดตามท่านผู้ว่าฯ ก็เข้ามารับของไปจากท่านรัฐมนตรี กระเป๋าคณะกรรมาธิการของอาจารย์ประจำชั้นยังน้อยไป เพราะผู้ติดตามท่านผู้ว่าฯ อีกหลายคนที่มีมือยังว่างไม่มีอะไรให้ช่วยถือ... เมื่อข้าพเจ้าเล่าเรื่องเหล่านี้ให้นิสิตในชั้นฟัง ทุกคนฟังกันอย่างสนใจและชอบใจ แสดงความนิยมชื่นชมออกมาบนใบหน้าที่ย่อนวัยของเขา

หลังจากวันนั้นมา รู้สึกว่ามีนิสิตเข้ามาทักมาไหว้ข้าพเจ้ามากกว่าเคย หลายคนบอกชื่อตัวเองด้วยทุกครั้ง บางคนยังแถมบอกลักษณะแปลกของตัวเองด้วย เพื่อให้แน่ใจว่าข้าพเจ้าจะจำเขาได้

มีข่าวว่าข้าพเจ้าจะขึ้นชมยินดีกับลูกศิษย์ที่เขาไปเป็นใหญ่เป็นโต ดัง เด่น อยู่ในสังคมเท่านั้น วันหนึ่งมีศิษย์เตรียมอุดมฯ มาหาข้าพเจ้าที่ประสานมิตร ข้าพเจ้าจำเขาไม่ได้ เพราะเขาผอม ไทรม ผิวดำ แสดงว่ากำแดดมามาก ใส่เสื้อผ้าเก่าๆ ปอนๆ ดูแล้วไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นเด็กนักเรียนเตรียมฯ ที่แจ่มใส ขอบเล่น ขอบหัวเราะ ขอบวิ่งช่วยอาจารย์คนนั้นเลย อุดปรารภกับเขาไม่ได้ว่า “ทำไมเธอจึงปล่อยให้ชีวิตตกอับถึงเพียงนี้” เขาบอกว่าเขาตกงานมาหลายเดือนแล้ว ภรรยาซึ่งเป็นกรรมกรก็กำลังป่วย ลูกเล็กๆ อีกสองคนอดอยากไม่มีอะไรจะกินญาติพี่น้องตัดเขาหมด ข้าพเจ้าให้เงินเขาไปร้อยละ 30 ตั้งแต่นั้นข้าพเจ้าไม่ได้ข่าวจากเขาอีกเลย ข้าพเจ้าไม่เคยคิดว่าเขามาไกลหรือมาด้อมข้าพเจ้า แต่เขาทำให้ข้าพเจ้าสำนึกอยู่เสมอว่า “อาจารย์ยังเป็นความหวังสุดท้ายเมื่อศิษย์ถึงคราวอับจน” และหวังว่า “ศิษย์ (ของข้าพเจ้า) ก็ยังเป็นความหวังสุดท้าย เมื่ออาจารย์ (ของเขา) ถึงคราวอับจน”

คำว่า “อาจารย์” ทำให้จิตใจของผู้ถูกเรียกลดความแข็งกร้าวลงได้ เมื่อเป็นนิสิตไปฝึกสอนที่โรงเรียนสายปัญญา เด็กนักเรียนชั้นมัธยม 2 เรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” เป็นครั้งแรก ข้าพเจ้ารู้สึกดีใจและภูมิใจมากพยายามเตรียมการสอนอย่างระมัดระวังไม่ให้มีผิด เวลาสอนก็พูดจาสุภาพอ่อนโยน ไม่ดุ ไม่โมโห เพื่อให้สมกับที่เขาเรียก “อาจารย์” ปรากฏว่าเด็กๆ ก็ชอบข้าพเจ้ามาก ถึงวันสอบสอนเขาเอาใจช่วยข้าพเจ้าเต็มที่ ถามอะไรก็ตอบได้หมด ยกมือกันพริบๆ เสียอยู่น้อยหนึ่งข้าพเจ้ายังไม่ทันได้ตั้งคำถาม กำลังจะอธิบาย เด็กแกยกมือจะตอบเสียแล้ว คงจะเป็นเรื่องนี้หรืออย่างไรไม่ทราบ ข้าพเจ้าสอบสอนคราวนั้นได้คะแนน 60 เปอร์เซนต์^๓ ผู้ที่ข้าพเจ้าไม่เคยสอนเขา แต่ยอมตัวเป็นลูกศิษย์ เรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” ยังมีอีกมาก คนที่ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ บิมน้ำมัน อยู่แถวถนน แม่ค้าผลไม้ที่ตลาดทองหล่อ คนขับสองแถวในซอยประสานมิตร ตำรวจจราจรเหล่านี้เรียกข้าพเจ้า “อาจารย์” ทั้งนั้น เด็กอายุราว 10 ขวบที่บิมน้ำมัน พวกเขาเดิมลมรถให้เสร็จแล้ว เขาจะบอกว่า “เรียบร้อยครับอาจารย์” ข้าพเจ้าต้องควักเหรียญหนึ่งบาทออกมาทักเขาทุกครั้งไป วันหนึ่งข้าพเจ้าจอดรถไว้ในเวลาที่เขายังไม่เลิกห้ามจอด เมื่อชื่อของเสร็จกลับออกมาเห็นว่าตำรวจยืนอยู่ที่รถ ชักใจหาย เมื่อเข้าไปใกล้ตำรวจคนนั้นยกมือแตะหมวก คุณตำรวจที่อยู่มากซอยประสานมิตรนั่นเอง เขาบอกข้าพเจ้าว่า “ไม่เป็นไรครับอาจารย์ ผมดูไว้ให้แล้ว” เขาหมายความว่าเขาเฝ้าไว้ไม่ให้ตำรวจที่ขับมอเตอร์ไซด์เอาตัวมาใส่รถข้าพเจ้า ดูเอาเถอะไมตรีจิตที่คุณตำรวจมีต่อ “อาจารย์” นั้น มากเสียยิ่งกว่าความกลัวผิดในหน้าที่ของเขา

ครบเกษียณฯ - หมดแรงพอดิ

คนที่เขาหมดแรงก่อนเกษียณฯ เขาก็ลาออกกันไปหลายคน คุณนาฏเจลิยว คุณอัมพา คุณอำไพ คุณมานิต คุณละออง คุณศิริณี คุณกำธร คนที่ครบเกษียณฯ แล้วแต่ยังมีแรงเหลืออยู่เขาก็ไปทำงานต่อ เป็นอาจารย์ใหญ่

เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนราษฎร เป็นอาจารย์สอนวิทยาลัยเอกชน เป็นนายกหรือกรรมการสมาคมที่ทำประโยชน์ทางการศึกษา สำหรับข้าพเจ้าเอง แรงที่จะออกไปทำงานนอกบ้านทุกวันอย่างเคยนั้น หมดพอดีไม่มีเหลือ งานที่ยังมีแรงทำอยู่คือ “งานอดิเรก” ซึ่งทำของเราเองอยู่ที่บ้าน ไม่ต้องไปทำกับใครที่ไหน ทำแต่สิ่งที่เราชอบและอยากทำ ข้าพเจ้าชอบเย็บปักถักร้อย เพราะเมื่อเป็นเด็กครูให้คะแนนงานฝีมือเกือบเต็มทุกชิ้น ข้าพเจ้าชอบต้นไม้และสัตว์เลี้ยง สิ่งมีชีวิตสองอย่างนี้มีอยู่ในบ้านตลอดมาตั้งแต่ข้าพเจ้าโตจำความได้ แต่สัตว์เลี้ยงนั้นข้าพเจ้าเลี้ยงมาหลายปีแล้ว เป็นภาระต้องกก ต้องขัง ต้องแยก ต้องกัน ไม่สามารถจะเลี้ยงให้เขามีอิสระและปลอดภัยได้ นกหงส์หยกในกรงใหญ่ของข้าพเจ้าเพิ่มจำนวนขึ้นเกือบถึง 100 ตัว ตัวเมียแย่งรังกัน คาบไข่ คาบลูกอ่อนของตัวอื่นออกทิ้ง ตัวผู้ตีกัน กัดกัน จนตายทุกวัน เห็นแล้วมีแต่ความเศร้าและความกังวลใจ เลี้ยงต้นไม้สบายใจกว่ามาก ตั้งไว้ตรงไหน ปลูกลงตรงไหน ก็อยู่ตรงนั้น ไม่ต้องการก็ตัดหรือถอนทิ้งเสีย เรื่องที่ข้าพเจ้าอยากจะทำเป็นงานอดิเรกมีอีกสามเรื่องคือ อ่านหนังสือ เขียนหนังสือ และศึกษาเพลงคลาสสิก หนังสือที่ข้าพเจ้าจะอ่านคือพวกตำราเรียน หนังสือพระ ตั้งแต่ครั้งไหน ๆ ซึ่งข้าพเจ้ายังไม่ได้อ่าน หรืออ่านยังไม่จบ หรืออ่านจบแล้วแต่ยังไม่รู้เรื่องดี หนังสือที่ข้าพเจ้าจะเขียนคงไม่ใช่ตำรา เพราะไม่รู้ลึกซึ้งในการเขียน ทั้งจะหาคนอ่านไม่ได้ด้วย คงไม่ใช่นวนิยายเพราะข้าพเจ้าเขียนไม่เป็น อ่านก็ไม่มี เป็นคงจะเป็นเรื่องทำนองเดียวกันกับที่กำลังเขียนอยู่นี้ ไม่ต้องมีความเชี่ยวชาญในการเขียนอะไรมากนัก เคยพบเคยเห็นอะไรรู้สึกอย่างไรก็เขียนตรงๆ ไปตามความเป็นจริงนั้นๆ ไม่มีใครอ่านก็ไม่มีไร ข้าพเจ้ามีความสุขของข้าพเจ้าเองในการเขียนก็พอแล้ว ที่ว่าจะศึกษาเพลงคลาสสิกนั้น เพราะเวลานี้ข้าพเจ้ามีแผ่นเสียงเพลงเหล่านี้อยู่เป็นจำนวนมาก ท่านอาจารย์ ดร.ละม้าย มาศ⁴⁰ ให้ข้าพเจ้าไว้ ครั้งหนึ่งท่านเล่นและสะสมแผ่นเสียงเหล่านี้ เมื่อท่านฟังจนรู้และจำได้ทุกเพลง ทุกตอนของเพลงหมดแล้ว ท่านก็ไม่เล่นอีก เห็นข้าพเจ้าสนใจจึงนำมาฝากให้ ข้าพเจ้ารู้สึกขอบคุณท่านมาก ที่จริงข้าพเจ้าอยากฟังเพลงคลาสสิกมานานแล้ว แต่ไม่มีโอกาส เมื่อเป็นเด็กได้ฟังเพื่อนที่เขามาเป็นลูกคนมีเงินซ่อมเปียโนบ้าง ฟังในโบสถ์คาธอลิกบ้าง แผ่นเสียงแต่ละแผ่นก็ราคาแพงเกินกว่าที่จะสามารถซื้อมาเล่นได้ ข้าพเจ้าชอบและอยากจะทำอะไรๆ หลายอย่าง แต่พอถึงเวลาจริงเข้าอาຈจะไม่ทำอะไรเลย อยู่เฉยๆ

ที่ประสานมิตร ข้าพเจ้ามีชีวิตที่ดีตลอดเวลา 27 ปี ข้าพเจ้าไม่รู้สึกรำคาญงานที่ทำ ไม่เบื่อบุคคลที่ทำงานร่วมกัน ข้าพเจ้าไม่เหนื่อย ไม่ท้อ ไม่เคยคิดหนี แต่ความโมโหโกรธาอันมีบ่อย ข้าพเจ้าไม่เก็บอารมณ์โกรธ (อาจเก็บอารมณ์อื่น) ต้องระบายออกมาทันที ด้วยสีหน้า ท่าทาง และคำพูดที่รุนแรง ผู้ที่ทำให้โกรธและระบายความโกรธส่วนมากก็จะเป็นลูกศิษย์ เขาทำอะไรที่ไม่ถูกตา ไม่ถูกใจ เช่น สุนัขหรือในลิฟต์ ในห้องเรียน งานที่ทำมาส่งไม่เป็นอย่างที่อธิบายชี้แจงไว้ เมื่อได้หักท้วงว่ากล่าวแล้ว ข้าพเจ้าก็สบายใจและสุขใจ เมื่อเขาเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ทำสิ่งที่ไม่ถูกตาถูกใจนั้นอีก ข้าพเจ้ายังนึกขอบใจและขอโทษคนที่ทำให้โกรธและระบายความโกรธเหล่านั้นอยู่เสมอ งานส่วนใหญ่ของข้าพเจ้าเป็นงานสอน มีชั่วโมงสอนระหว่าง 9-15 ชม. ต่อสัปดาห์ ทุกเทอม

ตลอดมา วิชาที่สอนก็ไม่ยากลำบากอะไร เตรียมการสอน อ่านค้นคว้าหนักอยู่ตอนสอนแรกๆ เท่านั้น วิชา วผ.401⁴¹ ซึ่งเป็นวิชาบังคับของหลักสูตร กศ.บ.นั้น ข้าพเจ้าสอนติดกันมาทุกเทอมไม่ต่ำกว่า 10 ปี วิชาอุดมฯ 620⁴² ข้าพเจ้าสอนมาตั้งแต่ประสานมิตรเปิดปริญญาโทสาขาอุดมศึกษาและการฝึกหัดครู⁴³ ดูๆ ก็เป็นการซ้ำซาก น่าจะเบื่อ แต่จริงๆ แล้วไม่มีอะไรซ้ำซาก นิสิตเปลี่ยนกลุ่มใหม่ คนใหม่ มาเรียนทุกเทอม แต่ละกลุ่มแตกต่างกัน แต่ละคนยังไม่มีอะไรเหมือนกันเลย หากมีบางครั้งที่ข้าพเจ้ารู้สึกวิธีหรือเทคนิคที่ข้าพเจ้าใช้นั้นเริ่มซ้ำซาก ข้าพเจ้าก็จะเปลี่ยนเสีย คิดหาเทคนิคใหม่มาใช้และติดตามผล จะเกิดผลดี ไม่ดี เกิดอุปสรรค ปัญหาอันใดบ้าง ไม่มี ใครมารับทราบด้วย ข้าพเจ้าทราบของข้าพเจ้าอยู่คนเดียว เป็นเช่นนี้ตลอดมา ส่วนงานอื่นที่ไม่ใช่งานสอนนั้น ข้าพเจ้าก็ได้ทำเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่เคยมีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร แต่เคยปฏิบัติงานในด้านปกครองและควบคุมประสานมิตรให้ข้าพเจ้าทำหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมสาธิตอยู่ 3 ปี⁴⁴ เป็นประธานกองกลางจัดทำข้อสอบคัดเลือกอยู่ 2 ปี⁴⁵ เป็นผู้ควบคุมการสอนนักศึกษาภาคค่ำอยู่ 6 ปี⁴⁶ เป็นหัวหน้างานรับสมัครสอบเข้าระดับปริญญาโทอยู่หลายปี⁴⁷ ประสานมิตรให้ข้าพเจ้าทำงานเหล่านี้คงเป็นเพราะเห็นข้าพเจ้าเป็นคน “แข็งแรง” เท่านั้นเอง ทั้งเวลานั้นยังมีอยู่ด้วยกันน้อยคน ผู้ที่ทำงานเหล่านี้ต่อจากข้าพเจ้ามา เขามีความสามารถปรับปรุงระบบการทำงานและระบบการควบคุมได้ดีกว่าข้าพเจ้ามาก⁴⁸

สี่ปีสุดท้ายที่ประสานมิตร ข้าพเจ้าได้อยู่ในห้องพักที่ดีที่สุด⁴⁹ เป็นห้องที่เงียบ ไร้อากาศเข้าไม่ถึง ลมพัดเย็นสบายตลอดเวลา มีห้องน้ำ มีห้องเล็กๆ ที่ข้าพเจ้าใช้เป็นที่รับประทานอาหารกลางวันหรือเตรียมน้ำชา กาแฟ เมื่อมีแขก ที่หน้าต่ามีต้นมะขามเทศใหญ่อายุมากกว่าตึกสาม นกแปลกๆ ตัวเล็ก ตัวใหญ่ ร้องเสียงเพราะมาเกาะอยู่ที่นั่นทุกวัน ตอนพลบค่ำยังมีนกฮูกมาเกาะ ได้ยินเสียงร้องอยู่บ่อยๆ ข้าพเจ้าชอบอยู่ที่ห้องนี้มากกว่าอยู่ที่บ้าน แต่ก่อนโน้นข้าพเจ้าก็พักรวมกันกับอาจารย์หลายคนในห้องใหญ่ แต่พอต้องทำงานเกี่ยวกับการสอนภาคค่ำ มีผู้คนมาติดต่อกันมากมายทุกวัน รู้สึกว่าพลุกพล่าน เกรงจะเป็นที่รำคาญแก่คนอื่น จึงได้ย้ายไปอยู่ห้องเล็กๆ ตรงกันข้าม ซึ่งแต่ก่อนใช้เป็นห้องเขียนชื่อลงเวลาของอาจารย์ ห้องนี้เป็นห้องที่ไม่สบายที่สุด แดดส่องเข้าทุกด้าน ตั้งแต่เช้าจนเย็น เวลาฝนตกก็รั่วและสาตผ่านหน้าต่างกระจกเข้ามาเต็มห้อง ต้องใช้แผ่นพลาสติกคลุมโต๊ะเก้าอี้ไว้ นั่งอยู่ในห้องนี้ร้อนเหงื่อตกทั้งวัน ไม่มีใครเข้ามานั่งอยู่ได้นาน แต่ข้าพเจ้าคิดเสียว่าเป็นห้องอบอุ่นน้ำล้นน้ำหนัก จึงได้อยู่ถึง 6 ปี ข้าพเจ้าอาจจะเป็นคนเก่งเกินไปหรือดื้อเกินไปที่จะมีใครมาดูแลจัดหาที่นั่งที่ทำงานให้ ต้องจัดหาเอาเองทั้งนั้น ห้องใดที่ร้อนน้อย หนาวน้อยหน่อย คิดจะย้ายเข้าไปอยู่ก็มีผู้บอกว่า ผ่านอธิการฯ สั่งให้ คนนี้ คนนั้นอยู่ แม้แต่ห้องที่ปิดตายเป็นเวลาหลายๆ ปี ข้าพเจ้าจะขอเข้าไปจัดเป็นห้องพักก็ไม่ได้รับอนุมัติ เพราะเขาเอาไว้เป็นที่เก็บ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ ปรักหักพังทั้งหลายที่ใช้ไม่ได้แล้ว ในที่สุดข้าพเจ้าก็ต้องทนอยู่ในห้องเตาอบนั้นจนชิน น้ำหนักก็ไม่เห็นลด ยิ่งเหงื่อออกมากก็ยิ่งหิวน้ำ ดื่มน้ำแข็งทั้งวัน ห้องพักสบายที่สุดของข้าพเจ้านี้ อาจารย์พลกุล⁵⁰ กำลังจะจัดเป็นสำนักงานฝ่ายกิจการนิสิต แต่รู้สึกว่าจะอยู่ในทำเลค่อนข้างไปหน่อย ข้าพเจ้าจึงชวน

ให้แลกกับห้องเตาอบของข้าพเจ้า อาจารย์พลกุลคงเห็นใจ รู้ดีว่าห้องนั้นร้อนเพียงใด เพราะเคยมาเยี่ยมข้าพเจ้า ที่ห้องนั้นเสมอ ตกลงให้ข้าพเจ้าแลก ข้าพเจ้าจึงรับขนของเข้ายึดครองห้องสบายที่สุดนี้ ตั้งแต่ชั่วโมงนั้นเป็นต้นมา

เงินเดือน 2 ขั้น

วันที่เขารู้กันว่าใครจะได้เงินเดือนขึ้น 2 ขั้นบ้าง เป็นวันที่เกิดความทุกข์ขึ้นในจิตใจของคนมีอาชีพรับเงินเดือนทั้งหลาย คนที่รู้ว่าตนได้ 2 ขั้น ก็เกิดความกังวลใจว่าจะมีแรงทำงานให้เขาเพิ่มอีกสักสองสามเท่าในปีต่อไปหรือไม่ จะตอบแทนบุญคุณเจ้านายอย่างไรจึงจะสมกับที่ท่านกรุณา จะรับใช้ท่าน ครอบครัวยังของท่านไป ได้จนตลอดชีวิตหรือไม่ ถ้าทำไม่ได้ก็จะได้ชื่อว่าเป็นคนอกตัญญู เพื่อนร่วมงานทำไมจึงท่างเห็น ไม่เหมือนก่อน คนที่ไม่ได้ 2 ขั้น ก็เกิดความโกรธ ความเกลียด ความหดหู่ท้อถอยขึ้นในใจ ความหมายของเงินเดือน 2 ขั้น ไม่ได้อยู่ที่จำนวนเงินร้อยสองร้อยหรือสี่ร้อยบาท แต่อยู่ที่ความยุติธรรม เทียบตรง ซึ่งผู้บริหารไม่สามารถจะ ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาทุกคนมองเห็นได้แจ่มชัด

ข้าพเจ้ารับใช้ประสานมิตร 27 ปี ได้เงินเดือนขึ้น 2 ขั้น ครึ่งเดียว เมื่อท่านอธิการสาโรชอยู่¹ แต่ก่อนไม่ได้สนใจเท่าใดนัก รู้สึกว่าคนระดับเดียวกันก็ไม่มีใครได้สองขั้นเหมือนกันทั้งนั้น ที่ได้ปีละขั้นทุกปีก็ดีพอแล้ว แต่มาเมื่อสามปีสุดท้ายก่อนครบเกษียณฯ ข้าพเจ้าคิดหนักในเรื่องนี้ คนรุ่นเดียวกัน แม้แต่รุ่นเด็ก ๆ ที่เข้าทำงานหลังข้าพเจ้าหลายคน เงินเดือนเขาเลยหน้าข้าพเจ้าไปแล้วทั้งนั้น วันหนึ่งข้าพเจ้าเข้าไปห้องพักอาจารย์ ห้องใหญ่ ได้ยินเขาพูดกันถึงใครบ้างที่ได้ 2 ขั้น ใครบ้างทำงาน 6 ปี ได้ 2 ขั้น 4 ครั้ง ใครบ้างปีที่แล้วได้ 2 ขั้น ปีนี้ก็ได้อีก เมื่อเข้าไปคุยกับเขาก็ได้ทราบว่าเขาเองไม่อยู่ในจำพวกที่ได้ 2 ขั้นตามเคย ข้าพเจ้าพูดออกมาเสียงดังด้วยความโมโหว่า เกือบยี่สิบปีแล้ว ยังไม่ได้ 2 ขั้นสักครึ่งเลย อาจารย์ที่นั่งเงียบ ๆ น้ำตาคลออยู่คนเดียว ลุกขึ้นมาหาข้าพเจ้าและบอกว่า เธอไม่เสียใจแล้วที่เธอทำงานมา 7 ปี ยังไม่ได้ 2 ขั้นเลย ข้าพเจ้าก็ทักทายโมโหไปด้วย ที่รู้ว่าคุณไม่มีโชคของข้าพเจ้า กลายเป็นเครื่องปลอบใจของคนอื่นได้ ข้าพเจ้าไม่เคยท้อถอยวางมือในการทำงาน เคยขยัน เคยให้ความร่วมมือร่วมใจกับใครอย่างไร ก็ทำอย่างนั้นอยู่ตลอดมา ไม่ได้ถือเอาความโกรธที่มีต่อคน ๆ เดียวสองคนมาลงโทษประสานมิตรทั้งสถาบัน

การขึ้นเงินเดือนสองขั้นเป็นเรื่องของความรู้สึกส่วนตัว ระหว่างผู้บังคับบัญชา (นาย) กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา (ลูกน้อง) แต่ละคนเท่านั้น บุคลิกลักษณะของข้าพเจ้าไม่เป็นที่รักน่าสงสารสำหรับนายเลย ข้าพเจ้าไม่เอื้อเฟื้อนาย ส.ค.ส. แม้แต่แผ่นเดียวก็ยังไม่เคยส่งให้นาย ท่านก็ไม่เอื้อเฟื้อข้าพเจ้าแม้แต่จะเลี้ยงน้ำเย็นสักหนึ่งแก้ว ข้าพเจ้าสักหนึ่งมือท่านก็ไม่เคย เรื่องเล็กๆ ท่านก็ไม่เพียงพอแล้ว ที่แสดงว่าเพราะเหตุใดนายจึงไม่ให้ข้าพเจ้าขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น สักครึ่งหนึ่งใน 27 ปี แต่เหตุผลใหญ่ ๆ สำคัญ ๆ กว่านี้ยังมีอีกมาก ข้าพเจ้าตั้งคำถามนายทุกปีว่าทำไมมีคำสั่งให้ข้าพเจ้าไปดูการฝึกสอนที่โรงเรียนไกล ๆ ที่ละหลาย ๆ โรงเรียน คนที่ให้ดูที่โรงเรียนสาธิตใกล้ ๆ ก็ให้ดูอยู่แต่ที่ใกล้ ๆ (เป็นคนที่ได้ 2 ขั้นหลายครั้งด้วย) นายก็ตอบข้าพเจ้าว่า เพราะข้าพเจ้ามีภยานต์ขับ ไปได้สะดวก

กว่าคนอื่น ค่าน้ำมันก็เบิกได้ ข้าพเจ้าก็ตอบสวนทันที (มารยาทไม่ดี) ว่า “แล้วค่าสีกหรืออื่น อัดฉีด เด็กแทง ยางรถอีกล่ะ ท่าน Exploit คนไม่เสมอกันนี่” ข้าพเจ้าพูดไม่อ่อนน้อมและเถียงนายเช่นนี้เสมอ ในโลกนี้จะมี นายที่โหดชอบ ถ้าเขาชอบก็แปลว่าเขาเป็นคนสปอร์ตที่สุด ข้าพเจ้าชอบไปบอกนายว่า ควรทำอย่างนั้น ไม่ควร ทำอย่างนี้ เป็นการไปชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่นายทำไม่ได้และไม่รู้ว่าจะใช้ให้ใครทำ นายไม่ได้ขอความเห็นสักหน่อย ข้าพเจ้า อวดรู้อวดดีไปเสนอแนะ นายจึงยึดตอบอยู่คำเดียวว่า “ไม่” ตลอดเวลา จนข้าพเจ้าแอบตั้งชื่อนายอยู่ในใจว่า “Mr.No Man” ผิดกับนายของข้าพเจ้าบางคน ถ้าใครไปเสนอว่าควรทำโน่น ควรทำนี่ อย่างนั้นไม่ดี ควรทำอย่างนี้ ท่าน ก็จะสนใจขอฟังคำอธิบาย เมื่อเข้าใจดีทั้งผู้เสนอและผู้รับฟังคำเสนอแล้ว ท่านก็จะบอกว่า “ดี ดีมาก” แล้ว ท่านก็จะกลับมาขอให้ผู้เสนอเป็นเจ้าของเรื่องไปดำเนินการ ท่านจะติดตามไถ่ถามว่าเป็นอย่างไร ไปถึงไหน ถ้า มีอะไรผิด ติดขัด ท่านก็จะเข้าช่วยแก้ไข ท่านสามารถตัดสินใจอะไรได้ดีเท่า ถูกกว่าลูกน้องของท่านเสมอ ถ้าไม่มี อะไรติดขัด ท่านก็จะบอกว่า “เยี่ยม เยี่ยม” แล้วให้ทำไป ใครจะมาเสนอแนะอะไร ท่านรับฟังและช่วยให้ทำได้ นายอย่างนี้ไม่ต้องให้ (คนอื่น) ขึ้นเงินเดือนแม้แต่ขั้นเดียว ข้าพเจ้าก็ไม่โกรธ

กำไร

รับราชการเป็นครูมา 30 กว่าปี ได้อะไรบ้าง ข้าพเจ้าเว้นที่จะกล่าวไว้ ณ ที่นี้ไม่ได้ ข้าพเจ้าได้รับ พระราชทานเหรียญตราชั้นสอง⁵² ได้มีลูกศิษย์ลูกหาที่ดีทั่วประเทศ ได้มีเพื่อนร่วมงานที่เปรียบเสมือนหนึ่งคนใน ครอบครัวเดียวกัน ข้าพเจ้ามีญาติผู้ใหญ่ซึ่งเป็นคุณหญิง เจ้าเมือง สมัยก่อนเปลี่ยนการปกครอง⁵³ ท่านแทบ ไม่เชื่อว่าข้าพเจ้าได้เหรียญตราชั้นสอง ท่านสั่งให้ข้าพเจ้าไปถ่ายรูปไว้ให้ลูกหลานดู เพื่อเขาจะได้ทราบว่าเขา มี ส่วนสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นศิริมงคลสูงสุดนี้ด้วย เมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าได้เหรียญตราชั้นสาม หลานชายซึ่งเป็นนิสิต มหาวิทยาลัย ถามว่า ข้าพเจ้าไม่ทำอะไรบ้างเลยหรือ ที่หัวเมืองเห็นผู้ว่าฯ เขาฉลองกันตั้งหลายวัน สมัยนี้ไม่ค่อยมีใครทราบกันว่าเหรียญตราเป็นของสูงส่งเพียงไร ที่ประธานมิตร เรารับเหรียญตรากันเจียบๆ แล้วก็เก็บ กันไว้เจียบๆ หากจะมีการเลี้ยงฉลองเหรียญตรา ข้าพเจ้าเห็นว่าข้าราชการชั้นผู้น้อยหรือลูกน้องไม่ควรจะไปจัด เลี้ยงฉลองให้ผู้ใหญ่หรือนายอย่างที่ทำกัน ข้าพเจ้าไม่ได้เลี้ยงฉลองเหรียญตราของข้าพเจ้า เพราะไม่มีใคร เป็นลูกน้องหรือผู้น้อยกว่า

ลูกศิษย์ลูกหาของข้าพเจ้าเป็นคนดีมีอยู่ทั่วทุกหัวระแหง ไม่ว่าจะไปแห่งใด แม้แต่ในตำบลที่กันดารห่างไกล ศิษย์ประธานมิตรจะบอกกันให้มาหา มารับ และให้ความสะดวกนานาประการ คนที่ได้สร้างตัวเองจนมี ฐานะตำแหน่งสูง มีชื่อเสียงเกียรติยศ มีคุณงามความดี ก็พลอยทำให้ผู้เป็นอาจารย์ได้รับความยกย่องนับถือ จากคนทั้งหลายไปด้วย บรรดาอาจารย์เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้า ล้วนแต่เป็นคนสุภาพทั้งจิตใจและกิริยามารยาท ให้ความเคารพนับถือ ให้ความร่วมมือร่วมใจแก่ข้าพเจ้า ทำให้ชีวิตการทำงานของข้าพเจ้า ดำเนินมาด้วยดีโดยตลอด

ขอบคุณ

ของขวัญและงานเลี้ยงครบเกยียนฯ ที่ข้าพเจ้าได้รับจากศิษย์ และอาจารย์ผู้ร่วมงานนั้น แม้จะมีค่าสักเพียงไร ก็ไม่เท่ากับไมตรีจิตของผู้ให้ ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณและบันทึกจดจำไว้ ณ ที่นี้ด้วย

พฤษภาคม 9 ส.ค. 2522

ดร.วชิรญา บัวศรี ประกาศชักชวนเป็นการส่วนตัวไว้ที่ห้องเซ็นชื่อว่า ใครเป็นลูกศิษย์ อยากจะเลี้ยงครบ เกยียนฯ ให้ข้าพเจ้า และแสดงความยินดีที่อาจารย์เต็มสิริเป็นคุณหญิง ก็ให้ไปร่วมรับประทานอาหารกันที่ “รสละมุน” กลางซอยอโศก พอถึงวันนัด อาจารย์จากทุกคณะ ทุกภาควิชา สำนักงาน โรงเรียนสาธิต ทั้งประถมและมัธยม ไปกันมากจนเต็มแน่นห้องอาหาร ข้าพเจ้าบอกผู้ที่ไม่ได้ไปในวันนั้น ว่าไม่ไปก็ดีแล้ว เพราะถ้าไปก็จะมีที่นั่ง คนที่ไม่เคยเป็นลูกศิษย์หลายคนไปในวันนั้น เพราะใจรัก ข้าพเจ้านึกขมคุณวชิรญา เธอเป็นคนช่างจัด ช่างประหยัด เลี้ยงให้ข้าพเจ้าและคุณหญิงเต็มสิริพร้อมกัน ข้าพเจ้าได้รับช่อดอกไม้ ซึ่งตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยมีใครให้กุหลาบ สีส้มพู่ช่อใหญ่แก่ข้าพเจ้าอย่างนั้นเลย (ได้ถ่ายรูปไว้แล้ว) หลังจากเชิญคุณหญิงเต็มสิริพูดแล้ว ดร.อารีก็ขอให้ ข้าพเจ้าเล่าให้ฟังว่าเกยียนแล้วมีแผนจะทำอะไรบ้าง เดชะบุญ วันนั้นคุณหญิงเต็มสิริท่านพูดก่อนข้าพเจ้า ท่าน พูดคนเดียว สองสามคำเท่านั้น เรื่องที่ข้าพเจ้าพูดจึงยังพอมีผู้สนใจฟังและมีรสชาติอยู่บ้าง พนักงานเสริฟ อาหารทั้งหมดยืนเงยบ่าฟังข้าพเจ้าพูดด้วย ถึงตอนที่ข้าพเจ้าบอกว่าข้าพเจ้าจะไปลูกบ้านอยู่ อายุ 60 ปีแล้ว ยัง ไม่เคยมีอะไรที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของตัวเองเลย รถยนต์ที่เห็นขับมาทำงานอยู่ 30 กว่าปีนั้น ก็เป็นของพี่น้อง โถเขามาใช้ พนักงานเสริฟหัวเราะชอบใจกัน คงถูกเส้นเอ็นแก่ ผู้คุมพนักงานเสริฟมาก เพราะแกหัวเราะ “speech” ของข้าพเจ้าดีกว่าใครๆ

ศุกร์ 21 ก.ย. 2522

ดร.สุนทร แก้วลาย นายกลโมสรอาจารย์และข้าราชการ มศว. ประสานมิตร จัดงานเลี้ยง ข้าพเจ้า อาจารย์ สวาท⁵³ และอาจารย์หม่อม⁵⁴ ที่ร้านอาหารเก่า เงินที่เหลือจากค่าอาหารและที่มีผู้บริจาค ดร.สุนทรจะนำไปจัด เป็นทุนเพื่อการศึกษาในนามของเราทั้งสามคน มีผู้บริจาคเฉพาะในนามของข้าพเจ้าหลายราย ข้าพเจ้าได้แสดง เจตนาของข้าพเจ้าในวันนั้นว่า ข้าพเจ้าก็จะบริจาคด้วยเหมือนกัน แต่จะเป็นจำนวนเงินเท่าไรนั้นต้องขอไปนับดูก่อน ยังไม่ทราบว่าเป็นเงินเดือนที่รับมา 30 กว่าปีนี้ ยังมีเหลืออยู่เท่าไร แต่ในใจนั้นข้าพเจ้าคิดว่าจะถาม ดร.สุนทรดูว่า ส่วนที่ใครเขาบริจาคในนามของข้าพเจ้านั้นได้เท่าไร ถ้ายังไม่ครบหมื่นบาท ข้าพเจ้าก็จะพยายามหาเพิ่มเติมให้จนครบ

ในวันนั้น อาจารย์มากันอย่างอุ้นหนาผาดัง แทบจะหมดทั้งประสานมิตร จนอาจารย์สวาทต้องแจก บัตรแลกของที่ระลึก เพราะที่เตรียมมาไม่พอแจก เจ้าภาพให้มาลัยร้อยด้วยกลีบกุหลาบ มีผ้าเช็ดหน้าติดแทน โบว์สำหรับคล้องมาด้วยสองผืน ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่สามารถใช้มันซับน้ำตาได้ เพราะฝีมือและลายปักประณีต

สวยงามเหลือเกิน คงได้แต่เก็บไว้ดูเท่านั้น ข้าพเจ้าได้ของที่ระลึกจากภาควิชาฯของข้าพเจ้า และภาควิชาศิลปะด้วยของที่ระลึกที่ถูกใจข้าพเจ้ามากที่สุดคือโล่ที่คณบดีคณะศึกษาศาสตร์⁵⁵ มอบให้ในนามของคณะฯ ข้าพเจ้าแปลเอาเองว่า คณะฯมอบให้ข้าพเจ้าเป็นรางวัลสำหรับความอดทนที่อยู่ในสนามแข่งถึง 30 กว่าปี และสำหรับชัยชนะในการต่อสู้แข่งขันในกติกาและด้วยน้ำใจนักกีฬา โล่อันนี้เป็นอันแรกและคงจะเป็นอันเดียวที่ข้าพเจ้าได้รับ จึงรู้สึกดีใจและภูมิใจมากเหลือเกิน นึกถึงโล่สืบทอดอันของคุณหญิงเต็มสิริที่ตั้งอยู่หน้าโต๊ะทำงานของข้าพเจ้าเจ้าของบอกว่ายังมีอยู่ที่บ้านอีกเป็นแข่งๆ ไม่ทราบว่าคุณพ่อกำลังจะดีใจอย่างไร ถ้าข้าพเจ้าได้โล่มาก ๆ อย่างนั้น

เสาร์ 29 ก.ย. 2522

คุณทรงศักดิ์ คุณบุญถึง⁵⁶ ชักชวนศิษย์ กศ.บ. รุ่น 1-2 เลี้ยงให้ข้าพเจ้าที่ “บ้านไทย” หลังโรงแรมเร็กซ์ เป็นการเลี้ยงที่โง่มาก เมื่อข้าพเจ้าไปเล่าให้ใคร ๆ ฟังถึงการเลี้ยงที่ “บ้านไทย” ในวันนั้น ทุกคนจะพูดในเชิงว่า ข้าพเจ้าไปทำให้เขาใช้เงินสิ้นเปลือง เมื่อข้าพเจ้าแก้ตัวแทนว่า เขาไม่ได้เลี้ยงข้าพเจ้าที่ “บ้านไทย” ทุกวัน ในชีวิตข้าพเจ้าก็เกษียณฯ หนึ่งเดียวเท่านั้น อีกทั้งคนเหล่านี้เป็นชั้นอธิบดี รองปลัด กันทั้งนั้น ทุกคนจะร้องว่า “อ้อ...ถ้ามันแล้วไป ไม่ต้องไปสงสารเขาหรอก...” เจ้าภาพให้ช่างถ่ายรูปของห้องอาหารถ่ายรูปฟิล์มสีโพลารอยด์ให้ข้าพเจ้าไว้หลายรูป เมื่อแขกนักท่องเที่ยวยุ่งอื่น ๆ ไปกันหมดแล้ว ใครคนหนึ่งเรียกให้ทุกคนเข้ามาใกล้ๆ ข้าพเจ้าบอกว่า “อาจารย์จะสอน” ข้าพเจ้าก็สอนเขาว่า ข้าพเจ้าเข็ดชื่อไว้หมดแล้วใครมาบ้างในวันนั้น เขาทั้งหลายล้วนเป็นคนใหญ่คนโต อาจารย์ก็พลอยมีหน้ามีตาด้วย ขอให้รักษาความเป็นใหญ่เป็นโตไว้ตลอดไป อย่าให้เสียหน้าเสียตาอาจารย์ไปได้

อาทิตย์ 30 ก.ย. 2522

ท่านอธิการสาโรช เลี้ยงให้ข้าพเจ้าและอาจารย์สวาทที่ “นิเวศน์คำ” ถนนสีลม ท่านบอกข้าพเจ้ามาสองปีแล้วว่า ท่านจะขอเลี้ยงครบเกษียณฯ ให้แก่ทุกคนที่เคยอยู่ประสานมิตรด้วยกันมาแต่แรกๆ เมื่อข้าพเจ้าเปิดดูจดหมายเชิญของท่าน เห็นชื่อผู้ที่ท่านเชิญในวันนั้นข้าพเจ้าก็ดีใจมาก รีบตอบไปกับเล็ผู้ถือจดหมายให้ไปเรียนท่านว่า ข้าพเจ้าไปแน่ๆ แต่พอถึงวันนั้นข้าพเจ้าไม่ได้ไป วันจันทร์พบอาจารย์ศิลา เธอถามข้าพเจ้าว่า “เมื่อวานคุณสาโรชเขาเลี้ยง เธอเป็นแขกคนสำคัญ เขารอกัน ทำไมไม่ไป” ข้าพเจ้าตกใจมาก วิ่งขึ้นไปดูจดหมายเชิญที่ห้อง ท่านนัดไว้วันอาทิตย์ที่ 30 ก.ย. แต่ข้าพเจ้าจดไว้ในบัตรเตือนความจำว่า “อาทิตย์ที่ 7 ต.ค.” โง่โง่ตัวเองเหลือเกินเลยไม่ได้ทานอาหารอร่อย ไม่ได้พบคนที่คิดถึงใจเอาไว้ว่าจะได้พบ อยากจะขอให้ท่านเลี้ยงใหม่ก็ยังไม่ได้ขอ

เสาร์ 6 ต.ค.2522

ศิษย์แสนแสบ 168 จัดงานเลี้ยงให้ที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จฯ งานวันนี้เป็นงานพบปะประจำปีของชาวแสนแสบ 168 ด้วย แต่จัดเป็นพิเศษในวาระครบเกษียณฯ ของอาจารย์สวาทและข้าพเจ้า ผู้จัดงานเป็นอาจารย์อยู่ที่บ้านสมเด็จฯ

ถึง 10 คน จึงได้ช่วยกันจัดเสียอย่างเอิกเกริก หุหุหุ มีดนตรี บรรเลงทั้งไทยและสากล มีนาฏศิลป์แสดงให้ดูหลายชุด มารยาทอ่อนน้อมเป็นไทยแท้ของศิษย์แสนแสบแต่ละคน ที่เข้ามาคุกเข่ารดน้ำขอพรจากข้าพเจ้าและอาจารย์สวาทนั้น แสดงถึงความเคารพในครูบาอาจารย์ด้วยใจจริงและไม่เปลี่ยนแปลง คุณนิคม⁵⁷ คงรู้สึกเคารพมากกว่า เพื่อน เพราะถึงกับกราบลงที่พื้นก่อนที่จะรดน้ำข้าพเจ้าและอาจารย์สวาท แสบแสบ 168 ในวันนั้นทุกอย่างยังเหมือนเดิม

พฤษภาคม 11 ค.ศ.2522

ศิษย์ปริญญาโทอดมศึกษาเลี้ยงให้ข้าพเจ้าที่ “ชาลิสการ์เดน” เชิงสะพานพระปิ่นเกล้าฯ ศิษย์อุดมฯ ชอบเลี้ยงอาจารย์อยู่บ่อยๆ วันนั้นพูดกันถึงเรื่องที่น่ายินดีอยู่สองเรื่อง ทุกคนสอบข้อเขียนพิสดารผ่านหมดเรื่องหนึ่ง และ ดร.อารี⁵⁸ เป็นคนพบตีคณะศึกษาศาสตร์สืบทอด ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ สำหรับเรื่องแรกข้าพเจ้าดีใจมากนึกขมอยู่ในใจว่า “เขาเก่ง” เพราะเขาสามารถผ่านวิชาพื้นฐานที่ใครๆ กลัว และตกกันมาคนละหลายครั้ง แล้วข่าวดีสองข่าวนี้นำให้ทุกคนรวมทั้งข้าพเจ้าลืมนึกไปว่า โอกาสนั้นข้าพเจ้ากำลังจะลาจากไป น่าจะเศร้ากันบ้าง ไม่เห็นมีใครเศร้า ตั้งแต่ป้ายสีโหม่งกว่าจนถึงสองทุ่มกว่า เราคุยกันอย่างสนุกสนาน แจ่มใส ร่าเริง คุณศิรินาม ถึงกับร้องและรำ “พม่าแทงกบ” ให้ดู ทั้งๆ ที่ไม่มีเวที แต่ดูเหมือนจะเต็มเนื้อร้อง “งมทอย” เข้าไปด้วย ดร.อารีสั่งจองไว้แล้วให้ไปออกงานโรงเรียนประถมสาธิต

ศิษย์ชาวค่ายอาสา

อาจารย์นิทยา บุญสิงห์ ที่ปรึกษาชมรมอาสาพัฒนาชนบท นำกลุ่มชาวค่ายอาสาฯ มามอบของที่ระลึกให้ข้าพเจ้า พร้อมด้วยมาลัยกลีบกุหลาบที่เขาร้อยเอง (ฝีมือดีกว่าอาชีพ) เมื่อผู้แทนชาวค่ายกล่าวสำนึกถึงความจริงใจที่ข้าพเจ้าเคยมีต่อพวกเขาแล้ว ข้าพเจ้าก็กล่าวตอบเขาว่า “เธอทุกคนเป็นคนมีสติปัญญา จงใช้สติปัญญาตัดสินว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อย่าทำอะไรเกินแรงตัวเอง ขอให้ประสบความสำเร็จ อย่าเจ็บ อย่าไข้ และขอให้ปลอดภัยตลอดไป”

ศิษย์ประถม B

วันสุดท้ายที่ข้าพเจ้าเข้าห้องสอนชั้น “ประถม B” ผู้แทนชั้นนำของที่ระลึกมามอบให้ข้าพเจ้า ตอนหนึ่งในคำกล่าวมอบเขาบอกว่า “...เมื่ออาจารย์ใช้ของนี้ หวังว่าคงคิดถึงพวกผมบ้าง...” ข้าพเจ้าบอกเขาว่าข้าพเจ้าไม่ใช้ของที่ระลึก ข้าพเจ้าชอบเก็บไว้ดู เขาก็นึกขึ้นว่า “...แต่ของนี้อาจารย์ต้องใช้...” เมื่อกลับมาที่ห้องจึงทราบว่าเขาของที่ “ประถม B” ให้นั้นเป็นเสื้อผืนเล็กๆ เขาจะให้ข้าพเจ้าเข้าวัดนั่งวิปัสสนาเสียแล้วแน่นอน เมื่อใดที่ข้าพเจ้าใช้เสื้อผืนนี้ ข้าพเจ้าจะแผ่เมตตาจิตไปถึงเขาทุกคน

ศิษย์เอส 7 รุ่น 21

ปีกลายนี้ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของนิสิตศึกษาศาสตร์กลุ่มหนึ่ง ปีนี้เขาเป็นนิสิตปีที่ 2 เป็นศิษย์รุ่นเล็กที่สุดของข้าพเจ้า เขาคงเกิดพร้อมๆ กับหลานยาย หรือหลานย่าของข้าพเจ้า เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าอายุครบเกษียณฯ เขาก็นำของที่ระลึกมาให้และขอจดที่อยู่ของข้าพเจ้าไว้ ข้าพเจ้าก็บอกเขาว่าอย่าลืมข้าพเจ้าเสีย มีโอกาสก็ไปหาข้าพเจ้าบ้าง เมื่อเปิดคู่มือที่แนบมากับของที่ระลึก มีตัวหนังสือเขียนไว้ว่า “อาจารย์ผู้อยู่ในดวงใจของศิษย์” ทำให้ข้าพเจ้าคิดถึงเมื่อครั้งข้าพเจ้าเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยปี 2 ก็ขบเขินอะไรๆ ทำนองนี้เหมือนกัน...เดี๋ยวนี้ก็ยังชอบอยู่

สวัสดิ์ ลาก่อน ข้าพเจ้าคงไม่เหงา เพราะมีลูกศิษย์และอาจารย์ผู้เคยร่วมงาน เป็น “เพื่อนในดวงใจของข้าพเจ้า” อยู่แล้ว

เชิงอรรถ

- ¹ รองศาสตราจารย์เกียรติ ศรีพงษ์
- ² อาจารย์โยนทัย ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
- ³ ท่านอาจารย์สนั่น สุมิตร
- ⁴ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท เดิมสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ⁵ คุณเกษร ลิ่มทอง
- ⁶ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี
- ⁷ ดร.ศิลา จายนัยโยธิน
- ⁸ อาจารย์อัมพา โชติเกลี้ยง
- ⁹ ท่านอาจารย์ คุณหลวงสวัสดิ์ศาสตรพุทธิ
- ¹⁰ ดร.เจริญผล สุวรรณโชติ
- ¹¹ ศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ศศิธร
- ¹² กระทรวงศึกษาธิการ
- ¹³ 2 ปีต่อจากมัธยม 6 ได้ ป.ป. 3 ปีต่อจาก ป.ป. ได้ อ.กศ.
2 ปีต่อจาก อ.กศ. ได้ กศ.บ.
- ¹⁴ 2 ปีต่อจาก พ.ม. หรือ ป.ม. ได้ กศ.บ.
- ¹⁵ 4 ปีต่อจาก ปก.ศ. ต้น หรือ มศ.5 ได้ กศ.บ.
- ¹⁶ ม.ร.ว. จุรีพรหม กมลาสน์
- ¹⁷ แม่ครัว สิ้นชีวิตแล้ว
- ¹⁸ คนงาน สิ้นชีวิตแล้ว
- ¹⁹ แม่บ้าน คุณนันทา บุญประภัศร
- ²⁰ รองศาสตราจารย์ประเทือง มหารักษ์กะ
- ²¹ อาจารย์มานิตย์ สาครินทร์
- ²² พจนา พลหา ไพฑูรย์ ภูสนาม ดำรง กาญจนโกมล ภูมิ อดทน ปรีดา แก้วจินดา เผชิญ วาดกลืนหอม
- ²³ รถประจำทางของ บริษัทนายเลิศ สีขาวทุกคัน
- ²⁴ เรียกกันว่า รถเมล์อากาศ เป็นของบริษัทเดินอากาศไทย

- 25 ระยะทางประมาณ 6 ก.ม.
- 26 อาจารย์นิยม เรืองจันทร์
- 27 ขณะที่เขียนนี้กำลังทุบเรือจวนหมดแล้ว
- 28 เรือและสร้างตึก 5 ชั้นขึ้นมาแทนตั้งแต่ ปี 2518
- 29 ศาสตราจารย์นาฏเจ็ญ สุมาวงศ์ หัวหน้าคณะวิชาการศึกษา คนที่ 2
- 30 ปี 2496 รักบี้ 7 คน
- 31 ปี 2496 ชนะ
- 32 ปี 2508 ชนะ
- 33 9,360 บาท
- 34 ตำแหน่งศาสตราจารย์ 10,680 บาท เพิ่มขึ้น ชี 9
- 35 ดร.บัญญัติ วิโมกขสันต์ ดร.ทาง Soil Physics ถึงแก่กรรมแล้ว
- 36 รมต.ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- 37 รองศาสตราจารย์ คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์
- 38 เวลานั้นเงินยังไม่แพง ข้าพเจ้ามีเงินเดือน 260 บาท
- 39 ป.ม. จุฬาฯ ต่ำกว่า 60 % ไม่ผ่าน
- 40 ศาสตราจารย์คุณละม้ายมาศ ศรีทัตต์
- 41 การประเมินผลทางการศึกษา
- 42 การสอนในระดับอุดมศึกษา
- 43 พ.ศ.2504 ยังไม่มีวิชาเอกอุดมศึกษา
- 44 พ.ศ. 2497-2499
- 45 พ.ศ.2507-2508
- 46 พ.ศ.2510-2516
- 47 ก่อน พ.ศ.2516
- 48 อาทิ : คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ อาจารย์ใหญ่ ร.ร.มัธยมสาธิต ดร.ประยงค์ พงษ์ทองเจริญ
ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ หัวหน้ากองกลางจัดทำข้อสอบคัดเลือก
- 49 ห้อง 329 ชั้น 2 บัณฑิตตะวันตกของตึกสาม
- 50 อาจารย์พลกุล อังกนันท์ ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต 2519
- 51 พ.ศ. 2509
- 52 ต.ม.
- 53 คุณหญิงเสงี่ยม พิศาลสารเกษตร
- 54 ศาสตราจารย์สวาท เสนานรงค์
- 54 ม.ร.ว.จรีพรหม กมลาคนี่
- 55 ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์
- 56 ศาสตราจารย์บุญถึง แน่นหนา
- 57 อาจารย์นิคม ธีรบุญศย์
- 58 ศาสตราจารย์ ดร.อารี สันหลวี

ภาคผนวก

ประวัตินางสาวจันทนา พรหมเศรษฐ์

เกิดวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 ที่อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรพระวิเชียรโกษา และนางเหรียญ พรหมเศรษฐ์

คุณวุฒิ

ประกาศนียบัตรชั้นมัธยม 8 ของกระทรวงศึกษาธิการ 2481

อบ., ป.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2486

M.Ed. มหาวิทยาลัย Ohio State สหรัฐอเมริกา 2494

ประสบการณ์

การศึกษา

- 2465 ระดับอนุบาลจากโรงเรียนบุญทวงศ์อนุกุล (เป็นโรงเรียนในอุปถัมภ์ของเจ้าหลวงลำปางปัจจุบันเป็นโรงเรียนเทศบาล)
- 2468-2469 ระดับประถม จากโรงเรียนดาราวิทยาลัย เชียงใหม่ (เวลานั้น ระดับประถมศึกษามี 3 ชั้นเท่านั้น)
- 2470-2478 ระดับมัธยม จากโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดลำปาง โรงเรียนวิชานารี ลำปาง โรงเรียนเรยีนาเชลี เชียงใหม่ และโรงเรียนมาแตร์เดอี กรุงเทพฯ
- 2481-2486 ระดับอุดมศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2494-2495 จากมหาวิทยาลัย Ohio State สหรัฐอเมริกา โดยทุนการศึกษา Fullbright
- 2513-2514 เรียนวิชาการศึกษาระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยอินเดียนา และ Ohio State โดยทุนตามสัญญาอินเดียนา-วิทยาลัยวิชาการศึกษา

งาน ตำแหน่ง หน้าที่

- 2487-2496 เริ่มเข้ารับราชการเป็นครูโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ตำแหน่งชั้นตรี เงินเดือน 140 บาท
คำสั่งผู้อำนวยการให้ย้ายไปปฏิบัติงานประจำที่สาขาจังหวัดเพชรบูรณ์ (ระหว่างสงครามโลก
ครั้งที่ 2 จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีกำลังย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เพชรบูรณ์
ร.ร.เตรียมอุดมศึกษา ก็อพยพไปอยู่จังหวัดต่างๆ ด้วย) ทำหน้าที่เป็นครูสอนวิชาภูมิศาสตร์
ภาษาไทย เป็นครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน
- 2496 ครูโท โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ได้รับเงินเดือนอันดับ 1 : 170 บาท
- 2499 อาจารย์ชั้นโท วิทยาลัยวิชาการศึกษา สังกัดกรมการฝึกหัดครู ได้รับเงินเดือนอันดับ 3 :
280 บาท
- 2505 อาจารย์ชั้นโท วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้รับเงินเดือน อันดับ 3 : 2,350 บาท
- 2506 อาจารย์ชั้นเอก วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้รับเงินเดือน อันดับ 1 : 2,650 บาท
- 2509 อาจารย์ชั้นเอก วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้รับเงินเดือน อันดับ 2 : 3,600 บาท วิทยาลัยฯ
แต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าแผนกวิชาการอุดมศึกษาและการฝึกหัดครู และให้ดำรง
ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์
- 2518 อาจารย์ชั้นพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับเงินเดือน อันดับ 3 : 6,875 บาท
- 2521 อาจารย์ชั้นพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รับเงินเดือน ระดับ 7 : 8,960 บาท

งานในตำแหน่งหน้าที่

ในระยะสิบปีแรกที่เข้ามาทำงาน วิทยาลัยฯ อยู่ในสภาพบุกเบิก ก่อตั้ง ขาดทั้งบุคลากรและอุปกรณ์ อาจารย์
คนเดียวทำงานหลายตำแหน่ง หลายหน้าที่ ข้าพเจ้าเองมีตำแหน่งอาจารย์โท ทำงานหลายหน้าที่

- สอนระดับปริญญาตรีและโท
- กำหนดชื่อรายวิชา เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนของรายวิชานั้น
- ให้คำปรึกษาทั่วไปแก่นิสิตรายบุคคล
- ดูแลให้คำปรึกษาในการทำกิจกรรมนอกชั้นเรียนของนิสิต
- เลขานุการส่วนบุคคลของอธิการวิทยาลัยฯ
- ควบคุมดูแลและกำหนดงาน ในการทำงานของคนงานภารโรง

- ควบคุมดูแลการสอน นักศึกษาภาคค่ำ
 - ควบคุมดูแลให้ทุกอย่างเป็นไปตาม กฎ ระเบียบ คำสั่ง ของอธิการวิทยาลัยฯ ด้วยดี
 - งานในตำแหน่งหน้าที่ อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนมัธยมสาธิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา
 - งานนิเทศการฝึกสอนของนิสิต
- ฯลฯ

งานพิเศษอื่นๆ

- เป็นกรรมการบริหารสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ทำงานในหน้าที่เลขาธิการสมาคมฯ
- เป็นกรรมการจัดรายการวิทยุศึกษา ออกอากาศที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุของกระทรวงศึกษาธิการ เขียนบทความออกอากาศสัปดาห์ละสองวัน
- เป็นอาจารย์พิเศษ ได้รับเชิญให้ไปสอนวิชา “วิธีสอน” ในระดับอุดมศึกษา ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และธรรมศาสตร์

คุณฉันทน์ทิพย์ทิพย์

เปลี่ยนเลขที่ ๕๐๘ นก

เลขที่ ๕๐๘ นก ๘๕-๘๗ (เลขที่ ๕๐๘ นก)

ได้เลข

เลขที่ ๕๐๘ นก ๕๐๘

คุณฉันทน์ทิพย์ นก ๕๐๘

นก ๕๐๘

๘.๑๕. ๕๕

ข้าพเจ้า ขอเรียนขอโทษ เพื่อขอ ขอ
ขอโทษ คุณฉันทน์ทิพย์ ขอโทษ ขอโทษ